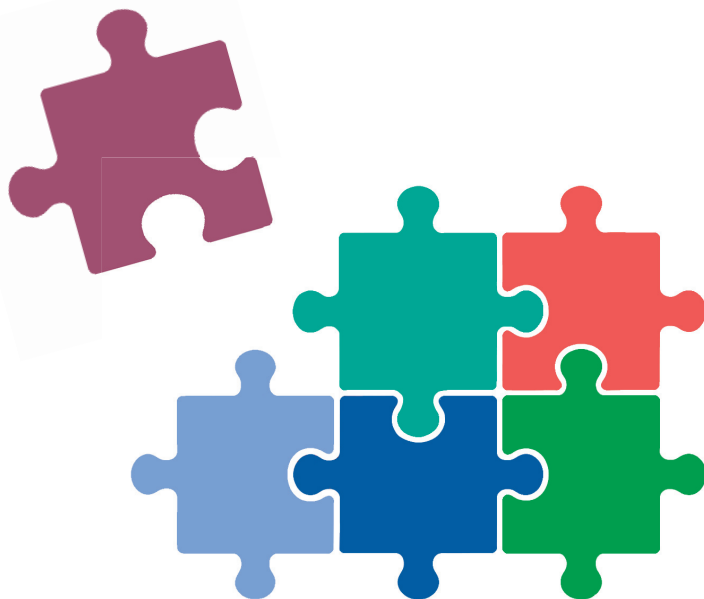

METODIKA KARIÉROVÉHO PORADENSTVÍ

PRO ŽÁKY
SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Jana Barvíková a kolektiv

Univerzita Palackého
v Olomouci

METODIKA KARIÉROVÉHO PORADENSTVÍ PRO ŽÁKY SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Jana Barvíková a kolektiv

Olomouc 2022

Odborní recenzenti:

PhDr. Lenka Doležalová, Ph.D.

Mgr. et Mgr. Zuzana Hlavičková

Autorský tým:

Mgr. Jana Barvíková (vedoucí autorského týmu)

Mgr. Iva Doležalová

Mgr. Alexandra Honová

Mgr. Jana Horáková

Mgr. Eva Liberdová, MBA

Mgr. Vladislava Piňosová

Mgr. Ivana Tvarogová

PaedDr. Pavlína Baslerová, Ph.D.

Tato publikace vznikla v rámci projektu Systémová podpora kariérového poradenství a tranzitních programů žáků se SVP pro ČR, reg. č. CZ.02.3.62/0.0/0.0/19_077/0016805.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Toto dílo je licencováno pod licencí Creative Commons BY-SA (Uveďte původ – Zachovejte licenci). Licenční podmínky najdete na adrese <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>.

Neoprávněné užití tohoto díla je porušením autorských práv a může zakládat občanskoprávní, správněprávní, popř. trestněprávní odpovědnost.

1. vydání

© text Jana Barvíková a kolektiv, 2022

© Univerzita Palackého v Olomouci, 2022

DOI: 10.5507/pdf.22.24461168

ISBN 978-80-244-6116-8 (tištěná publikace)

ISBN 978-80-244-6117-5 (online: iPDF)

Obsah

Úvod	6
1 Základní charakteristika cílové skupiny	8
1.1 Dělení sluchových vad	8
1.1.1 Dělení vad podle místa vzniku	8
1.1.2 Dělení vad podle doby vzniku	9
1.1.3 Dělení vad podle stupně postižení	9
1.2 Kompenzace sluchového postižení	12
1.2.1 Sluchadla pro vzdušné vedení	12
1.2.2 Sluchadla pro kostní vedení	12
1.2.3 Kochleární implantát	13
1.2.4 Přídavná zařízení ke zkvalitnění poslechu	13
2 Limity vyplývající z charakteristiky cílové skupiny	14
2.1 Osobnostní zvláštnosti vyplývající ze sluchového postižení	14
2.1.1 Aspekty ovlivňující psychický vývoj osob se sluchovým postižením	14
2.1.2 Charakteristika sociálního a emočního chování jedinců se sluchovým postižením	15
2.1.3 Oblasti ovlivněné sluchovým postižením	17
2.1.4 Komunikace osob se sluchovým postižením	18
2.2 Dopady sluchového postižení do vzdělávání	21
2.2.1 Specifika ve vzdělávání v souvislosti s kognitivními procesy	21
2.2.2 Specifika sluchového postižení promítající se do jednotlivých předmětů	23
2.2.3 Podpora poskytovaná žákům v systému vzdělávání	26
2.3 Dopady sluchového postižení do zaměstnatelnosti	34
2.4 Dopady sluchového postižení do sociální inkluze	36
3 Diagnostika a diagnostické nástroje v kariérovém poradenství	40
3.1 Diagnostické metody využívané ve škole	41
3.2 Diagnostické metody využívané v ŠPZ (SPC pro sluchově postižené)	41
3.2.1 Psychologické metody, postupy a nástroje	41
3.2.2 Speciálněpedagogické metody, postupy a nástroje	46
3.3 Jiné využívané metody a postupy – mimo školský systém	49
3.4 Aktivity při kariérovém poradenství vhodné pro žáky se sluchovým postižením	49
3.4.1 Aktivity individuální	50
3.4.2 Aktivity skupinové	53

4	Kariérové poradenství pro žáky se sluchovým postižením ve škole	62
4.1	Role hlavních aktérů podílejících se na kariérovém poradenství žáka	63
4.1.1	Zákonný zástupce žáka	63
4.1.2	Ředitel školy	64
4.1.3	Výchovný poradce	64
4.1.4	Pracovníci školního poradenského pracoviště	66
4.1.5	Učitel	67
4.1.6	Poradenský pracovník ŠPZ	67
4.1.7	Neziskový sektor	68
4.2	Proces kariérového poradenství	68
4.2.1	Mateřská škola	68
4.2.2	První stupeň ZŠ	69
4.2.3	Druhý stupeň ZŠ	70
4.2.4	Střední škola a vyšší odborná škola	71
4.2.5	Vysoká škola	73
4.3	Provázanost kariérového poradenství s klíčovými kompetencemi	73
4.3.1	Kompetence k učení	73
4.3.2	Kompetence k řešení problémů	74
4.3.3	Kompetence komunikativní	74
4.3.4	Kompetence sociální a personální	75
4.3.5	Kompetence občanské	75
4.3.6	Kompetence pracovní	75
4.3.7	Kompetence digitální	76
4.4	Optimální model kariérového poradenství	76
4.5	Vytipované pracovní pozice vhodné pro osoby se sluchovým postižením	79
4.5.1	Seznam škol zřízených pro žáky se sluchovým postižením s nabídkou vzdělávacích oborů (platné k 1. 2. 2022)	83
5	Proces kariérového poradenství při přechodu na trh práce	85
5.1	Možnosti zaměstnávání, jejich příležitosti a rizika	85
5.1.1	Otevřený trh práce	86
5.1.2	Chráněný trh práce a chráněné pracovní místo	86
5.1.3	Kariérové poradenství	88
5.2	Proces přechodu ze školy na trh práce	88
5.2.1	Přechod ze školy na trh práce	89
5.2.2	Vstup na trh práce	90
5.2.3	Limity a požadavky na uplatnění osob se sluchovým postižením na trhu práce	91
5.3	Specifika přijímacího pohovoru s osobou se sluchovým postižením	92
5.3.1	Příprava osoby se sluchovým postižením	93

5.3.2	Příprava přijímacího pohovoru ze strany potenciálního zaměstnavatele	93
5.3.3	Průběh jednání	94
5.4	Pomáhající organizace při hledání práce osobám se sluchovým postižením	95
5.4.1	Tichý svět, o. p. s.	96
5.4.2	Podporované zaměstnávání	96
5.5	Úřady práce	97
5.6	Veřejný ochránce práv a jeho pomoc	97
6	Pro inspiraci	100
7	Shrnutí obsahu kariérového poradenství	109
	Závěr	113
	Slovníček pojmů	115
	Seznam zkratk	117
	Literatura a další zdroje	118
	Přehled a charakteristika publikačních výstupů projektu	123

Úvod

Nadace Gatsby Foundation: „Dobré kariérové poradenství je klíčem k sociální mobilitě: ukazuje všem mladým lidem (bez ohledu na jejich sociální a rodinné zázemí), že existuje mnoho možností pro každého z nich, pomáhá jim učinit správná rozhodnutí a vybudovat cestu k uspokojivému profesnímu životu.“ (Brabec, Kreislová, Zábranová, [b. r.], s. 6).

Kariérové poradenství tvoří systém poradenských služeb, které pomáhají jednotlivcům různého věku rozhodnout se o svém dalším vzdělávání, profesní přípravě, volbě zaměstnání a v neposlední řadě i rozvoji své kariéry v kterékoliv fázi jejich života (Infoabsolvent, [b. r.]).

Jedinci se sluchovým postižením se musí od útlého dětství vypořádat s celou řadou překážek. Jejich vzdělávací cesta směřující k výběru povolání a úspěšnému pracovnímu uplatnění vyžaduje často velkou míru podpory, přičemž někteří musí vynaložit mnohem větší úsilí než jiní.

Naštěstí žijeme v době, kdy chápeme, že zdravotní postižení nemusí nutně znamenat odkázání na život v ústraní a pomoc druhých. Díky zdravotní péči, sociální pomoci, zajištění podporovaného vzdělávání a poskytování poradenských služeb je těmto jedincům umožněno plnohodnotné zapojení do pracovního procesu a zajištění kvalitního způsobu života.

Osoby se sluchovým postižením se nepotýkají jen se samotným omezením či ztrátou sluchového vnímání. V souvislosti s tímto primárním postižením jde totiž často ruku v ruce omezení v oblasti komunikace – ať už orální, nebo písemné. Toto vědomí nutí zejména rodiče již od útlého věku jejich dítěte přemýšlet o možnostech budoucího uplatnění. Oproti minulým časům se vzdělávací nabídka pro žáky se sluchovým postižením značně rozšířila. Díky umožnění tzv. společného vzdělávání (v hlavním vzdělávacím proudu) a poskytování podpory ve vzdělávání je jen málo oborů, které pro ně nejsou vhodné. Výběr je pochopitelně do značné míry ovlivněn mírou sluchového postižení a osvojení komunikačních dovedností.

Cílem publikace je nabídnout čtenářům informace, které mohou využít při kariérovém poradenství poskytovaném žákům se sluchovým postižením na základních, středních, popř. i vysokých školách, ale i dospělým klientům mimo školský systém.

Poskytuje základní informace o sluchovém postižení a limitech, které volbu povolání ovlivňují, o procesu kariérového poradenství ve školách a využití diagnostických materiálů a postupů, které mohou pomoci při rozhodování, kterým směrem se má další vzdělávání ubírat.

Neméně významná část je věnována otázce přechodu žáků – absolventů – na pracovní trh. Obsahuje rady pro potenciální zaměstnavatele, jak s osobami se sluchovým postižením jednat, jak se bez obav připravit na pracovní pohovor. Vítané budou jistě informace, jak postupovat při zajišťování tlumočnických nebo přepisovatelských služeb, upotřebitelný je i rejstřík organizací, které osobám se sluchovým postižením pomáhají při hledání zaměstnání.

Věříme, že publikace nalezne své místo nejen ve školách, ale stane se pomocníkem i při diagnostické práci poradenských pracovníků speciálněpedagogických center. Bonusem bude, pokud nalezne své místo i v organizacích, které poskytují poradenství v rámci hledání zaměstnání osobám se sluchovým postižením, či v poradenských střediscích, která se kariérovému poradenství věnují profesionálně.

Kolektiv autorů

1 Základní charakteristika cílové skupiny

— Iva Doležalová —

Typické pro sluchové postižení je, že není na první pohled zřejmé. Osobu na vozíku, s berlemi, brýlemi či jinými viditelnými kompenzačními pomůckami identifikujeme na první pohled. Samozřejmě se hned snažíme na ně brát ohled. Neslyšící člověk se na tyto ohledy spoléhat nemůže. S dnešní vyspělou technikou (miniaturní sluchadla či kochleární implantáty schované ve vlasech) si kompenzace vůbec nemusíme všimnout. První, na co člověk se sluchovým postižením narazí, je komunikační bariéra. Jeho vyjadřovací schopnosti mohou být omezené a naši mluvené řeči nemusí rozumět. Setkání s člověkem se sluchovým postižením proto může být stále pro mnoho lidí překvapením. Považujeme za žádoucí uvést základní přehled sluchových vad a jejich třídění podle různých kritérií.

1.1 Dělení sluchových vad

Sluchové vady můžeme dělit podle několika hledisek. Z hlediska vzdělávání a zaměstnávání jedinců se sluchovým postižením se jeví nejdůležitějším **dělení podle stupně postižení**, které budeme i dále v metodice používat.

1.1.1 DĚLENÍ VAD PODLE MÍSTA VZNIKU

Periferní vady:

- ▶ *převodní vady sluchu* – je poškozeno zevní nebo střední ucho. Bývá narušeno slyšení hlubokých tónů, jedinec s postižením slyší hlasitou řeč i šepot, avšak intenzita slyšené řeči a okolních zvuků je menší. Příkladem takové vady jsou záněty zvukovodu, bubínku, středního ucha nebo vrozené vady středouší. Převodní vada nemusí být trvalá, často se dá vyléčit léky nebo chirurgicky;
- ▶ *percepční vady sluchu* – je poškozena oblast vnitřního ucha, je narušeno slyšení vysokých tónů. Jedinec těžce rozeznává jednotlivé hlásky, proto je ztíženo

porozumění řeči. Tato vada je trvalá, částečně ji lze kompenzovat sluchadly nebo kochleárním implantátem;

- ▶ *smíšené vady sluchu* – kombinace převodní a percepční vady sluchu.

Centrální vady – jedná se o narušení centrálního nervového systému sluchového analyzátoru, je zachováno slyšení čistých tónů, jedinec však není schopen rozumět obsahové stránce řeči.

1.1.2 DĚLENÍ VAD PODLE DOBY VZNIKU

Vrozené vady (*prenatální*) – vzniklé před narozením jedince v důsledku dědičnosti nebo jiných příčin při zrání plodu.

Získané vady:

- ▶ *perinatální* – získané při porodu, krátce po porodu (protrahovaný porod, nízká porodní hmotnost, komplikace během porodu); *postnatální* – vznikly krátce po porodu např. v důsledku infekce, léčby toxickými látkami apod.;
- ▶ *prelingvální* – před ukončením vývoje řeči (nejpozději kolem 7 let věku); *postlingvální* – vznikly u osob s již rozvinutou řečí. Příčinou mohou být infekční onemocnění, úrazy hlavy, onemocnění centrální nervové soustavy (CNS), opakované záněty středního ucha...).

1.1.3 DĚLENÍ VAD PODLE STUPNĚ POSTIŽENÍ

Podle Světové zdravotnické organizace (WHO) se sluchové vady dělí do několika stupňů podle naměřené kvantity slyšeného v decibelech (dB – akustická jednotka pro hlasitost zvuku, čím vyšší je údaj v dB, tím větší je ztráta sluchu), měří se audiometrickým vyšetřením a znázorňuje se audiogramem.

Velikost ztráty sluchu dle WHO	Název kategorie ztráty sluchu	Název kategorie podle vyhlášky MPSV ČR č. 284/1995 Sb.
0–25 dB	normální sluch	
26–40 dB	lehká nedoslýchavost	lehká nedoslýchavost (již od 20 dB)
41–55 dB	střední nedoslýchavost	středně těžká nedoslýchavost
56–70 dB	středně těžké poškození sluchu	těžká nedoslýchavost
71–90 dB	těžké poškození sluchu	praktická hluchota
více než 90 dB, ale body v audiogramu i nad 1 kHz	velmi závažné poškození sluchu	úplná hluchota
v audiogramu nejsou žádné body nad 1 kHz	neslyšící	úplná hluchota

Tab. 1: Klasifikace sluchových vad podle WHO

(Zdroj: HORÁKOVÁ, Radka. *Sluchové postižení: úvod do surdopedie*. Praha: Portál, 2012)

Následně jsou uvedeny jednotlivé stupně sluchového postižení ve vztahu ke vzdělávání jedinců se sluchovým postižením.

Žáci s lehkou nedoslýchavostí (sluchové ztráty 26–40 dB)

Do této skupiny budou patřit žáci s oslabením sluchového vnímání a lehkým sluchovým postižením. *Oslabení sluchového vnímání* chápeme jako dočasný zdravotní stav. Potíže se objeví v porozumění mluvené řeči, pokud bude špatná akustika v místnosti, bude slyšet hluk z ulice, šum ve třídě. Vliv na porozumění budou mít i horší optické podmínky, kdy je žákovi ztíženo odezírání. Oslabení sluchového vnímání může způsobovat zdravotní problém ve vnějším nebo středním uchu (zánět středního ucha, zátka ve zvukovodu, podtlak v uchu, zvětšená mandle apod.).

Lehká vada sluchu je jen výjimečně korigována sluchadly. Do této skupiny zařazujeme také žáky s jednostranným sluchovým postižením. Obtíže jsou stejné jako u jedinců s oslabením sluchového vnímání. Zdravotní stav je ale trvalý nebo dlouhodobý, proto se obtíže promítají do výuky výrazněji, ale neovlivňují významným způsobem osvojování komunikativních kompetencí ani výsledky vzdělávání.

Žáci obvykle slyší řeč ze vzdálenosti více než 3 metry, ale mají potíže s porozuměním. Jejich řeč je srozumitelná, často bývá narušena výslovnost sykavek.

Ve vzdělávání žáci využívají zpravidla **podpůrná opatření 1. a 2. stupně** a bývají zařazeni do běžných škol. Ve studiu pokračují také na běžných středních školách. Ve vzdělávání většinou nepotřebují žádnou větší podporu.

Žáci se středně těžkou nedoslýchavostí (sluchové ztráty 41–55 dB)

Toto sluchové postižení bývá již většinou korigováno kompenzačními pomůckami (sluchadla). Žáci z běžné vzdálenosti mluvené řeči nerozumí dobře, pře-slyšají, dochází k častým nedorozuměním, potřebují odezírat. Mají narušenou výslovnost, ale jejich mluvená řeč je stále srozumitelná. Pokud nevyužívají kompenzaci sluchadly, bývají obtíže ve vzdělávání závažnější.

Tito jedinci využívají nejčastěji **podpůrná opatření 2. nebo 3. stupně** a jsou vzděláváni v hlavním vzdělávacím proudu. Ve studiu pokračují na běžných středních školách. Pro maturitní obory je nutné zajištění podpory ze strany školského poradenského zařízení, v našem případě speciálněpedagogického centra (SPC) pro sluchově postižené. Učební obory je nutné vybírat s ohledem na typ a stupeň sluchového postižení.

Žáci s těžkou nedoslýchavostí (sluchové ztráty 56–70 dB)

Pro dosažení porozumění řeči je korekce sluchadly nezbytná. Tito žáci mívají výrazné obtíže v oblasti sluchového vnímání, v lepším případě řeč slyší, ale nerozumí jí, jsou závislí na odezírání.

Žáci využívají **podpůrná opatření 3. nebo 4. stupně** podle individuálních možností. Jsou vzděláváni v hlavním vzdělávacím proudu nebo ve školách dle § 16 odst. 9 školského zákona. Studium maturitních oborů hlavního vzdělávacího proudu zvládnou žáci s dokonalou kompenzací, dobrými komunikačními a vzdělávacími předpoklady. Samozřejmě se neobejdou bez podpory SPC. Učební obory je nutné vybírat s ohledem na typ a stupeň sluchového postižení, někteří žáci si vybírají obory kategorie E se závěrečnou zkouškou. Je možné i studium na SŠ zřízené dle § 16 odst. 9 školského zákona, kde mohou zvládnout i maturitní studium.

Žáci s praktickou hluchotou (sluchové ztráty 71-90 dB) a žáci s úplnou hluchotou (sluchové ztráty nad 90 dB)

Žáci slyší pouze velmi silné zvukové podněty. S výkonnou kompenzační pomůckou sice mohou slyšet mluvenou řeč, ale bez odezírání jí nerozumí. V komunikaci mohou upřednostňovat mluvenou řeč s podporou odezírání nebo s doplněním prvků znakového jazyka (znakovaná čeština). Takovým žákům vyhovuje způsob vzdělávání s využitím „totální komunikace“ (podrobněji k možnostem komunikace jedinců se sluchovým postižením viz kap. 2.1.4).

Ztráty nad 100 dB již nelze kompenzovat natolik, aby se jedinec dostal na úroveň detekce řeči. Prakticky se jedná o jedince neslyšící, kteří potřebují komunikovat jiným způsobem, většinou českým znakovým jazykem. Řeč se nerozvíjí spontánně, musí se budovat uměle. Vzdělávání těchto žáků je velmi náročné, vyžaduje odborné znalosti z oboru surdopedie, vzdělávání ve znakovém jazyce (či jiném komunikačním systému dle preferencí žáka). Proto jsou nejčastěji vzdělávání ve školách zřízených podle § 16 odst. 9 školského zákona – školách pro sluchově postižené (základních i středních). Tito žáci nejčastěji využívají **podpůrná opatření 4. stupně**.

Do této skupiny musíme zařadit také žáky, jejichž těžké sluchové postižení je korigované kochleárním implantátem. Jejich možnosti slyšení a porozumění řeči, jakož i způsob komunikace závisí na faktorech, jako jsou doba od implantace, přítomnost dalšího postižení, stav kochley v době implantace apod. Od toho se pak odvíjí jejich zařazení do příslušného stupně podpůrných opatření (Barvíková a kol., 2015). Většinou se však jedná o jedince, kteří preferují komunikaci v mluveném jazyce či ve znakované češtině (mluvená řeč podporovaná znaky z ČZJ). Nezřídka je jejich vada kompenzována natolik, že využívají **podpůrná opatření 3., či dokonce 2. stupně**.

Specifickou skupinu žáků tvoří **žáci postižení více vadami**. Takoví jedinci mívají vedle sluchového postižení další přidruženou vadu (zraku, motoriky, intelektu...). V tomto případě je narušen nejen vývoj řeči, ale i intelekt a celkový rozvoj osobnosti. Přístup k těmto osobám je vysoce individuální a je podmíněn nejen mírou jednotlivých postižení, ale také schopností adaptability, nabytých znalostí a dovedností. Souběžné postižení více vadami tudíž vyžaduje vyšší míru

podpůrných opatření, obvykle 4. nebo 5. stupně. Žáci bývají vzdělávání nejčastěji v základních i středních školách zřízených dle § 16 odst. 9 školského zákona nebo na praktických školách dvouletých či jednoletých.

1.2 Kompenzace sluchového postižení

Úvodem je třeba zdůraznit, že ani nejlepší sluchadla nedokážou ztrátu sluchu vykompenzovat zcela. Záleží na stupni i typu sluchového postižení, nakolik pomohou lidem slyšet zvuky a porozumět mluvené řeči. Žáci s lehkou a střední nedoslýchavostí mívají obtíže se slyšením v hlučném prostředí nebo při sledování televize, kompenzaci většinou nepotřebují. Žáci se středně těžkou nedoslýchavostí již potřebují sluchadla, aby hlasité řeči dobře rozuměli. Jedinci s těžší vadou se bez sluchadel neobejdou. K dobrému rozumění jim pomáhá také odezírání. Úplnou hluchotu pomocí sluchadel korigovat nelze, jedinci většinou komunikují prostřednictvím českého znakového jazyka. Již bylo zmíněno, že těžké ztráty sluchu lze kompenzovat pomocí kochleárního implantátu. To je ovšem možné jen při splnění určitých zdravotních kritérií.

Nezbytně nutné je řešit kompenzaci sluchového postižení okamžitě po jeho objevení. Správná a včasná kompenzace a nastavení komunikačního kanálu jsou předpokladem pro další úspěšné vzdělávání.

Často se však setkáváme s tím, že žáci s lehčím nebo i středně těžkým sluchovým postižením kompenzaci nevyužívají. Důvody mohou být různé, např. absence motivace pro nošení sluchadel ze strany rodičů, nepříjemné zvuky, nevyhovující tvarovka, posměch spolužáků, stud apod. V takových případech bývá podpora ze strany SPC i školy velmi obtížná.

1.2.1 SLUCHADLA PRO VZDUŠNÉ VEDENÍ

Úkolem sluchadel je optimální zesílení zvuku tak, aby člověk se sluchovým postižením měl co největší možnost porozumění a rozvoj komunikace. Principem je vedení zvuku vzduchem, a to vnějším uchem přes zvukovod a střední ucho do ucha vnitřního. Záleží však na individualitě každého jedince, na stupni a typu sluchového postižení a především na jejich využití. Dnešní doba přináší mnoho typů sluchadel, ta nejlepší dokážou poslech významně zkvalitnit v různých poslechových prostředích a situacích. Pokud je to možné, přidělují se sluchadla na obě uši. Je tak zachována prostorovost a simultánnost poslechu.

1.2.2 SLUCHADLA PRO KOSTNÍ VEDENÍ

Pokud je zablokován přístup do vnějšího nebo středního ucha, není možná kompenzace sluchadly pro vzdušné vedení. V takovém případě je nejefektivnější vést zvuk kostní tkání (systém BAHA, implantát Bonebridge).

1.2.3 KOCHLEÁRNÍ IMPLANTÁT

Ke kompenzaci kochleárním implantátem (KI) dochází tehdy, když individuální sluchadla nemohou poskytnout dostatečnou stimulaci pro porozumění řeči. Jedná se o druh ušního implantátu, který nahrazuje funkci vnitřního ucha tak, že v hlemýždi stimuluje zakončení sluchového nervu, a to zavedením svazku elektrod přímo do hlemýždě. Externími částmi jsou mikrofon, řečový procesor a cívka, která je magnetem přichycena k implantátu. Pro úroveň kvality kompenzace je velmi důležitá doba, kdy došlo ke ztrátě sluchu. Včasná kompenzace kochleárním implantátem může mít zásadní vliv na budoucí pracovní uplatnění dítěte. Díky včasnému screeningu sluchu může být dítěti s vrozenou vadou implantován okolo jednoho roku věku. Kochleární implantaci lze ale provést kdykoli v průběhu života v důsledku zhoršování vady nebo náhlého ohluchnutí (např. po úrazu, nemoci apod.).

1.2.4 PŘÍDAVNÁ ZAŘÍZENÍ KE ZKVALITNĚNÍ POSLECHU

Přenosná bezdrátová zařízení jsou zařízení, která dávají osobám se sluchovou vadou možnost lépe slyšet a porozumět řeči, i když se ocitnou v hlučném prostředí se špatnou akustikou. Jedná se o zlepšení kvality poslechu s primární pomůckou (sluchadlo či KI).

Příkladem takového zařízení je *FM systém*. Jedná se o soupravu, která se skládá ze dvou částí: první je přijímač a indukční smyčka, které má u sebe ten, kdo informace přijímá. Druhou částí je mikrofon a vysílač, které má mluvčí, který informace vysílá. Mluvčí si připevňuje na okraj oděvu mikrofon a vysílač dá např. do kapsy nebo za opasek. Mluvčí se může volně pohybovat po místnosti, není žádné omezení. Jeho dosah je veliký, proto je dobré jej vypínat např. o přestávce. Nevýhodou je, že lze přijímat pouze od jednoho člověka s vysílačem.

Dalším zástupcem je *Roger systém*. Vzdálené mikrofony Roger umožňují přenášet hlas mluvčího přímo do sluchadel. Technologie Roger umožňuje zcela novou úroveň porozumění řeči v hluku a na velkou vzdálenost. Je výborným řešením u žáků, kteří měli dříve s poslechem ve třídě problémy. Systém zajišťuje maximální výkon a v současné době se najde řešení kompatibility prakticky s každým sluchadlem, kochleárním implantátem a zesilovacími systémy v místnosti.

Indukční smyčka je elektronické zařízení, které se užívá v prostředí s vnějšími rušivými zvuky a ozvěnami (divadelní a koncertní sály, kinosály). Indukční smyčkou lze vybavit prostory různých velikostí i tvarů, tedy i školy, třídy.

SOUHRN

Kapitola je zaměřena na popis sluchového postižení z hlediska medicínského (dělení sluchových vad), z hlediska speciálněpedagogického (popis projevů sluchového postižení podle míry postižení) a na popis technických možností kompenzace sluchových vad.

2 Limity vyplývající z charakteristiky cílové skupiny

— Iva Doležalová, Ivana Tvarogová —

V závislosti na stupni sluchového postižení se žáci potýkají s různými obtížemi v příjmu a zpracování informací. S tím souvisí různá míra osvojení komunikačních dovedností a jazykových kompetencí v českém jazyce. Podpora ve vzdělávání spočívá především v zajištění co nejkvalitnějšího poslechu a odezírání a vyrovnání handicapu v oblasti jazykových kompetencí.

Včasná zahájení péče je důležité s ohledem na další vývoj dítěte a rozvoj jeho komunikačních dovedností s cílem plynulého začlenění do většinové populace.

2.1 Osobnostní zvláštnosti vyplývající ze sluchového postižení

Člověk na svět přichází s dispozicemi, které mají vliv na vývoj osobnosti. Dispozice jsou z velké části tvořeny zdravím a vnější dispozice pak prostředím, do kterého přicházíme a ve kterém žijeme. Lidé s postižením mají tendenci reagovat na zcela běžné podněty neobvykle, liší se jejich prožívání a chování ve vztahu k okolí (Vágnerová, 2008).

V současné době se prosazuje inkluzivní postoj k osobám s postižením, přesto se však tyto osoby stále potýkají s problémy uplatnit se ve společnosti.

2.1.1 ASPEKTY OVLIVŇUJÍCÍ PSYCHICKÝ VÝVOJ OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Nejkritičtějsími faktory, které ovlivňují vývoj jedinců se sluchovým postižením, jsou doba vzniku sluchové vady a stupeň (velikost) ztráty sluchu. K nejzávažnějším následkům dochází u hluchoty vrozené nebo získané v raném věku. U dítěte

s prelingválním sluchovým postižením (viz kapitola 1) se mluvená řeč spontánně nevyvine. Narušený vývoj řeči pak negativně ovlivňuje vývoj všech poznávacích procesů i socializaci. Kvůli absenci sluchu není zajištěn nepřetržitý kontakt s okolím a v důsledku toho ani nepřetržitý příjem informací (sluch nelze uzavřít nebo otevřít), čímž je dítě částečně ochuzeno o bezděčné učení. Pokud se děti se sluchovým postižením (potažmo i dospělí) nedívají, nemají žádné informace (Říčan, Krejčířová a kol., 2006).

Omezené komunikační schopnosti působí i na rozvoj sociální. Děti nechápou jednání svého okolí, obtížněji se orientují v mezilidských vztazích.

V současnosti je věnována pozornost i etiologickým faktorům. Příčiny postižení sluchu mohou být zároveň příčinami dysfunkcí centrálního nervového systému. Mnoho potíží v chování či učení nemusí být jen důsledkem ztráty sluchu, ale je vhodné je chápat i ve vztahu k etiologii sluchového postižení.

Dalším faktorem ovlivňujícím vývoj osobnosti dítěte je jeho rodina. Narození takového dítěte bývá často útokem na rodičovskou sebekoncepci, rodiče to mohou brát jako vlastní selhání. Pokud se rodiče nedovedou s těmito pocity vyrovnat, nenavážíu přirozený kontakt se svým dítětem, velmi pravděpodobně to bude mít vliv na emoční vývoj dítěte.

2.1.2 CHARAKTERISTIKA SOCIÁLNÍHO A EMOČNÍHO CHOVÁNÍ JEDINCŮ SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Sluchové postižení často negativně ovlivňuje osobnost jedince, což se může projevit odlišným chováním nebo emocionálními odchylkami. Neslyšící děti jsou ve svém emočním vývoji značně ohroženy, a to z řady důvodů. Jsou prakticky trvale vystaveny podnětové deprivaci, dále u nich dochází častěji k citové deprivaci (zejména ve vztahu rodič–dítě). Častěji prožívají zklamání ze selhání u svých pedagogů. Jedinec se sluchovým postižením se potýká s řadou obtíží, které Potměšil (2010) popisuje jako obtíže v chápání prosociálních pojmů a obtíže v koncepci interpersonálních vztahů, což dohromady může mít vliv na **nedostatky ve vývoji empatie**. Za obtížemi v chápání prosociálních pojmů stojí komunikační a jazyková nedostatečnost, jež je důvodem pro **chudou pojmovou zásobu**. Jsou obvykle ve stresu, pokud musí odezírat či komunikovat slovně. V souvislosti s obtížemi v koncepci interpersonálních vztahů můžeme často pozorovat zhoršenou schopnost navázat a udržet vztah k druhé osobě.

Sociální kompetence osob se sluchovým postižením mohou mít někdy **rysy nezralosti**, a to z pohledu sociálního chápání a míry závislosti. U sociálního chápání může mít dítě se sluchovým postižením problém s odhadem důsledků svého chování pro okolí. Je to způsobeno převážně tím, že nemá sociální zkušenost s konkrétní situací, ve které se nachází. Převažují samozřejmě situace, jejichž podstata je založena na verbální úrovni. Dítě často nechápe určité pojmy či je zaměňuje. Co se týká míry závislosti, tak vše vyplývá z výchovných, hyperprotektivních přístupů. Na tento výchovný přístup nemusí mít vliv pouze rodiče, ale i pedagogové.

Tento postoj utvrzuje dítě v tom, že je středem pozornosti a míra jeho zapojení do běžných rodinných a společenských aktivit není vyžadována, tudíž je zcela minimální.

Dítě se sluchovým postižením může mít potíže s **pochopením významu chování** jiných lidí a sociálních situací. Problém může mít i s vyjádřením svých potřeb a emočních prožitků, což způsobuje pocity frustrace a izolace. Dezorientace a nemožnost vyjádření vlastních pocitů se může projevat vztekáním. Osamostatňování dítěte bývá obtížnější (Vágnerová, 2008). Pokud dítě nemá dostatek informací, nemá pocit, že mu ostatní rozumí, či nemá vliv na to, co se kolem něho děje, nevybuduje si dostatečnou sebedůvěru (Hovorková, Rzymanová, Tarcsiová, 2017). Za nejčastější potíže považujeme neadekvátní sociální kontakty se slyšícími vrstevníky, pocity nejistoty, emocionální nevyrovnanost, narušené sebehodnocení, zvýšenou závislost na druhých apod. (Potměšil, 2010).

V emoční oblasti mohou mít lidé se sluchovým postižením **obtíže při sebeovládání** a může jim chybět pocit viny a studu, řídí se totiž svými aktuálními potřebami. Mají tendenci jednat impulzivně, jejich chování bývá neočekávané, což je mnohdy společností vnímáno negativně, na druhou stranu jednájí napřímo. Jelikož se často vyskytují v situacích pro ně velmi stresujících, například při komunikaci v neznámém prostředí, mohou mít sklony k emočním výbuchům (Růžička, 2013). Všechny tyto zvláštnosti jsou opět způsobeny komunikačními obtížemi v oblasti porozumění. Žádoucí chování a s ním spojené sociální role nejsou vždy správně pochopeny a dochází k nevhodným reakcím nebo špatnému výkladu pravidel chování. Mnohdy je pro ně těžké pochopit, co mohou či co je zakázáno. Učí se od ostatních lidí nápodobou, proto jim uniká hlubší význam daných pravidel.

Také **orientace v mezilidských vztazích** není pro ně vždy jednoduchá, často jsou méně empatičtí a nechápou pocity jiných lidí. Jelikož je vzájemná interakce někdy nepochopena, objevují se pocity bezmocnosti, nejistoty, až méněcennosti. Tyto pocity někdy přecházejí až k výbuchům, které plynou ze stresových situací způsobených bariérami v komunikaci. Jednájí impulzivně, bez rozmyslu a zvažování možných dopadů svého konání (Vágnerová, 2008). Nedostatek empatie a obtíže v chápání interpersonálních vztahů jsou důsledkem neadekvátní zpětné vazby a nepřirozeného získávání zkušeností v sociálním chování, čemuž často brání menší slovní zásoba. Zejména u dětí se můžeme setkat s egocentrickým chováním a absencí respektu k druhým lidem. Obtíže v socializaci plynou z opožděného morálního vývoje. Sluchové postižení je často příčinou nedostatečných informací, jež jsou potřebné k odvozování a pochopení předchozích zkušeností. Z tohoto důvodu působí chování dítěte v některých případech zcela nelogicky.

Z výše uvedených důvodů je podle Vymlátílové (in Vágnerová, 2008) výskyt neurotických poruch a poruch chování u dětí se sluchovým postižením signifikantně vyšší než u běžné populace školního nebo adolescentního věku. Také se podle ní u některých typů sluchového postižení může častěji vyskytovat paranoidní chování.

2.1.3 OBLASTI OVLIVNĚNÉ SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Psychomotorický vývoj

Psychomotorický vývoj dítěte se sluchovým postižením, zvláště v oblasti sluchového vnímání, většinou probíhá opožděně. Záleží na stupni a typu postižení. Sluchově postiženému dítěti chybí dostatečně hlasitý sluchový podnět, který dává impulzy k dalšímu rozvoji. Slyšící kojenec se začne otáčet za zvukem, později za ním lézt, brát zvukové hračky do ruky, čímž si rozvíjí sluchové vnímání a následně i myšlení. U dítěte se sluchovým postižením je třeba věnovat větší pozornost ostatním smyslům a dovednostem, které by psychomotorickému vývoji pomohly.

Sluchové postižení zpravidla neovlivňuje vývoj motoriky, pokud se nejedná o postižení více vadami. Ale některé neslyšící děti mají poškozené ústrojí rovnováhy, a mohou se proto naučit chodit později než slyšící děti. U některých dětí mohou problémy s rovnováhou přetrvávat až do pozdějšího věku.

Poznávací schopnosti

U dětí, které jsou od narození neslyšící, začíná rozvoj myšlení tehdy, když si osvojí mluvený nebo znakový jazyk. Když má dítě dobře kompenzovaný sluch a vhodný komunikační systém, jeho myšlení, paměť i představy se budou vyvíjet podobně jako u slyšících vrstevníků. Pokud tomu tak není, začnou se poznávací schopnosti postupně opožďovat (Hovorková, Rzymanová, Tarcsiová, 2017).

Pokud nebude navázáno plnohodnotné dorozumívání, bude u dítěte s těžkým sluchovým postižením pravděpodobně převažovat mechanický typ paměti a logická paměť se bude rozvíjet pomaleji. Dítě také zaujmou výrazné vizuální podněty a zpravidla se bude více zaměřovat na detaily než na celek (Skákalová, 2017).

Psychosociální důsledky sluchových vad

Většina osob či rodičů dětí, kterým bylo diagnostikováno sluchové postižení, očekává, že dojde ke zlepšení či úplnému vyléčení. Pouze malé množství sluchových poruch je přechodných. Právě v případě, kdy se již jedná o vadu neléčitelnou, dochází u těchto osob k velké životní zkoušce. Zejména psychika je značně zasažena. Tito lidé si kladou otázky, proč zrovna oni. Bývají neurotičtí, nedůvěřiví k ostatním lidem, někdy dokonce dochází k agresii.

Dále je tu také sociální dopad. Pokud děti navštěvují školy vyhrazené pouze pro sluchově postižené, jsou omezeny určitou skupinou vrstevníků se stejným či podobným handicapem.

Mezi další významné sociální důsledky sluchového postižení patří **řečový deficit**. Život jedinců se sluchovým postižením ovšem ovlivňuje mnoho dalších faktorů. Mezi nejvýznamnější patří: orientační schopnosti jedince, které jsou značně omezené, neboť dokreslení prostoru chybí zvuk, dále začlenění do společnosti a v neposlední řadě velká psychická zátěž (Slowík, 2016). Lze říci, že psychická pohoda osoby se sluchovým postižením a socializace spolu úzce souvisejí.

Lidé se sluchovým postižením potřebují pro život ve slyšící společnosti získat důležité jazykové kompetence v českém jazyce, aby byli schopni přijímat informace od okolního světa. Komplikace mohou nastat při vyplňování formulářů a žádostí, například na úřadě, při čtení návodu a sdělení nebo při písemné komunikaci prostřednictvím internetových médií.

Podstatnou příčinou mnoha problémů je **sociální separace**, separace od slyšícího prostředí, která je dána komunikační bariérou nejen ze strany neslyšících, kteří se komunikaci se slyšícími často vyhýbají, protože jejich řeč je pro laiky obtížně srozumitelná, ale i ze strany slyšících, kteří se komunikace se sluchově postiženými obávají a neberou je za rovnocenné partnery (Ludíková, 2012).

Dalším dopadem je **stigmatizace**, tedy proces vnímání vady osoby s postižením v kontextu dané sociální skupiny a normy. Stigma výrazně souvisí se sociální identitou. S větším množstvím informací o znevýhodnění sluchového postižení ubývá předsudků a strachu z neznámého. Proto je důležité správně vychovávat jednotlivé generace ke vzájemnému soužití.

2.1.4 KOMUNIKACE OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Nezbytnou podmínkou pro budoucí bezproblémový jazykový, sociální a rozumový vývoj dítěte je každodenní zkušenost s vybraným komunikačním prostředkem. K narušení vývoje komunikace dochází proto u jedinců, kteří tuto zkušenost nemohou prožívat.

Sluchové postižení ovlivňuje zásadním způsobem komunikační a jazykové kompetence žáků v českém jazyce. Pro děti s těžkou sluchovou vadou není nejzávažnějším problémem samotná vada sluchu, ale potíže s vytvářením adekvátního komunikačního systému. Podmínkou pro jeho rozvoj je přísun odpovídajících podnětů. Obtíže s porozuměním a aktivním užíváním gramatických pravidel jazyka jsou největším problémem u dětí s těžkou vadou sluchu. Čím je postižení větší, tím bývají zpravidla větší i komunikační obtíže.

Na základě vyhodnocení míry sluchového postižení si rodiče vybírají komunikační cestu, kterou se jejich dítě bude ubírat, a to co nejdříve, aby mohlo docházet k rozvoji myšlení. Ať už se rodiče rozhodnou pro jakoukoliv alternativu, důležité je zajištění speciálněpedagogické podpory prostřednictvím osvědčených metod práce. U dětí, které mohou pro rozvoj komunikace mluvenou řečí využít zbytky sluchu, bývá navrženo zahájení intenzivní logopedické péče. U dětí neslyšících je žádoucí budování komunikace prostřednictvím znakového jazyka.

Všechny tyto aspekty rozhodují o výběru vzdělávací dráhy, možnostech studia a výběru povolání. Vývoj řeči závisí na stupni sluchového postižení, na době, kdy bylo zjištěno, kompenzováno a kdy byla zahájena rehabilitace. Neméně důležitá je možná přítomnost přidruženého postižení, přijetí handicapu rodinou a její spolupráce. Charakteristické změny ve vývoji řeči lze sledovat od hranice 60 dB ztráty sluchu.

Spontánní vývoj řeči u neslyšícího dítěte není možný, i u nedoslýchavého dítěte bývá omezený. Děti jsou ochuzeny o bezděčné učení, které u slyšících dětí probíhá sluchovou cestou z vnějšího prostředí. Pokud události a dění nesledují, ztrácí souvislosti, nerozumí tomu, co se děje.

Nejzávažnějším důsledkem sluchového postižení, který se promítá až do dospělosti, je narušený vývoj řeči, který ovlivňuje výslovnost tak, že je nápadná. Často přetrvává audiogenní dyslalie a řeč bývá těžce srozumitelná. K narušení dochází také v hlasové oblasti. Hlas sluchově postižených může být drsný, křiklavý, pisklavý nebo hluboký. Je změněna i barva hlasu, může být příliš tichý, chraptivý či s nádechem huhňavosti.

Kromě artikulace je rovněž narušena obsahová stránka řeči. Slovní zásoba je často chudší, syntaktické schopnosti jsou výrazně omezeny. Gramatická stavba vět je jednoduchá, často se v řeči objevují dysgramatismy. Potíže s porozuměním a aktivním užíváním gramatických pravidel jazyka jsou největším problémem u žáků s těžším typem sluchového postižení.

U osob se sluchovým postižením využíváme ve vzdělávání dva základní komunikační systémy. Prvním z nich je systém audioorální komunikace, která je zaměřená na využití zbytků sluchu a dovednosti používat mluvenou řeč a odezírání. Druhý systém je založený na využívání manuální komunikace. Jedná se o vizuálně-motorický komunikační systém, který využívají zpravidla jedinci, jejichž vada je natolik závažná, že nedovoluje rozvíjet orální komunikaci.

Audioorální komunikační systémy

Mluvená řeč a odezírání

Komunikace orálním (mluveným) způsobem je pro člověka s těžkým sluchovým postižením velmi obtížná, jelikož schází kontrola vlastního mluvního projevu. Pro neslyšící je orální řeč nevyhovujícím komunikačním prostředkem. Většina se snaží o orální komunikaci jen proto, že se pohybují v majoritní slyšící společnosti.

Při komunikaci mluvenou řečí dodržujeme základní pravidla. Prvním z nich je navázání vizuálního kontaktu, který je pro začátek komunikace nezbytný. V případě, že tak mluvíci neučiní, je nutné jej iniciovat dotekem na paži. Dále je nezbytné respektovat sluchové možnosti jedince se sluchovou vadou. I přes korekci sluchové vady různými kompenzačními pomůckami nebývá totiž kompenzace sluchu stoprocentní. Je třeba mluvit na něj z blízka, v kratších větách, pomalejším tempem a v přirozeném rytmu a zpětnou vazbou se přesvědčovat o tom, že dochází k vzájemnému porozumění.

Zcela zásadní rolí v komunikaci mluvenou řečí je umožnění **odezírání**. Jedná se o velmi náročnou činnost, která není vrozenou schopností, je nutné ji nacvičovat. Je důležité, aby komunikační partner dodržoval určitá pravidla, jako je vzdálenost, osvětlení, přirozená artikulace, používání gestikulace. Je také vhodné, aby

osoba se sluchovým postižením znala předem téma hovoru, obsah probírané látky apod. Kvalita odezírání je limitována rozsahem slovní zásoby osoby se sluchovým postižením.

Vizuálně-motorické komunikační systémy

Český znakový jazyk

Jedná se o přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní částí trupu. Český znakový jazyk má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojí členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální i gramatické.

U dětí, jejichž rodiče mají sluchové postižení a komunikují v rodině i se svým dítětem znakovým jazykem, se komunikace rozvíjí bez potíží. Dítě dostává v přirozených podmínkách informace o okolním světě způsobem, který může vnímat a pro který je vybaveno.

Znakový jazyk je mateřským jazykem a prostředkem identity Neslyšících.

(Pozn.: Identita Neslyšících = neslyšící nebo nedoslyšavý člověk sdílí jazyk a kulturu komunity Neslyšících, bereme jej jako zdravého jedince a nepřirážujeme mu žádná adjektiva jako postižený nebo „ten s vadou“, máme na mysli kulturní, nikoliv zdravotní hledisko.)

Znakovaná čeština

Je umělý jazykový systém, který usnadňuje dorozumívání mezi slyšícími a neslyšícími. Znakovaná česká jazyk využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány odpovídající znaky českého jazyka. V případě potřeby zpřesnění výrazu lze využít prstové znaky pro písmena.

Z hlediska preference komunikačního prostředku lze žáky rozdělit takto:

- ▶ Žák rozumí velmi dobře mluvené řeči a sám se mluvenou řečí efektivně dorozumívá. Vřazení do běžných typů škol i v rámci jednotlivých stupňů by mělo být pro žáka stejně úspěšné jako pro každého jiného.
- ▶ Žák komunikuje pouze ve znakovém jazyce. V případě inkluzivního vzdělávání v běžném typu školy bude potřebovat prostředníka (tlumočnicka) i celou řadu dalších podpurných opatření. Pokud je žák vřazen do školy zřízené dle § 16 odst. 9 školského zákona, je tato komplexní podpora ve vzdělávání zpravidla zajištěna.
- ▶ Žák rozumí mluvené řeči pouze s podporou jednotlivých znaků znakového jazyka neslyšících a sám tento kombinovaný způsob komunikace (tzv. *totální komunikaci*) užívá. V běžném vzdělávacím proudu bude mít pravděpodobně potíže, efektivnější bude jeho zařazení do školy preferující vzdělávání s podporou tohoto komunikačního systému.

- ▶ Žák z důvodu kombinace různých postižení není schopen využívat žádný z výše uvedených komunikačních systémů. Pro práci s ním se využívá tzv. *alternativní* či *augmentativní komunikace* (např. obrázkový komunikační systém). Takový žák se vzdělává ve školách zřízených dle § 16 odst. 9 školského zákona pro žáky s mentálním nebo kombinovaným postižením, zpravidla bez návaznosti na střední vzdělávání.

Sluchové postižení má vliv i na úroveň jazykových **kompetencí** v různých jazycích – používání mluveného a psaného jazyka. Úroveň osvojení závisí na vícero faktorech, kdy stěžejní roli hraje především stupeň sluchového postižení.

2.2 Dopady sluchového postižení do vzdělávání

Základním cílem pro vzdělávání jedinců se sluchovým postižením by mělo být dosažení gramotnosti, tzn. schopnosti číst a psát na zralé úrovni. Jestliže tomu zabraňují komplikující faktory a tento cíl není reálný, vhodným náhradním cílem by pak měla být samostatnost v pracovním procesu.

2.2.1 SPECIFIKA VE VZDĚLÁVÁNÍ V SOUVISLOSTI S KOGNITIVNÍMI PROCESY

U všech dětí se velmi rychle rozvíjejí poznávací (kognitivní) procesy. Z psychologického hlediska sem řadíme základní poznávací procesy: čítí, vnímání, paměť a pozornost. Tyto dílčí psychické procesy se slučují v obecnější funkční celek, který pak reguluje individuální poznávání a zároveň ovlivňuje jeho kvalitu. Kromě učení patří mezi složitější poznávací procesy představivost, myšlení a řeč.

Díky sluchovému vnímání se podvědomě orientujeme v prostoru a přijímáme signály pro naši bezpečnost. Sluchové vnímání má klíčový význam pro rozvoj mluvené řeči. Sluchové postižení je definováno jako trvalé poškození sluchu, jehož následkem je částečná či úplná absence vnímání zvuků z okolí a schopnosti na ně reagovat. Sluchové vnímání je tedy omezené, deformované nebo zcela chybí. Dítě vnímá pouze zrakem, hmatem, čichem a chutí. Narušení či úplná absence sluchové percepce vývoj řeči tedy specificky ovlivní ve všech rovinách. Stav sluchu se pak promítá i do dalších funkcí, jako je pozornost, myšlení, paměť aj. Z hlediska sluchového vnímání je pro rozvoj dovedností číst a psát zásadní úroveň fonematičského uvědomování. Ze všech výše uvedených důvodů je při rehabilitaci osob se sluchovým postižením kladen trvalý a základní důraz na to, aby v sobě vždy rehabilitace či podpůrná opatření obsahovaly dvě základní složky – rehabilitaci sluchového vnímání a posilování komunikačních dovedností.

Významnou částí kognitivního vnímání, zásadně ovlivňující úroveň myšlení a paměti každého člověka, je **zrakové vnímání**. Pro osoby se sluchovým postižením je navázání zrakového kontaktu základním předpokladem pro jakoukoliv formu

komunikace. Navíc důležitým prostředkem pro rozvoj mluveného jazyka je odezírání a porozumění obsahu sdělovaného, např. prostřednictvím mimiky obličeje, gestikulace apod. Schopnost odezírání není vrozená, nicméně se dá vhodným cvičením rozvinout. I přesto úspěšnost komunikace prostřednictvím odezírání ovlivňuje řada vnějších i vnitřních faktorů. Celkové výsledky výzkumu ukazují, že nejsou rozdíly v kvalitě zrakového vnímání u dětí se sluchovým postižením ve srovnání s běžnou populací. Výraznějšího zlepšení dosahují neslyšící osoby a osoby s těžkým sluchovým postižením až v období adolescence a dospělosti, a to včetně periferního zrakového vnímání (Kotvová, 2018). Zrakové vnímání, které v komunikaci a celkově v běžném životě neslyšícího plní kompenzační funkci sluchu, však může být přetíženo (projevuje se pak např. větší chybovostí).

Paměť je obecná schopnost přijímání, třídění, zpracování, uchování a vybavování uložených informací a psychických obsahů. Děti se sluchovým postižením mají běžnou paměť v úkolech, kde zapamatování není závislé na slovním označení, nižší hodnoty se projevují tam, kde se uplatňují řečové vztahy na vývoj paměti. U dětí se sluchovým postižením lze podle Potměšila (2012) zkoumat především zrakovou paměť – odezírání, písmo, kresbu a znak. Odezírání závisí na jeho nácviku a znaky jsou jedním z přirozených způsobů vyjadřování osob se sluchovým postižením. **Zraková paměť** však také závisí na stupni opoždění řeči i myšlení a rovněž na okolnosti, že děti se sluchovým postižením mohou mít často nezralou a nahodilou pozornost. Následkem toho dochází k nižší přesnosti a menšímu rozsahu zapamatovaného. Děti se sluchovým postižením si v tomto případě ve větší míře všimají věcí, které jsou více nápadné, a unikají jim podstatné niterné vlastnosti. Naopak však u některých dochází k prudkému nárůstu optické paměti v prvních letech školní docházky (jejich zraková paměť je nucena k většímu rozvoji na podkladě oslabení sluchové). Zvláštnosti ve zrakové paměti se více projevují u dětí mladšího školního věku a pod vlivem výuky se sluchově postižené děti zcela vyrovnávají slyšícím dětem.

U dětí se sluchovým postižením se projevuje opoždění ve vývoji **sluchové paměti**. Rozvoj slovní paměti souvisí s opožďováním vývoje řeči. Potíže při zapamatování slov jsou způsobeny nemožností sluchové kontroly. Největší problém dětem činí zapamatování si slov hláskově podobných, jež však vyvolávají úplně jiný význam. Nejlépe se tyto děti naučí taková slova, která jsou spojena se zrakovými nebo hmatovými představami. Abstraktní výrazy se učí obtížněji. Sluchová paměť je v běžné škole i životě nezbytná, protože se verbálně předává většina informací. Potíže v této oblasti se mohou projevovat v problémech zapamatovat si text, básničku, převyprávět příběh či zachytit a zapamatovat si instrukce (slyšená slova). U sluchově postižených dětí přetrvává pod vlivem opožděného vývoje myšlení mechanické. Po nástupu do školy se vlivem výuky rozvíjí i paměť logická. Logické myšlení se ale vyvíjí velmi pomalu, proto například děti slyšící, když mají vyprávět příběh svými slovy, vyjadřují pouze hlavní myšlenky. Děti se sluchovým postižením se snaží daný příběh reprodukovat co nejpřesněji (Vágnerová, Klíma, 1987).

Pozornost má u dětí se sluchovým postižením zvláštní funkci, protože je podmínkou pro průběh všech poznávacích procesů. Pozornost je i zárukou přesného vnímání a soustředěného myšlení. Pozornost je u dětí se sluchovým postižením při učení se znakovému jazyku i mluvené řeči velmi důležitá. Zprvu je nutné je zaujmout tak, aby udržely pozornost, a až následně je začít učit konkrétní znaky nebo slova. Pozornost dětí se sluchovým postižením je kvůli opožděnému rozvoji řeči a myšlení často nezralá. Zejména v raném a předškolním věku převažuje vývojově nižší bezděčná pozornost, která je upoutávána zrakově, podněty nápadnými, novými nebo náhlými. V souvislosti se školním vzděláváním pak dochází k jejímu zlepšení. Ve školním věku není podstatný rozdíl mezi optickou pozorností dětí slyšících a se sluchovým postižením, protože ty mívají dobré pozorovací schopnosti a vzdělávání má velmi příznivý vliv na vývoj jejich pozornosti. Na druhou stranu pozornost věnovaná sluchovým podnětům pro ně může být spojená s velkým duševním napětím, a tudíž i větší únavou.

Vývoj představivosti závisí na stupni rozvoje paměťových procesů a na stupni osvojení komunikace. I přes uznávanou přednost zraku při získávání představ má sluchové postižení velký vliv na duševní vývoj dítěte, protože vznik představ se omezuje pouze na zrak, hmat a další kompenzační smysly. Proto se vývoj představ a fantazijní život takového dítěte často skládá především ze zrakových představ, které jsou velmi konkrétní a napodobují konkrétní situace, což se odráží například v dávání přednosti reálným hrám, které vyžadují kombinační schopnosti (Potměšil, 2012). Vše se však samozřejmě odvíjí od stupně postižení a kvality využití kompenzačních pomůcek.

Myšlení je pak více vázáno na konkrétní realitu, proto je obtížnější dosáhnout takového stupně porozumění, aby dítě bylo schopno abstraktního myšlení a hypotetického uvažování (Vágnerová, 2008). Ze závěrů Novákové (in Potměšil, 2012) vyplývá, že sluchové postižení negativně ovlivňuje způsob řešení problémů ve všech jeho složkách, v závislosti na hloubce sluchového postižení. Děti se sluchovým postižením vykazují rozdílný přístup k problému a jeho analýze, při řešení jsou více nejisté, mají potíže vyhledat skutečný důvod problému. Vhodný je pak širší rozsah informací a náznak řešení problému. Děti nevěnují dostatečnou pozornost vzájemným souvislostem, informace nedovedou přiměřeně použít v jiné souvislosti a uplívají na konkrétním kontextu. Obtíže se objevují i v plánování, zobecnění či uvažování v minulém a budoucím čase (Vágnerová, 2008).

2.2.2 SPECIFIKA SLUCHOVÉHO POSTIŽENÍ PROMÍTAJÍCÍ SE DO JEDNOTLIVÝCH PŘEDMĚTŮ

Jak bylo již výše uvedeno, sluchové postižení má zásadní vliv nejen na úroveň/absenci samotné mluvné produkce, ale i na porozumění řeči a její zpracování. Vedle schopnosti odezírat je důležité, kolik toho je žák schopen zpracovat sluchovou cestou. Pro vzdělávání se proto posuzuje schopnost zpracování informací při využití všech prostředků komunikace, zejména v kombinaci s odezíráním a zbytky sluchu.

Při zpracování informace sluchovou cestou dochází:

- ▶ k absenci či zkreslení vnímání řeči sluchovou cestou,
- ▶ k obtížím v diferenciaci zvukově podobných slov, párových a neznělých hlásek,
- ▶ k obtížím v porozumění řeči ve ztížených poslechových podmínkách (hluk, velké, prázdné místnosti, chodby, tělocvična, posluchárna, pokud hovoří více osob najednou, delší vzdálenost od mluvící osoby...),
- ▶ k obtížím v orientaci v prostředí – směrovost zvuku,
- ▶ k přeslechům a záměnám zvukově podobných slov, které způsobují chyby v zápisu žáka, i nedorozumění při mylném vyhodnocení zpracované informace,
- ▶ k obtížím při poslechu z audio nosiče,
- ▶ při komunikaci mluveným cizím jazykem dochází k obtížím v identifikaci slov cizích, s odlišným přízvukem, nářečím apod.

Český jazyk (písemný i ústní projev)

Český jazyk je základním komunikačním prostředkem, a proto se klade důraz na jeho kvalitní osvojení. Vedle ústního projevu nás zajímá i úroveň porozumění textu a vlastního písemného projevu, neboť je základem výuky všech teoretických předmětů.

Jazykové kompetence v českém jazyce bývají u žáků zpravidla oslabené ve vícero rovinách, záleží na stupni sluchového postižení, do jaké míry. Neslyšící žáci se učí jazyk český jako jazyk cizí, bez možnosti využívat sluch pro osvojení jazyka. Nakolik dobře si žák jazyk osvojí, závisí na faktorech, jako jsou úroveň zrakové paměti a paměti vůbec, úroveň kognitivních schopností, ale také např. způsob výuky českého jazyka (použití vhodných metod práce). Pokud žák nemůže sluch využívat pro osvojování informací, je třeba tomu uzpůsobit i výuku předmětů (psaní diktátů, úprava obsahu předmětu hudební výchova, cizí jazyk apod.).

Foneticko-fonologická rovina (sluchové rozlišování hlásek mateřského jazyka a jejich výslovnost):

- ▶ fonetická transkripce slov, jejichž psaná podoba se odlišuje od zvukové,
- ▶ asimilace hlásek (krezba, steska, blíský...),
- ▶ nedostatečná fonematická diferenciacie, rozlišování i/y ve slovech se slabikami di-ti-ni / dy-ty-ny,
- ▶ specifická asimilace hlásek: záměna zvukově podobných hlásek při vyslovování – zejména záměna ostrých a tupých sykavek, měkkých a tvrdých slabik, krátkých a dlouhých vokálů,
- ▶ záměna hlásek zvukově podobných, avšak vizuálně odlišných (p × b), obtíže s vybavováním si výslovnosti určité hlásky nebo skupiny hlásek,
- ▶ záměna pořadí hlásek a slabik ve slově, jejich inverze,
- ▶ eliminace (vynechávání) některých hlásek nebo zbytečné přidávání hlásek a slabik v rámci slov – zejména těch, které není možné odezírat,
- ▶ obtíže při vyslovování víceslabičných či složitých slov, a to v důsledku artikulační neobratnosti,

- ▶ obtíže v oblasti vnímání a reprodukce přízvuku, intonace a rytmu řeči,
- ▶ pomalý způsob čtení, případně nesprávná technika čtení vlastní přípravy na ústní zkoušku nebo výchozího textu a dílčích úkolů (např. tzv. dvojí čtení),
- ▶ nepřesná výslovnost hlásek (dyslalie),
- ▶ narušení vázání slov a plynulosti řečové produkce (pauzy způsobené např. plánováním gramatiky a lexika, hledáním vhodnějších formulací nebo pokusy o propojení myšlenek).

Lexikálně-sémantická rovina (aktivní slovní zásoba, porozumění řeči v okruhu běžného hovoru, chápání instrukcí, výkladu, pojmů, sdělení, vyprávění):

- ▶ menší slovní zásoba,
- ▶ opakování slov (obtížné hledání synonym),
- ▶ obtíže ve znalosti ustálených obrátů, rčení a frází, přenesených významů,
- ▶ nepřesnosti v chápání a užívání pojmů z hlediska jejich významu,
- ▶ obtíže při zacházení s jazykovými figurami (metafora, ironie...),
- ▶ obtíže s chápáním různých vrstev slov ve slovní zásobě (např. nespisovná slova, cizí slova).

Morfologicko-syntaktická rovina (užívání jednotlivých slovních druhů, ohýbání slov – časování a skloňování, tvoření vět a souvětí):

- ▶ obtíže s aplikací gramatických pravidel do písemné podoby,
- ▶ obtíže se skloňováním a časováním,
- ▶ chyby v interpunkci,
- ▶ obtíže s používáním zvrtných zájmen,
- ▶ obtíže s určováním slovních druhů,
- ▶ nedostatky ve slovosledu v českém jazyce,
- ▶ obtíže s aplikací pravidel slovosledu pro ten který CJ (žák aplikuje analogii slovosledu z ČJ na CJ),
- ▶ postrádání smyslu věty,
- ▶ obtíže s kompoziční výstavbou textu.

Pragmatická rovina (užití řeči v praxi, v sociálním kontextu):

- ▶ možná neadekvátní odpověď v důsledku neporozumění z důvodu sluchové vady,
- ▶ rozdíl mezi řečí v běžné komunikaci (ta bývá výrazně lepší) a řečí ve výukové komunikaci,
- ▶ respirační obtíže,
- ▶ narušení vázání slov a plynulosti řečové produkce,
- ▶ stud mluvit před třídou,
- ▶ obtíže při zapojení se do diskusí (potřebuje delší čas na zpracování informací).

Matematika:

- ▶ obtíže s řešením slovních úloh (neporozumění mluvené řeči a psanému textu),
- ▶ diktované desetiminutovky – dochází k přeslechům (pět × dvě),

- ▶ rýsování zároveň s výkladem nebo popisem řešení,
- ▶ obtíže mohou být s prostorovou představivostí.

Cizí jazyk:

- ▶ horší výbavnost pojmů,
- ▶ menší pohotovost při konverzaci,
- ▶ potíže s reprodukováním poslechem – žák musí mít text v písemné podobě,
- ▶ rychle se měnící situace ve třídě při rozhovorech a hrách,
- ▶ potíže s výslovností,
- ▶ psaná podoba jazyka (jinak se vyslovuje, jinak píše),
- ▶ obtíže se členy.

Hudební výchova:

- ▶ tolerance horšího poslechu hudby a její reprodukce (nutný ohled na druh a stupeň sluchové vady a kompenzační pomůcku),
- ▶ problém se znalostí básniček, písniček – těžké zapamatování textů pro jejich abstrakci.

Odborné předměty:

- ▶ rychle narůstající velké množství nových pojmů – nutný delší čas na jejich osvojení,
- ▶ méně kvalitní reprodukce naučené látky – pomáhá strukturalizace pojmů, vytyčení vztahů, přehledy, tabulky,
- ▶ potíže s pořizováním zápisků – zvláště odborných a složitých textů bez vizuální opory,
- ▶ je vhodné zaměřit se na základní učivo.

Tělesná výchova:

- ▶ pokud je nutné odložit kompenzační pomůcku (plavání), bude žák zcela neslyšící nebo se významně zhorší schopnost reagovat na zvukové a řečové podněty,
- ▶ místnosti se špatnou akustikou (tělocvičny, haly, šatny, stadiony), potíže s vyčleněním hlasové figury, spontánní hlasové projevy při pohybových hrách, přemístování žáků, současný projev několika osob najednou – žák se sluchovým postižením má málo šancí orientovat se,
- ▶ chybí možnost odezírání – dálka, rychle se měnící situace, řečový projev s citovým zabarvením, nastanou potíže s porozuměním,
- ▶ je nutné dbát na zvýšenou bezpečnost žáka – při nepoužívání kompenzační pomůcky (pravidla komunikace), porucha rovnováhy – rovnovážná cvičení.

2.2.3 PODPORA POSKYTOVANÁ ŽÁKŮM V SYSTÉMU VZDĚLÁVÁNÍ

Jak již bylo nejednou zmíněno, úspěch vzdělávání jedinců se sluchovým postižením závisí na včasné diagnostice a kompenzaci sluchové vady, správné volbě

způsobu komunikace a vytyčení vhodné vzdělávací dráhy. Díky včasnému screeningu sluchového postižení došlo v posledních letech k významnému posunu do-
by, kdy je sluchová vada odhalena, a proto je možné začít s optimální rehabilitací
ihned. Včasná péče je při sluchové a řečové rehabilitaci zcela zásadní. Mezi první
něškolské subjekty, kterým se takto diagnostikované dítě dostane do péče, patří
Centrum pro dětský sluch Tamtam, jehož pracovníci na žádost zákonného zá-
stupce pečují o děti se sluchovým postižením od 0 do 7 let věku. Často souběžně,
ještě před započítím vzdělávací dráhy dítěte, probíhá péče také ve speciálněpe-
dagogickém centru pro sluchově postižené (SPC pro SP).

Speciálněpedagogické centrum pro sluchově postižené

SPC pro SP je převážně zřízeno při školách pro děti a žáky se sluchovým postiže-
ním jako jedno z jejich zařízení. Služby SPC spočívají zejména ve speciálněpeda-
gogické a psychologické diagnostické činnosti za účelem posouzení speciálních
vzdělávacích potřeb dětí, žáků a studentů a doporučení vhodných podpůrných
opatření ve vzdělávání. SPC dále poskytují individuální péči se zaměřením na je-
jich všestranný rozvoj, sociálněprávní podporu rodinám, poskytují metodickou
pomoc a poradenské služby pedagogickým pracovníkům škol a školských zaří-
zení, kteří se podílejí na výchově a vzdělávání žáků se sluchovým postižením.
Podpora je zajišťována od útlého věku až do doby ukončení vzdělávání maturitní
zkouškou, popř. absolutoriem na vyšší odborné škole (VOŠ).

Jednou z poskytovaných služeb je i kariérové poradenství. Cílem je pomáhat
žákům a studentům při rozhodování v otázkách vzdělávání, při volbě prvního
zaměstnání a při dalším vzdělávání. Služby jsou poskytovány psychologem, spe-
ciálním pedagogem ve spolupráci s výchovným poradcem, třídním učitelem a zá-
konnými zástupci.

První kontakt SPC se zákonným zástupcem dítěte je pro další vývoj vzájemné
spolupráce velmi důležitý. Zákonný zástupce zpravidla kontaktuje SPC na dopo-
ručení odborníka ze zdravotnictví (foniatr, specialista ORL, pediatr) nebo škol-
ství (třídní učitel, výchovný poradce, ředitel).

Čas, kdy se zákonný zástupce dostane do odborného poradenství, hraje význam-
nou roli v jeho schopnosti porozumět dopadům zdravotního handicapu na život
celé rodiny, přijmout postižení svého dítěte, vypořádat se s vlastními pocity (vína,
zklamání, zlost, smutek apod.) a poskytovat svému dítěti adekvátní podporu v je-
ho dalším vývoji i vzdělávání.

Rodiče často nevědí, jaký dopad může mít zjištěné sluchové postižení na život
dítěte, a nemají představu, jakým způsobem může ovlivnit jeho budoucnost.

Vedle základních informací týkajících se samotné vady jsou velmi důležité infor-
mace o možnostech v oblasti vzdělávání i v budoucím profesním životě.

Většina rodičů se nejdříve informuje o možnosti vzdělávání v blízkosti domova,
protože jim odpadá případné dojíždění. Pokud je zajištěna pravidelná ambulantní

logopedická a speciálněpedagogická péče, nemusí být předškolní vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu problematické. Teprve při zajišťování základního vzdělávání se častěji vyskytují obavy učitelů, zda budou schopni žáka dobře a kvalitně vzdělávat. Ve větších městech má rodič více možností, ze kterých může vybírat. Je potom pouze na něm, se kterou MŠ nebo ZŠ se na vzdělávání svého dítěte domluví. Nesmíme zapomenout na samotné představy a přání rodičů. SPC pro SP pak ve spolupráci se zákonným zástupcem zajišťuje následnou podporu ve škole. Každé zařazení do inkluzivního vzdělávání je však nezbytné posuzovat zcela individuálně, s ohledem na potřeby dítěte, na možnosti a zkušenosti samotné školy.

Společné vzdělávání žáků se sluchovým postižením (v běžné škole)

V současné době se děti a žáci se sluchovým postižením stále častěji vzdělávají v běžných školách a školských zařízeních. Cílem inkluzivního vzdělávání je přizpůsobení edukačního prostředí žákům se speciálními vzdělávacími potřebami. Na úspěšnost začlenění do společného vzdělávání mají vliv samozřejmě i faktory, jako jsou schopnost adaptability, intelekt, rodina, přístup pedagogů atd.

Výhody společného vzdělávání:

- ▶ žák se vzdělává ve škole v místě bydliště, odstraňuje se tak separace od rodiny v případě, že by žák musel být na internátě speciální školy;
- ▶ žák je vzděláván s intaktními žáky, kteří jej mohou pozitivně posouvat ve vzdělávání i v komunikaci;
- ▶ sociální začlenění, pokud se žák dokáže se svým postižením prosadit mezi spolužáky;
- ▶ přítomnost žáka s postižením přináší snazší přijetí rozdílů mezi lidmi.

Rizika spojená se společným vzděláváním se týkají především žáků s těžkým sluchovým postižením:

- ▶ nedostatek individuálního přístupu ze strany pedagogů školy;
- ▶ velký počet žáků ve třídě;
- ▶ nerespektování doporučených podpůrných opatření ve vzdělávání;
- ▶ nevyhovující akustické podmínky;
- ▶ sociální izolace dítěte, žáka mezi slyšícími dětmi;
- ▶ přetěžování ve výchovně-vzdělávacích činnostech;
- ▶ velké zatížení rodičů a jejich dítěte při dlouhé domácí přípravě;
- ▶ pedagogové neumějí rozlišit u žáka se sluchovým postižením, co je to „slyšet“ a co „rozumět“, a berou žáka s kompenzační pomůckou jako „slyšícího“;
- ▶ žák se sluchovým postižením nedokáže své vlastní myšlenky sdělovat vždy tak, aby byly dobře srozumitelné;
- ▶ nedostatečná představa o tom, jak pracovat s dítětem se sluchovým postižením, strach učitele ze způsobu práce s žákem;
- ▶ neschopnost žáka komunikovat v mluveném jazyce, komunikace žáka pouze ve znakovém jazyce, bez podpory asistenta pedagoga ovládajícího znakový jazyk;

- ▶ nedostatečné zkušenosti pedagogů;
- ▶ šikana, posmívání, nepřijetí žáka do kolektivu.

Vzdělávání ve škole samostatně zřízené pro žáky se sluchovým postižením

V současné době se ve školách zřízených podle § 16 odst. 9 školského zákona – ZŠ/SŠ pro sluchově postižené – vzdělávají nejčastěji žáci s těžkým stupněm sluchového postižení, kteří potřebují mít výuku podpořenou znakovým jazykem, nebo žáci s vícečetným postižením, u nichž je předpoklad, že by ve společném vzdělávání hrozilo sociální vyloučení a předčasný odchod ze vzdělávání. I přes tato nebezpečí existuje však celá řada žáků, kteří speciální školu navštěvovat nemohou – např. z důvodu vzdáleného místa bydliště a odmítnutí internátního pobytu.

Výhody vzdělávání ve škole zřízené pro žáky se sluchovým postižením:

- ▶ v komunikaci s dětmi jsou využívány všechny dostupné metody totální komunikace, která zahrnuje znakový jazyk, znakovanou češtinu, mluvenou řeč, odezírání, sluchovou výchovu a reedukaci sluchu, prstovou abecedu, obrázky, pantomimu a vlastně všechny prostředky, které se ke komunikaci nabízejí;
- ▶ učitelé, asistenti a vychovatelé volí vždy speciální vzdělávací metody, je preferován individuální přístup – ve třídách bývá snížený počet žáků (6-14), k dispozici jsou jim nejen kvalifikovaní učitelé (surdopedi, logopedi), ale i asistenti pedagoga;
- ▶ učebny jsou vybavené speciálními odbornými a vizuálními pomůckami;
- ▶ pro žáky, kteří potřebují rozvíjet mluvenou řeč, je zajištěno vzdělávání v mluvené řeči, pro žáky nedoslýchavé a uživatele kochleárního implantátu probíhá výuka s využitím moderních komunikačních technologií a audiovizuálních pomůcek, součástí ŠVP je předmět ILP – každodenní individuální i skupinová logopedická intervence;
- ▶ pro žáky těžce sluchově postižené či neslyšící je samozřejmostí výuka a komunikace prostřednictvím českého znakového jazyka, probíhají také kurzy znakového jazyka pro zákonné zástupce.

Nevýhody vzdělávání ve škole zřízené pro žáky se sluchovým postižením:

- ▶ dostupnost školy – žák je vytržen z přirozeného prostředí rodiny, často musí pobývat na internátě školy;
- ▶ vzdělávání žáka probíhá v izolované sociální „bublině“, což později přináší sociální separaci;
- ▶ žák není stavěn před komunikační překážky, proto je v budoucnu neumí samostatně řešit.

Podpůrná opatření ve vzdělávání ve vztahu ke kompenzaci sluchového postižení

Podpora prostřednictvím podpůrných opatření ve vzdělávání je legislativou garantována žákům všech typů škol a školských zařízení, ať už běžných, nebo

speciálních. V Doporučení pro vzdělávání žáka opatření doporučují SPC pro SP. Přínos nastavených podpůrných opatření je vyhodnocován jednou ročně ve spolupráci se školou a zákonným zástupcem.

Metody výuky

Běžně používané metody je třeba upravit s ohledem na možnosti žáka, které jsou často limitovány mírou sluchového postižení a úrovní jazykových kompetencí v českém jazyce. Mezi nejčastěji používané metody výuky, které jsou vhodné pro pedagogickou práci s žákem se sluchovým postižením, patří:

- ▶ střídání činností (prevence únavy z odezírání a sledování výuky);
- ▶ strukturalizace výuky (struktura činností, zamezení nepředvídatelným změnám, členění prostoru i času zajistí pocit jistoty u žáků, kteří mají potíže s pochopením verbálních instrukcí z důvodu těžkého sluchového postižení);
- ▶ používání vizuálních materiálů ve výuce – výklad učitele je nutné podpořit používáním interaktivní tabule, používáním modelů, tabulek, přehledů učiva, obrázků. V případě, že žák není schopen pořizovat si zápisky z výkladů vyučujících, je nutné poskytnout mu zápis učitele nebo kvalitní zápis spolužáka, vyznačení učiva v učebnici, které se má naučit;
- ▶ podpora motivace žáka a pravidelná kontrola pochopení osvojovaného učiva (ihned vysvětlovat pojmy, kterým neporozuměl, sledovat pochopení probíraného učiva, aby nedošlo k poklesu koncentrace pozornosti a ztrátě zájmu o učivo);
- ▶ prodloužení času na vypracování prací, nelimitování úkolů časově, respektování času na zformulování verbální odpovědi.

Organizace výuky

Z organizačního hlediska je nezbytné zajištění následujících podmínek:

- ▶ úprava zasedacího pořádku – velmi důležité je u žáka se sluchovým postižením zajistit takové místo ve třídě, které umožní co nejkvalitnější vnímání informací sluchovou i zrakovou cestou; v případě individuální práce žáka s asistentem pedagoga zabezpečit místo tak, aby bylo zamezeno rušení ostatních spolužáků;
- ▶ zajištění bezpečnosti při tělesné výchově a plaveckém výcviku – je vhodné si předem dohodnout neverbální pokyny, které budou vyučující i žák používat, protože žák nemůže používat kompenzační pomůcky;
- ▶ zajištění vhodného místa k sezení při divadelních představeních nebo přednáškách ve větších sálech;
- ▶ snížení počtu žáků ve třídě (z důvodu omezení hlučnosti ve třídě/skupině);
- ▶ spolupráce se zákonnými zástupci žáka v rámci domácí přípravy.

Úprava výstupů a obsahu vzdělávání

V rámci úpravy obsahů nahrazujeme obsah nějakého vyučovacího předmětu obsahem jiného, náhradního vyučovacího předmětu. Jedná se nejčastěji o náhradu druhého nebo i prvního cizího jazyka posílením výuky prvního cizího jazyka nebo českého jazyka u žáků s těžkým sluchovým postižením nebo žáků s více vadami.

Pokud se jedná o úpravu výstupů z RVP ZV, je toto možné realizovat u žáků se sluchovým postižením (a jiným typem zdravotního znevýhodnění) od 4. stupně podpůrných opatření. Upravují se ty výstupy, kterých žák vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nemůže dosáhnout, nebo pouze v omezené míře. Týká se to především poslechových cvičení v cizích jazycích. Úprava výstupů je možná také v případě, že žák ve výuce výrazně selhává. Jedná se zpravidla o žáky s těžkým stupněm postižení a žáky s vícečetným postižením. Takovou úpravu je nutno zaznamenat v individuálním vzdělávacím plánu.

Personální podpora

Vedle běžně doporučované podpory asistentem pedagoga (popř. dalším pedagogickým pracovníkem) nás u žáků se sluchovým postižením bude zajímat zejména specifická podpora tlumočnickem českého znakového jazyka, event. přepisovatelem pro neslyšící.

Doporučení pro personální podporu obsahuje i doporučení konkrétní podoby pomoci učiteli i žákovi a obsahuje i požadavek na specifické komunikační dovednosti tohoto pracovníka.

Asistent pedagoga je pedagogický pracovník. Specifikum práce asistenta pedagoga spočívá zejména v podpoře porozumění pokynům v mluvené řeči i podpoře porozumění a orientace v textu. Téměř vždy je nutná *dovednost modifikace pokynů i výkladu učitele* do podoby, která je pro žáka lépe srozumitelná (volba jiného slova nebo slovního spojení, věty, „opis“ neznámého slova nebo výrazu, zpracování významu sdělení učitele i spolužáků do jiné, srozumitelnější formy, souběžná podpora mluveného slova některým z doplňujících nebo náhradních komunikačních prostředků, např. jednotlivými znaky znakového jazyka neslyšících, obrázky nebo jinými způsoby, které žák upřednostňuje). Asistent se rovněž podílí na *ověřování znalostí žáka*, pomáhá mu pochopit a dát do souvislostí nové učivo, opakuje s žákem to, čemu v době výuky neporozuměl. Asistent *pomáhá žákovi i spolužákům navzájem spolu komunikovat*, podporuje efektivitu této komunikace na obou stranách. Podílí se na *výrobě pomůcek a výukových materiálů*, které žák potřebuje k pochopení látky, slovníčku nových, neznámých pojmů.

Doporučením **druhého pedagoga** je zajištěno zvýšení počtu souběžně pracujících pedagogů ve třídě. S žákem se sluchovým postižením pracuje druhý učitel, ideálně speciální pedagog – surdoped.

Další personální pedagogickou podporou může být **školní speciální pedagog nebo školní psycholog**. Toto opatření volí pracovník SPC tehdy, když škola nedokáže zabezpečit a realizovat jiné oblasti podpůrných opatření. Jedná se zpravidla o *zabezpečení předmětů speciálněpedagogické péče*, které jsou spojeny s konkrétními kvalifikačními předpoklady pedagoga. Pokud škola kvalifikovaným pracovníkem nedisponuje, není možné tento typ reedukace doporučit a následně zajistit realizaci. Potřeba žáka by tak zůstala nevyslyšena.

Tlumočnick českého znakového jazyka není zařazen mezi pedagogické pracovníky. Jeho kvalifikace je definována platnou legislativou. Úkolem tlumočnicka je

tlumočit do jazyka znakového, nikoliv modifikovat mluvenou řeč, kterou žák nedokáže vnímat sluchem a rozumět jí. Předpokladem využití jeho služby je, že žák znakový jazyk ovládá, rozumí mu a sám ho aktivně užívá.

Opatření má svá úskalí, která se liší místem sídla vzdělávání. V některých regionech lze toto opatření doporučit pouze teoreticky, protože odborník s dostatečnou kvalifikací a zájmem o tuto pracovní pozici není zpravidla k dispozici. To se může v budoucnu změnit – vzdělávací instituce reagovaly na legislativní změny a akreditovaly potřebné vzdělávací obory.

Z hlediska praxe v současné době tuto potřebu a pozici v terénu nahrazují spíše asistenti pedagoga, kteří prokážou uživatelskou znalost znakového jazyka a s konkrétním žákem jsou schopni se efektivně domluvit. Navíc vypracovávají žákům zápis z výkladu učitelů, který jim tlumočnický zajistit nemůže.

V rámci podpurných opatření je možné doporučit žákovi **přepisovatele pro neslyšící**, který by žákovi *zaznamenával mluvené slovo do písemné podoby*. Z dosavadní praxe se ukazuje, že toto opatření je funkční u vysokoškolských studentů, ideální je tam, kde takový student sám dokáže komunikovat psaným jazykem a potíže má pouze se záznamem mluveného slova (nevnímá ho sluchem, nedokáže souběžně odezírat a zapisovat). V ostatních stupních vzdělávání se přistupuje (a je to ekonomičtější) k doporučení nákupu pomůcky, která převádí mluvené slovo do psané podoby, dokáže dokonce text strukturovat (v případě, že je vyučující instruován a diktuje tak, aby si software se strukturalizací textu poradil). Tato náhrada za personální podporu má významný ekonomický efekt a je realizovatelná bez ohledu na přítomnost vhodné osoby na pozici přepisovatele v místě sídla školy.

Hodnocení

U žáků se sluchovým postižením se zohledňují dopady sluchové, resp. řečové vady, ovlivňující způsob a kvalitu vyjadřování, porozumění i kvalitu písemné práce žáka. Úprava kritérií hodnocení žáka se týká identifikace specifických obtíží vyplývajících z diagnózy a hodnocení zaměřeného na chyby jiného charakteru (gramatické chyby).

Velmi podstatná je práce s chybou žáka se sluchovým postižením – zavedená praxe oprav chyb v písemných textech ve školách je u tohoto žáka nefunkční, viz výše.

Pracovník SPC doporučuje další úpravy, které mají vliv na hodnocení výsledků vzdělávání žáka se sluchovým postižením – tolerovat individuální pracovní tempo, ponechat dostatek času na porozumění pokynům nebo obsahu textu, na zpracování a kontrolu prací. Důležité je poskytovat žákovi zpětnou vazbu (hodnocení) bezprostředně po dokončení úkolu.

Nezbytně nutné je ověřovat znalosti i dovednosti žáka s využitím formy komunikace, kterou žák užívá. Tím je zajištěno objektivní hodnocení – žák rozumí otázkám, vyučující správně vyhodnocuje odpovědi (komunikované i psané) žáka.

Důležité je rozvíjet i schopnost autonomního hodnocení (sebehodnocení) žáka, zákonné zástupce žáka seznamovat s reálně dosaženou úrovní vzdělávání jejich dítěte, včetně konkrétních změn v obsahu vzdělávání i ve formě dosažených a nedosažených výstupů vzdělávání. Hodnocení vždy musí zohledňovat sociální kontext, ve kterém probíhá, a směřovat nejen k vyhodnocení úspěšnosti žákova učení, ale také k posílení jeho motivace pro vzdělávání.

Speciálněpedagogická péče

Speciálněpedagogická péče v jakékoliv formě se u žáků se sluchovým postižením zaměřuje na zmírňování dopadů sluchového handicapu, na rozvoj sluchového vnímání, na rozvoj řeči a jazykových kompetencí, na rozvoj čtenářských a gramotnostních dovedností a na rozvoj doplňujících nebo náhradních komunikačních prostředků, pokud je to nutné, včetně jiného způsobu výuky českého jazyka u neslyšících žáků (nebo těch, kteří upřednostňují z různých důvodů komunikaci znakovým jazykem).

Úprava podmínek přijímání ke vzdělávání

SPC v příslušném formuláři přesně popíše potřebu uzpůsobení podmínek přijímacího řízení a doporučí konkrétní úpravy. Doporučená podpora musí být v souladu s platnou verzí metodického pokynu. V Doporučení ŠPZ je možno se vyjádřit k možnosti prodloužit čas na zpracování písemných částí testů, k úpravě prostředí, ve kterém žák přijímací zkoušky vykonává, např. se doporučuje pracovní místo žáka umístit tak, aby z něj mohl využít osobní kontakt s pracovníkem, který testy administruje a u zkoušek vykonává dozor; dále je zde vyjádření k použití kompenzačních pomůcek (slovníky) nebo k využití doplňujícího komunikačního prostředku pro zlepšení porozumění (a komfortu porozumění), např. odezírání. Povinností školy je rovněž umožnit přítomnost podporující osoby, kterou je asistent pedagoga, jenž s žákem pracuje, popř. tlumočnický znakového jazyka. Při hodnocení výsledků práce žáka doporučuje upravit kritéria hodnocení tak, aby byly respektovány dopady zdravotního postižení na vzdělávání (obsahuje tedy popis specifických chyb, které jsou typickým důsledkem sluchového postižení, z větší části nezávislých na kvalitě domácí přípravy žáka a jeho vynaloženého pracovního úsilí).

Obdobně se postupuje u přijímání uchazečů o vzdělávání na vyšší odborné škole.

Úprava podmínek ukončování vzdělávání (maturitní zkouškou, závěrečnou zkouškou, absolutoriem)

Podmínky pro ukončení vzdělávání by měly co nejvíce kopírovat podmínky studia v jeho celém průběhu.

V případě ukončování studia maturitní zkouškou jsou opatření a přizpůsobení konkretizována v Doporučení uzpůsobení podmínek konání maturitní zkoušky. Podmínky pro jeho vystavení se mění, užitečným odkazem pro aktuální informace je <https://maturita.ceramat.cz/>. Bližší informace jsou uvedeny také ve vyhlášce č. 177/2009 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou.

Žáci se sluchovým postižením mohou být v rámci maturitní zkoušky rozděleni do některého ze tří stupňů a kategorií uzpůsobení podmínek. Na konkrétním znění spolupracuje ŠPZ s pedagogy školy. Žákům je doporučena taková podpora, jaká je poskytována v průběhu studia a na kterou mají nárok i v průběhu konání maturitní zkoušky. Všem žákům se sluchovým postižením bývá „promínut“ poslechový subtest v cizím jazyce, přínosné je také navýšení času, u skupin 2 a 3 je také možné zajištění personální podpory – asistenta-modifikátora.

Nejzávažnější skupinu z hlediska nutné podpory tvoří žáci s těžkým sluchovým postižením, včetně neslyšících, kteří komunikují prostřednictvím českého znakového jazyka nebo využívají některé jiné komunikační prostředky. Tito žáci mohou využít podpory tlumočnicka znakového jazyka (či jiného upřednostňovaného komunikačního prostředku) nebo asistenta různého zaměření (modifikátor, zapisovatel). Ve skupině 3 konají žáci modifikovanou zkoušku z českého jazyka a angličtiny (Barvíková a kol., 2015).

Obdobná podpora je žákům poskytována i v případě ukončování studia závěrečnou zkouškou nebo absolutoriem. Bližší informace lze získat na <https://zkouska.ceramat.cz>.

Prodloužení délky vzdělávání

Tento typ podpory se využívá u žáků se sluchovým postižením poměrně často.

Nejtypičtějším příkladem prodloužení délky vzdělávání je uzpůsobení obsahu vzdělávání a jeho rozpracování v konkrétním školním vzdělávacím programu (ŠVP) třídy/školy zřízené dle § 16 odst. 9 školského zákona pro žáky se sluchovým postižením. Prodloužit dobu vzdělávání lze i jednotlivci, pokud potřebuje uzpůsobit tempo vzdělávání svým možnostem, s podporou IVP.

Pomůcky

Součástí doporučení podpůrných opatření je i doporučení vhodných kompenzačních pomůcek, speciálních učebnic nebo speciálních učebních pomůcek, softwarového a IT vybavení, které mohou pomoci žákovi při vzdělávání. V doporučení je třeba upřesnit i formu pořízení pomůcky, podstatný je ale i popis práce s konkrétní pomůckou. Zcela zásadními pomůckami jsou pomůcky kompenzační (sluchadla, kochleární implantát, BAHA), které bývají v osobním vlastnictví žáků a jejichž pořízení bývá pro mnoho rodin velmi nákladné. Proto je třeba myslet např. i na jejich pojištění.

2.3 Dopady sluchového postižení do zaměstnatelnosti

Příprava žáka se sluchovým postižením na volbu povolání začíná v rodině. K ní se později připojuje škola. Volba povolání by ovšem neměla být nahodilá, ale uvážená a respektující předpoklady, zájmy, schopnosti, možnosti a přání samotného žáka, event. i jeho rodičů, s ohledem na budoucí pracovní uplatnění a situaci

na trhu práce. V každé škole působí výchovný poradce, na řadě škol již i školní psycholog, v jejichž kompetenci je analyzovat možnosti dalšího studia i pracovního uplatnění a informovat o nich žáka a jeho rodiče.

Nejčastějším limitem u neslyšících v souvislosti s jejich pracovním uplatněním je specifická potřeba v oblasti komunikace, a to i přes státem uzákoněný nárok na tlumočnické služby. Rozvoj techniky a komunikačních technologií umožňují širší možnosti pracovního uplatnění osob se sluchovým postižením, a to nejen díky dostupnosti kompenzačních pomůcek, ale i vhodným přizpůsobením pracovního prostředí a pracovních podmínek.

Existují vybrané pracovní pozice hodnocené odborníky na základě dlouhodobých zkušeností jako vhodné pro osoby se sluchovým postižením, neznamená to však, že v jiných oborech nemohou tyto osoby pracovat. Navíc je nutné vzít v úvahu (při odpovídajícím intelektu a studijních předpokladech) i intelektuální profese vyžadující vysokoškolské vzdělání, kde zpravidla i osoby se sluchovým postižením nacházejí velmi široké uplatnění za předpokladu využití kompenzačních pomůcek či metod náhradní komunikace. Vždy je však vhodné zvážit pracovní pozici v souladu s profesiogramem, který taktéž vymezuje zdravotní omezení vylučující či jen omezující výkon pracovní činnosti. Při výběru budoucího povolání je také důležitá míra osvojení klíčových kompetencí, o kterých se více dozvíte v kapitole 4.3.

I když jsou dnes možnosti vzdělávání žáků se sluchovým postižením mnohem širší než dříve, stále jsou poměrně omezené. Například žáci s těžkým sluchovým postižením si často vybírají z omezeného množství škol. Jdou na školu, kam chodí jejich neslyšící kamarádi, často bez zájmu o daný obor, což má pak vliv na jejich zaměstnatelnost. Pokud vystudují obor, který je nezajímá, nemají motivaci se v něm zdokonalovat a později ani pracovat a jsou hůře zaměstnatelní.

Sluchové postižení je velice specifické postižení. Každý jedinec je jiný, každý má jiné sluchové postižení, jinou kompenzaci, jiný jazykový prostředek a jinou úroveň znalosti českého jazyka. Stejně tak každý má jiné znalosti a dovednosti. Část z nich je však limitována schopností dorozumívat se mluvenou řečí. Nedoslýchaví lidé, kteří dokážou vnímat a přijímat mluvenou řeč, mají na trhu práce vždy lepší výchozí pozici, protože jsou schopni lépe se orientovat v prostředí slyšících. Situace neslyšících je mnohem svízelnější, neboť vzhledem k závažnosti svého postižení jen velmi obtížně získávají potřebnou komunikační kompetenci, jejíž úroveň je téměř vždy posuzována podle jejich schopnosti dorozumívat se mluvenou řečí. Mohou se potýkat s obtížemi v porozumění světu kolem sebe, protože mají méně informací, menší sociokulturní zkušenosti vyplývající ze střetu odlišných kultur (slyšící × Neslyšící). Ty pak mohou způsobovat nesnáze na pracovišti, delší adaptaci, potřebu podpory i po zaučení.

U osob se sluchovým postižením je tedy při vstupu na trh práce zásadně limitující **kunikační bariéra** způsobená nemožností používat běžné komunikační prostředky (většinou verbální řeč) nebo nemožností užívat telekomunikační

služby. Vzhledem k tomu, že neslyšícím mohou dělat problémy složité věty, abstraktní pojmy nebo například úřední formulace, mohou vzbuzovat u některých lidí pocit, že jsou méně inteligentní, a tak k nim pak i přistupují. Při vhodných podmínkách během vzdělávání ve slyšícím prostředí (individuální plány, speciální audiologické pomůcky, tlumočnick, asistent pedagoga a další podpůrná opatření ke vzdělávání) nemusí nastat komunikační problém ani pro mnohé jedince s těžkým sluchovým postižením. Některé pracovní pozice náročné na komunikaci však mohou způsobit potíže i relativně dobře komunikujícím nedoslýchavému jedinci. Při volbě povolání je tedy důležité myslet na to, zda jedinec ovládá vyžadovanou komunikaci mluveným jazykem v takové míře, aby se do pracovního kolektivu zařadil a pracovní činnost dokázal vykonávat bez větších problémů.

Mezi další specifické roviny řadíme **zdravotní hledisko**. Toto hledisko, podle kterého člověk se sluchovým postižením může nebo nemůže vykonávat danou práci, se často liší. Dříve platilo, že osoba se sluchovým postižením nemohla provádět práci, která byla doprovázena zvukovou signalizací, a práci, při které by mohlo dojít k prohloubení sluchového poškození. Nyní se však pracovní podmínky mění (menší pracovní dílny, převod zvukových signálů na vizuální, různé chrániče sluchu atd.). Zdravotní hledisko je dle zkušeností z praxe nejčastěji skutečným omezením zejména v profesích, ve kterých je vyžadována zdravotní způsobilost, např. u integrovaného záchranného systému či v ozbrojených složkách. V katalozích středních škol již bývá přímo uvedeno, že obor není vhodný pro zdravotně postižené.

■ Příklad z praxe

Klient SPC, žák 9. ročníku v běžné ZŠ, studující s vyznamenáním, měl zájem pokračovat ve studiu na vojenské SŠ. Přesto, že jinak splňoval všechny fyzické i psychické předpoklady i studijní dovednosti, nemohl být kvůli svému sluchovému postižení přijat.

Další klient SPC vystudoval SŠ zdravotnickou, opět s výbornými studijními výsledky. Byl přijat na studium VOŠZ, obor zdravotnický záchranář. Nezvládl kvůli svému sluchovému postižení praktickou výuku a studium byl nucen ukončit.

Naopak někteří zaměstnavatelé mohou spatřovat v zaměstnávání sluchově postižených **výhody**. Nemusí se jim upravovat pracovní prostředí, protože nejsou fyzicky limitovaní (mimo sluch), mají dobré zrakové vnímání a vynikající prostorovou orientaci. Navíc jim zaměstnávání osob se zdravotním postižením může přinášet řadu dalších, např. daňových výhod.

2.4 Dopady sluchového postižení do sociální inkluze

Sociální inkluzi rozumíme proces začleňování člověka do společnosti. V našem pojetí máme na mysli začlenění osob se sluchovým postižením do většinové

společnosti a jejího každodenního života. Jedná se o proces, při kterém se tito jedinci snaží o přijetí a identifikaci s majoritní společností. Sociální inkluze neznamena snížování standardů, ale větší flexibilitu celé společnosti, širší pojetí norem a individuálních cílů.

Sociální vývoj osob se sluchovým postižením má svá specifika. Lechta (2010) uvádí, že zvláštnosti chování jedinců, zejména s těžkým sluchovým postižením, jsou vyvolány problémy v chápání podané informace a v obtížích při pochopení jistých norem chování. Podstatnou roli zde sehrává komunikační bariéra.

V prvních letech života je úkolem rodiny, aby bylo dítě schopno proniknout do společnosti. Po šestém roce věku dítě zahájí povinnou školní docházku. Dítě se sluchovým postižením přichází do školy většinou s podstatně menší slovní zásobou, což samozřejmě na druhou stranu závisí na způsobu vedení a výchovy v předškolním věku s ohledem na jeho sluchovou vadu (Potměšil, 2007). Ve věku kolem deseti až dvanácti let vstupuje dítě do období dospívání, což s sebou nese podstatné projevy a změny v sociálním dozrávání. Přichází silná potřeba pronikání do společnosti a hledání vlastního pojetí. U některých dospívajících se sluchovým postižením pak může nabývat na významu komunita Neslyšících, která jakožto společenství může dospívajícímu rozumět a uspokojovat jeho potřeby lépe než slyšící rodiče, sourozenci a příbuzní, primárně pro naprosto bezproblémovou komunikaci. V této komunitě může jedinec se sluchovým postižením nalézt celou svou identitu a smysl života. To s sebou však nese mimo jiné také otázku dalšího utváření vztahů s jeho vlastní rodinou i se společností a světem. Dospívající se sluchovým postižením mají již také reálnější náhled na své postižení. Pravděpodobně to souvisí s rostoucím počtem sociálních zkušeností se svým handicapem (Potměšil, 2007).

Výzkumem se v této oblasti zabývala Sinecká (2003), která však ještě pracovala s pojmem „integrace“ namísto dnes více zaužívaného pojmu „inkluze“.

Dle jejího výzkumu jsou limity integrace ve třech kategoriích:

■ **Socio-profesní limity integrace**

Komunikační bariéry – neslyšící se sice chodí za slyšícími sami poradit, ale pokud mohou, raději se obracejí na svého kolegu se sluchovým postižením, který ovládá český jazyk lépe než oni. Slyšící spolupracovníci se s neslyšícími kolegy neumějí domluvit znakovým jazykem, nadřízení neslyšících pracovníků často neznají ani základní pravidla komunikace. Jsou ale schopni se v nutných případech dorozumět, a sice odezíráním, gesty, psaním.

Charakter pracovního kolektivu a omezené přátelské vazby – ve smíšených pracovních kolektivech se ukázalo, že neslyšící na těchto pracovištích vykonávají zpravidla povolání, která u jejich kolegů ve vedoucích funkcích nevzbuzují konkurenční zášť, ale u spolupracovníků v dělnických profesích ji mohou vzbuzovat a vzbuzují. Souvisí to se strachem o pracovní místo. Vzhledem k přísnějším podmínkám zaměstnávání a v důsledku toho i propouštění to může být vnímáno jako pozitivní diskriminace.

Malá informovanost o postižení – slyšící deklarují, že neslyšícím máme pomáhat, ale konkrétně už nevědí jak. Poměrně tolerantní se ukázali v deklarované ochotě vzít si partnera/partnerku se sluchovým postižením nebo přijmout postiženého jako zetě/snachu. Z nabízených postižení – nevidět, neslyšet, nechodit – si v téměř ve 100% případech vybrali možnost neslyšet (Sinecká, 2003). Toto postižení je jim díky zkušenosti nejbližší, i když dle klasifikace Světové zdravotnické organizace je hluchota na třetím místě za těžkým mentálním postižením a hluchoslepou.

■ **Filozofie, mentalita a hodnotová orientace samotných neslyšících**

Pevné hodnotové zakotvení – dle výzkumu Sinecké (2003) jsou neslyšící muži v kategorii do 35 let orientováni dost materiálně, u všech ostatních věkových kategorií a také u žen jednoznačně vítězí zdraví a hned na druhém místě je rodina. Největším úspěchem jsou výsledky v individuálních, poté v kolektivních sportech, největší radostí je rodina. Rodina a domov hrají pro většinu neslyšících žen v životě rozhodující roli.

Chybějící ochota integrovat se – problémem může být filozofie některých neslyšících, která směřuje k uzavírání se ve vlastní skupině.

Sňatečnost ve vlastní skupině (jako nejmarkantnější rys uzavřenosti) – uzavřenost skupiny se sluchovým postižením je dána i převážnou sňatečností v rámci své skupiny. Výběr partnera stejného postižení se odvíjí od míst, kde neslyšící tráví volný čas. Podle jejich mínění jedině v klubech pro neslyšící naleznou sobě rovné, se kterými si mohou plnohodnotně popovídat vlastním jazykem a svým osobitým způsobem.

■ **Volný čas**

I při volnočasových aktivitách je největším problémem komunikační bariéra. Pokud se však zamyslíme, tak se, až na několik výjimek, mohou v zásadě věnovat stejným volnočasovým aktivitám jako lidé bez postižení. Kromě sportu to může být hudba, divadlo i tanec.

Vzhledem k tomu, že neslyšící lidé tvoří specifickou, uzavřenou komunitu, je dítě se sluchovým postižením velmi rychle vtaženo do této komunity a stává se její součástí. Cítí se v ní „mezi svými“ a bezpečně.

Žáci nedoslýchaví nebo s kochleárním implantátem, kteří jsou schopni s okolím komunikovat mluvenou řečí, se mohou zapojovat do běžně dostupných volnočasových aktivit. Měli by tyto aktivity zvládnout s minimální podporou.

Jiným zajímavým tématem v oblasti socializace se zabývaly L. Doležalová a T. Žajdlíková (2012). Cílem jejich práce bylo postihnout možnosti a specifika výuky náboženství, předávání duchovních hodnot, jejich chápání a aktivního duchovního života ve společenství u dětí se sluchovým postižením. Téměř všichni informanti uváděli jako hlavní překážku v pochopení víry často méně rozvinutou schopnost abstrakce u dětí se sluchovým postižením. Jedná se nejen o chápání něčeho vykazujícího se nemateriální podstatou, ale též o uchopování

abstraktních pojmů a porozumění jim. I tato práce dospěla k tomu, že celá otázka ve své podstatě souvisí s inkluzí. Společnost osob se sluchovým postižením má svoji vlastní kulturu a měla by si ponechat prožívání víry v kontextu svého životního a kulturního bohatství. Současně se může prolínat se společností lidí bez zdravotního postižení, vzájemně se obohacovat a citlivým způsobem prolínat tak, aby lidé se sluchovým postižením mohli nalézt své místo v církvi jako takové, což jim umožní vytvoření i jejich vlastního silného a soběstačného společenství.

SOUHRN

V kapitole se zaměřujeme na psychologické aspekty, které ovlivňují vývoj a celý život jedince se sluchovým postižením, na limity, které takové postižení vymezuje v jeho vzdělávání a v komunikaci, a v neposlední řadě na to, jaký dopad má sluchové postižení na jeho sociální integraci.

3 Diagnostika a diagnostické nástroje v kariérovém poradenství

— Ivana Tvarogová, Jana Barvíková, Iva Doležalová —

Současné pojetí kariérového poradenství klade důraz na rozvoj dovedností, které umožní žákům lépe se orientovat ve společnosti v budoucnosti, která se mění. Pracovní pozice budou proměnlivé a člověk se bude muset umět přizpůsobovat, analyzovat a rozšiřovat své dovednosti mnohem více než doposud. Povolání budou variabilnější a komplexnější, klíčovými budou dovednosti pro řízení vlastní kariéry (Career Management Skills = CMS).

V rámci školství se diagnostikou kariérového poradenství zabývají především výchovní poradci na školách a v případě žáků se sluchovým postižením také SPC pro sluchově postižené. Kariérové poradenství vykonává i celá řada neziskových organizací, které pak ve spolupráci se školou a rodiči pomáhají při výběru vhodného profesního zaměření klientů. Vedle zajišťování různých exkurzí do firem a organizací využívají různé techniky a metody, díky kterým se žáci dozvědí hodně informací o sobě, svých schopnostech, dovednostech a řadě možností, jak a kde svůj potenciál uplatnit. Tyto techniky se využívají přednostně u žáků bez postižení, ale s určitou mírou úpravy je lze využít i u žáků se sluchovým postižením.

Diagnostika profesního poradenství se zaměřuje na nadání a rozumové předpoklady žáka, jeho osobnost a zájmy, motivaci, volní vlastnosti, hodnotovou orientaci, speciální schopnosti a dovednosti (motorické, prostorové, umělecké apod.), analýzu školního prospěchu, poruchy učení, zdravotní omezení a v neposlední řadě i na představy a očekávání rodičů.

Představy žáků o tom, co by v budoucnu chtěli dělat, se často v čase mění, ale najdou se i takoví, kteří své rané představy o budoucím povolání dokážou uskutečnit. Náročnější bývá práce s žáky, kteří nemají vyhraněný názor na to, co by chtěli v životě dělat. Stává se, že ani jejich rodiče nemají reálnou představu o schopnostech svého dítěte. Diagnostika schopností jejich dítěte jim může pomoci v tom, aby viděli, k čemu má jejich dítě nejlepší předpoklady.

3.1 Diagnostické metody využívané ve škole

Škola sehrává v kariérovém poradenství žáků zásadní roli. Učitelé jsou ti, kteří znají žáka nejlépe, umí zpravidla dobře zhodnotit jeho potenciál a další studijní či pracovní dráhu. Nevýhodou současného systému výchovného/kariérového poradenství na školách je velmi nízká hodinová dotace pro činnosti výchovných poradců, kteří vedle kariérového poradenství řeší spoustu dalších – zejména výchovných a vzdělávacích – obtíží u žáků. Velká část kariérového poradenství proto padá na samotné učitele, z velké části třídní učitele.

Způsoby a metody práce s žáky v jednotlivých stupních vzdělávání jsou blíže popsány v kapitole 4, konkrétní inspiraci naleznete také v kapitole 3.4.

3.2 Diagnostické metody využívané v ŠPZ (SPC pro sluchově postižené)

Zatímco učitelé znají žáky z každodenního setkávání a práce s nimi, pracovníci ŠPZ jsou v kontaktu se svými klienty nezářídka jen omezeně, buď formou kontrolního vyšetření, nebo formou posouzení jejich vzdělávacích potřeb na školách. Z pohledu kariérového poradenství se toto ukazuje být nedostatečné. Je třeba zajistit mnohem intenzivnější spolupráci se školami, které díky pravidelné výměně informací o žákovi mohou výrazně přispět k jeho dalšímu profesnímu směřování. ŠPZ často disponují nástroji (hlavně psychologickými), které školy nemají. Proto je v procesu volby povolání velmi důležitá vzájemná spolupráce, komplexní pohled na žáka, jeho potenciál, pracovní volní vlastnosti a vliv jeho postižení na další studijní či pracovní uplatnění.

3.2.1 PSYCHOLOGICKÉ METODY, POSTUPY A NÁSTROJE

Psychologické vyšetření dítěte se sluchovým postižením nelze vždy provést podle pravidel, protože v souvislosti s postižením můžeme narazit na řadu komplikací.

Už při zadávání úkolu vyvstane komunikační bariéra. K většině psychodiagnostických metod je nutné verbální zadání, kterému často žák se sluchovým postižením nemusí porozumět, či jen omezeně nebo zkresleně. Proto je pak nutné použít názornou instrukci, neverbální ukázkou nebo znakový jazyk.

Komunikaci mluvenou řečí používáme dle aktuálních jazykových možností vyšetřovaného, v této souvislosti pozorujeme jeho chování, porozumění souvislému mluvnímú projevu, rozvoj pasivní i aktivní slovní zásoby i monitoring aktuálního stavu řeči. Z verbální komunikace však nelze usuzovat úroveň intelektových schopností.

Zjištění verbální složky intelektových schopností (v diagnostických testech myšlena úroveň verbálních schopností v českém jazyce) u osob se sluchovým postižením přepokládá značné diagnostické úsilí. Obtížné je zprostředkování verbálních částí testů, navíc jsou všechny testy standardizované pouze pro slyšící populaci.

U klientů využívajících znakový jazyk je nutné brát v úvahu jeho odlišnou gramatickou strukturu a fakt, že může mnohdy zprostředkovat informaci, která je předmětem otázky v testu.

Další obtíže můžeme nalézt při zvládnání čtení s porozuměním kvůli problémům s chápáním slovně-logických vztahů, menší slovní zásobou či nedostatečným jazykovým citem apod.

Z výše uvedených důvodů může být problematické najít vhodnou diagnostickou metodu, kterou by bylo možno v této oblasti alespoň částečně nestandardně využít. Diagnostické metody proto vybíráme a individuálně přizpůsobujeme podle stavu postižení, ale také rozvoje jazykových dovedností. Využívány jsou proto i diagnostické materiály, které jsou sice zastaralé, ale uživatelsky jednoduché, využívají neverbální prvky a umožňují pracovat s žákem dynamicky.

Kariérové poradenství z hlediska práce psychologa lze rozdělit na:

- ▶ psychodiagnostiku profesní orientace,
- ▶ individuální rozhovor s klientem,
- ▶ skupinovou činnost přímo na školách.

Profesní orientace má pomoci mladým lidem se sluchovým postižením při výběru další školy nebo určitého povolání. Diagnostické metody lze využít skupinově nebo individuálně.

Diagnostika v rámci kariérového poradenství se zaměřuje na oblasti:

- ▶ nadání, rozumových předpokladů,
- ▶ osobnosti,
- ▶ zájmů,
- ▶ motivace, volných vlastností, hodnotové orientace,
- ▶ speciálních schopností a dovedností (motorických, prostorových, uměleckých apod.),
- ▶ analýzy školního prospěchu, poruchy učení,
- ▶ zdravotního omezení apod.,
- ▶ představ a očekávání rodičů.

Oblast intelektových schopností

Ravenovy progresivní matice – zjišťují neverbální rozumové schopnosti. Využití je vhodné i u žáků se sluchovým a současně lehkým mentálním postižením nebo při nedostatečné verbální vybavenosti klienta v českém jazyce. Test je vhodný jak pro skupinové, tak pro individuální činnosti. Pro osoby se sluchovým postižením je možné ho využít pro jeho oporu a základ ve zrakovém vnímání. Tento test nepatří k nejnovějším a zjišťuje pouze dílčí část intelektových schopností, na jeho základě tedy nelze dělat validní závěry o celkové inteligenci daného jedince. Nicméně jeho administrace (nevyžaduje náročný kontakt mezi examínátorem a probandem) je velmi snadná a pochopitelná. Skórování je rychlé a jednoznačné. Test lze použít i u pomaleji reagujících osob a u osob, které neznají jazyk, v němž se běžně testuje, proto je někdy využíván i u osob s těžkým sluchovým postižením a omezenými komunikačními i intelektovými dovednostmi. Je možné jej nahradit novějším nástupcem – *Vídeňským maticovým testem (VMT)*, který má aktuálnější české normy.

Krátký inteligenční test (KIT) – je určen ke screeningovému hodnocení intelektových schopností. Obsahuje čtyři subtesty: dva Říčanovy (TIP – Test intelektového potenciálu a Číselné řady) a dva subtesty (Synonyma a Třídění pojmů). Použité subtesty pokrývají slovní, vizualizační a fluidní schopnosti. Test je vhodný pro skupinové použití. Vzhledem k verbálnímu zaměření dvou subtestů je nutné porozumění a určitá úroveň slovní zásoby. Nicméně jinak je poměrně rychlý a snadný jak na administraci, tak na vyhodnocení (lze využít i PC program k interpretaci výsledků). Pro osoby se sluchovým postižením je důležitá srozumitelnost zadání a opora poloviny testu o neverbální část.

Test struktury inteligence (IST) 2000 R – včetně testu znalostí, vhodný i pro skupinové použití. Nedoporučuje se použití při nedostatečné verbální úrovni testovaného. Test je určen především pro profesní poradenství a je velmi citlivý i k měření školní úspěšnosti. Je poměrně náročný, proto u dětí s podprůměrnými rozumovými schopnostmi nejsou výsledky spolehlivé. Rozdělení interpretace je pak na verbální, numerickou a figurální inteligenci, paměť, spolu s rozšiřujícím modulem znalostí. Výsledkem jsou celkové znalosti s podílem usuzování, krystalizovaná inteligence (znalosti bez podílu usuzování) a fluidní inteligence (usuzování bez podílu znalostí). Výsledky je možné převést na vážené skóry nebo IQ. Je možné je také zakreslit do grafů. Zkouška je časově náročná, znamená i značnou psychickou zátěž; selhávají méně psychicky odolní a spíše slaběji průměrní a podprůměrní.

Individuálně lze pak využít vícedimenzionální testy inteligence, např. *Wechslerův inteligenční test pro děti (WISC-III)* nebo *WJ-IV*. Pak se nejedná o screeningové, ale o podrobné vyšetření intelektových schopností. Jejich využití je vhodné, pokud je třeba rozumové schopnosti diagnostikovat podrobněji (např. zjištění možných studijních předpokladů či naopak možných školních neúspěchů). Další možností je pak využití jejich neverbálních částí (založených především

na zrakovém vnímání), a to zejména u klientů, u kterých není verbální stránka rozvinuta.

Diagnostika osobnosti

Umí upozornit na rizika v charakteristice osobnosti, která nejsou na první pohled viditelná. Umožňuje zmapovat potenciál žáka, diagnostikovat profesní orientaci, předvídat jeho úspěšnost na dané pozici, reálné fungování v různých situacích. Což je důležité při posouzení vhodnosti osobnosti pro vybrané povolání.

Tyto diagnostické metody jsou dotazníkového charakteru, což předpokládá alespoň určitý stupeň verbálního porozumění a schopnost sebeuposouzení, proto nejsou použitelné pro všechny osoby se sluchovým postižením. Těchto dotazníků existuje celá řada, za všechny například:

Eysenckovy osobnostní dotazníky B-JEPI, DOPEN (středoškoláci) – měří extraverci/ introverzi a stupeň neuroticismu, emoční stabilitu/labilitu. B-JEPI je jednodušší a mohou ho zvládnout i jedinci s nižší verbální slovní zásobou. Patří ke starším metodám, nicméně je možné ho u osob se sluchovým postižením využít kvůli jeho jednoduchosti a případnému vyloučení nevhodnosti vybraného povolání.

NEO pětifaktorový osobnostní inventář – zjišťuje pět obecných a široce pojatých dimenzí osobnosti – neuroticismus, extraverci, otevřenost vůči zkušenosti, přívětivost a svědomitost. Je náročný na čas i pozornost a vyžaduje velmi dobré verbální porozumění a odpovídající slovní zásobu. Možné využití PC verze k vyhodnocení. Vzhledem k jeho náročnosti je možné také využít jeho verzi NEO-PI-3, která spočívá v reformulaci 37 položek s cílem jejich snadnějšího porozumění především mladšími respondenty a respondenty s nižším vzděláním.

Cattellův osobnostní dotazník 16 PF E – osobnostní dotazník s 16 faktory, které charakterizují vybrané rysy osobnosti.

Na diagnostiku osobnosti lze využít také projektivní techniky, které nemají, až na malé výjimky, objektivní kritéria vyhodnocování; interpretace jejich výsledků záleží zejména na zkušenostech psychologa a může být zatížena určitou mírou subjektivnosti. Za všechny například *Test stromu*. Je určen pro diagnostiku vlastností a dynamiky osobnosti. Test stromu lze užívat pouze současně se standardizovanými metodami a jeho výsledky interpretovat výhradně v kontextu celého vyšetření.

Diagnostika zájmů a profesní orientace

Je již zaměřena na analýzu zájmů a samotnou oblast volby povolání, opět nutné posoudit a vybrat vhodný test v souvislosti se stupněm postižení a rozvojem verbálního porozumění i schopností sebeuposouzení.

Obrázkový test profesní orientace (OTPO) – je zaměřen na profesní či studijní orientaci žáků základních i středních škol. Test se neorientuje dominantně

na výběr konkrétní profese, povolání ani odborné předprofesní přípravy. Dotazník je schopen poměrně stabilně diagnostikovat individuální profesní zaměření žáka a orientovat ho na skupinu velmi podobných povolání. Lze využít i k předprofesní přípravě a jako didaktickou pomůcku díky souboru kritériálních her. Vzhledem k tomu, že testový sešit obsahuje obrázkové karty povolání, vykazuje v mnoha směrech charakteristiky dotazníkové metody, ale současně překonává řadu omezení, která tuto diagnostickou metodu provázejí. Proto je test vhodný i pro žáky s nižšími rozumovými předpoklady či malým verbálním porozuměním souvisejícím se sluchovým postižením. OTPO je možné využít jako jeden z významných, ale stále jen dílčích zdrojů informací, které jsou schopny diagnosticky zachytit základní profesní či studijní orientaci žáků. Ta se pak může stát východiskem nejen pro stanovení řady hypotéz a alternativ možného řešení profesní volby žáka, ale zejména pak v didaktické etapě možného použití OTPO nosným základem pedagogické práce s žákem.

Dotazník volby povolání (DVP) – sebesposuzovací dotazník vychází z Hollandova modelu RIASEC. Dává žákům možnost zjistit něco o sobě a o souvislostech mezi osobními zájmy a schopnostmi na jedné straně a preferencí jednotlivých profesí a reálnými šancemi uplatnění v daných profesích na straně druhé. Jako výstup po zpracování dotazníku je možné získat mimo jiné seznam povolání, která se hodí k zájmům a schopnostem žáka. I zde je však nutná schopnost sebesposouzení a určitá úroveň verbálního porozumění. Jedná se o dostupný a často využívaný dotazník pro plánování profesní kariéry, uživatelsky přívětivý (nepředpokládá žádné zvláštní vzdělání). Může jej vyplňovat samostatně žák nebo examinátor ve spolupráci s žákem, variantu u žáků se sluchovým postižením je vhodné flexibilně přizpůsobit individuálnímu nastavení klienta i jeho verbálním dovednostem. Na základě odpovědi je pak možné nejen zařadit klienta do daného typu Hollandova modelu, ale rovněž rozvinout kariérový rozhovor do řady směrů (zájmy, profesní vzory, chronologický vývoj profesního výběru, dovednosti i schopnosti.). Vhodné je doplnit diagnostiku dalším nástrojem a zamezit tak možným zkrácením plynoucím z nepřiměřeného sebehodnocení a také již částečného zastarání této metody.

Test profesních zájmů BIT – používá jako testové položky výhradně skutečné činnosti. Skládá se ze dvou dvojic paralelních forem s nucenou či volnou volbou. Výstupem testu jsou preference oblastí pracovních činností. Je náročný na verbální porozumění i na pozornost, zejména jeho varianta A. Nicméně vhodně doplňuje předchozí dotazník DVP.

Dotazník motivace k výkonu (LMI) – osobnostní dotazník určený k měření motivace k výkonu především v pracovním prostředí. Test je určen pro dospělou populaci a žáky od 16 let.

Dotazník stylu učení (LSI) – je určen pro žáky 3. až 9. ročníků ZŠ a žáky středoškolského stupně školní docházky. Poskytuje údaje o individuálních preferencích při učení – o optimálním prostředí, činnostech při výuce, sociálních a motivačních faktorech, které maximalizují výkon jedince.

Je možné využít i diagnostiku na různých webových stránkách, např. www.proskoly.cz, www.casovaperspektiva.cz.

Při kariérovém poradenství lze využít nejen psychodiagnostické metody, ale jako dopomoc i řadu dalších nástrojů.

Mezi oblíbené patří například využití lektorských a terapeutických karet, jejichž součástí je i řada tipů a návodů, jak s nimi individuálně i skupinově pracovat:

- ▶ www.b-creative.cz – JOBBKORT | Inspirace k výběru povolání, SVĚTEM HODNOT, SILNÉ STRÁNKY a další;
- ▶ karty STAVY – inspirováno modelem RIASEC, obrázky oveček znázorňující 6 vrozených emocí a dalších 30 stavů. Celkem 14 stavů (emocí) je pozitivních (adaptivních), 14 problematických (maladaptivních) a 8 neutrálních;
- ▶ KIWI karty – určeny ke zvýšení povědomí žáků o světě práce. Karty mohou pomoci žákům se zamyšlením nad jejich vlastními zájmy a silnými stránkami a jejich využitím v budoucnu;
- ▶ kompetenční karty (www.competence-kaleidoscope.eu/cz).

Pro inspiraci lze využít různé, na kariérové poradenství zaměřené webové stránky (viz kapitola 4.5). Další metodou jsou skupinové hry a aktivity.

3.2.2 SPECIÁLNĚPEDAGOGICKÉ METODY, POSTUPY A NÁSTROJE

Zejména u klientů, o které speciální pedagog SPC pečuje dlouhodobě, může probíhat kariérové poradenství již od předškolního věku. Díky individuálně zaměřené péči, která bývá zpočátku u dětí s těžkým stupněm postižení velmi intenzivní, získává speciální pedagog spoustu důležitých informací, které může využít v dlouhodobém měřítku pro sestavení vzdělávacího plánu se zaměřením na rozvoj těch dovedností dítěte, ve kterých vyniká, je úspěšné a které ho baví. V předškolním období je proto nejčastěji používanou metodou **pozorování** dítěte.

■ Příklad

Sofince byla těžká sluchová vada diagnostikována až ve 4 letech. V důsledku vady došlo k výraznému oslabení jazykových kompetencí, zejména v oblasti slovní zásoby a stavby vět. Komunikační apetit holčičky byl velký, avšak srozumitelnost projevu byla špatná. Po přidělení sluchadel došlo k velmi rychlému rozvoji oslabených funkcí i komunikačních dovedností. Již při první návštěvě SPC se holčička snažila doplňovat obtížně srozumitelnou mluvu vlastnoručně nakreslenými obrázky, které byly velmi zdařilé. Když se rodiče zeptali, jak to bude s dívčíným dalším vzděláváním a uplatněním v životě, byl jim doporučen rozvoj očividného výtvarného talentu v zájmových kroužcích a nastíněna možnost budoucího uplatnění v uměleckém směru.

Neméně důležitým nástrojem v rámci kariérového poradenství je **rozhovor** s žákem a jeho rodiči o budoucím povolání. Již od prvního stupně ZŠ je třeba s rodiči žáka hovořit o jejich představách o budoucím uplatnění jejich dítěte. Při volbě povolání je přitom nezbytné zohlednění sluchového omezení, případně

dalších zdravotních obtíží, aby bylo jisté, že žák bude schopen zvolenou profesi vykonávat.

Jak již bylo několikrát zmíněno, největším problémem žáků s těžším stupněm sluchového postižení je oslabení komunikační dovednosti a jazykových kompetencí v českém jazyce, a to i přes velkou podporu ve vzdělávání. Jejich řeč bývá hůře srozumitelná, s dysgramatismy, oslabený bývá i písemný projev žáků. Pro zjištění jazykových kompetencí se v SPC používají testy pro běžnou populaci, aby bylo možné srovnat výkon žáků se sluchovým postižením s výkonem žáků v rámci populace. Pokud jsou výsledky výrazně oslabené, jsou žáci i rodiče upozorněni na pravděpodobnost značných vzdělávacích obtíží v případě, že si pro další vzdělávání zvolí maturitní obor. Při maturitní zkoušce z českého jazyka musí i žáci se sluchovým postižením prokázat jisté jazykové kompetence, což pro ně bývá často neschůdné. Pouze neslyšící žáci komunikující znakovým jazykem vykonávají maturitní zkoušku z jazyka českého v jiném režimu – zkouška je modifikovaná jako zkouška z cizího jazyka.

Speciálněpedagogická diagnostika se zaměřuje na:

- ▶ úroveň sluchové a zrakové percepce,
- ▶ úroveň komunikace (komunikační kanál, výslovnost, úroveň slovní zásoby, jazykového citu, způsobu vyjadřování a porozumění),
- ▶ úroveň čtenářských dovedností,
- ▶ úroveň písemného projevu,
- ▶ úroveň ostatních školních znalostí a dovedností.

Používané dg. materiály:

- ▶ Baterie diagnostických testů gramotnostních dovedností pro žáky 6. až 9. ročníků (baterii tvoří celkem 11 subtestů, které jsou zaměřeny na čtenářské dovednosti, pisatelské dovednosti, fonematické povědomí, grafomotorickou plynulost a rychlé jmenování).
- ▶ Baterie diagnostických testů gramotnostních dovedností pro žáky 2. až 5. ročníků (baterii tvoří celkem 8 subtestů, které jsou zaměřeny na čtenářské dovednosti, pisatelské dovednosti, fonematické povědomí, grafomotorickou plynulost a rychlé jmenování).
- ▶ Diagnostika schopností a dovedností v oblasti čtení a psaní pro školská poradenská zařízení (Bednářová).
- ▶ Diagnostika matematických schopností a dovedností pro školská poradenská zařízení (Bednářová).
- ▶ Diagnostika specifických poruch učení u adolescentů a dospělých osob (představuje baterii 15 testů, najdeme zde testy čtení, psaní, fonematického povědomí, zrakové percepce a koncentrace, motorických funkcí aj.).
- ▶ Standardizované texty pro čtení a písemný projev (Z. Matějček, J. Šturma, M. Vágnerová, Z. Žlab).
- ▶ DISMAS – diagnostika struktury matematických schopností (P. Traspe, I. Skalková).

- ▶ Upravené texty pro žáky s těžkým sluchovým postižením, s postižením více vadami. Doplňovací cvičení místo diktátu. Komunikace prostřednictvím znakového jazyka.
- ▶ Rozhovor s žákem, zákonným zástupcem, třídním učitelem, výchovným poradcem.
- ▶ Pozorování dítěte/žáka.

Při výběru školy se speciální pedagog zaměřuje na obory a povolání, kde není třeba telefonování, komunikace s klienty, slohový písemný projev, kde není hlučné prostředí (nebezpečí zhoršení sluchu) a nevznikají rizika z přeslechnutí nebo nezaznamenání zvukové signalizace. Žákům a rodičům jsou nabízeny další možnosti kariérového poradenství, např. různé webové stránky, které se zaměřují na diagnostiku profilu žáka a nabídku vzdělávacích oborů. Ne všechny školy ale mají na svých stránkách uvedeno, zda je nabízený obor vzdělávání vhodný pro žáky se sluchovým postižením.

■ Příklad z praxe

Veronika absolvovala větší část vzdělávání v ZŠ pro sluchově postižené, poslední dva roky v běžné ZŠ v místě bydliště. Její sluchová vada je sice těžká, ale dobře kompenzovaná sluchadly a intelekt i úroveň jazykových kompetencí dávaly předpoklad, že zvládnutí maturitního oboru by neměl být problém. Ke studiu na SŠ si vybrala umělecký směr, avšak, jak se později ukázalo, s nevhodným zaměřením – multimédia, animace a design. Škola na svých webových stránkách neuváděla zdravotní limity pro přijetí ke studiu. Až ve druhém ročníku se ukázalo, že jedním z předmětů, který je zahrnut do maturitních, je audiovizuální technika. Hodnocenou dovedností bylo titulkování na základě poslechu. Protože sluchové postižení žákyň bylo tak závažné, že poslechu nebyla schopna, nemohla být tudíž z této dovednosti klasifikována. Kdyby škola měla na svých stránkách uvedeno, že obor není vhodný pro žáky se sluchovým postižením, mohla se žákyň přihlásit na jiný obor na této škole.

Pro neslyšící žáky existují střední školy s vhodně vytipovanými obory, ve kterých mohou v budoucnu najít uplatnění. Výhodou je vzdělávání prostřednictvím znakového jazyka (s podporou tlumočnicka znakového jazyka), nevýhodou omezený výběr oborů a zpravidla nutnost internátního pobytu.

Jinou možností může být vize zaměstnání žáka v rodinné firmě. Potom se při výběru budoucí školy zaměřujeme na obor nejbližší příbuzný budoucímu pracovnímu uplatnění.

■ Příklad z praxe

Anička byla ve 3 letech provedena kochleární implantace. Později se však ukázalo, že jazykové kompetence neodpovídají korigované vadě, a časem byla diagnostikována těžká vývojová dysfázie smíšeného typu. Ve vzdělávání je nezbytná úprava výstupů. Rodina má firmu, která se zaměřuje na prodej a servis aut. Anička již nyní, v 7. třídě, vypomáhá při servisních pracích – výměně kol. Rodina počítá s tím,

že dívka zajistí práci ve firmě. Při posledním vyšetření v SPC projevila žákyně přání vystudovat obor lakýrník. Přestože se jedná spíše o chlapecký obor, lze si dobře představit, že vystudováním oboru získá potřebné kompetence pro určitou práci v rodinné firmě.

3.3 Jiné využívané metody a postupy – mimo školský systém

Služby kariérového celoživotního poradenství poskytuje v ČR celá řada subjektů, nejčastěji v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a v resortu Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Stále větší úlohu však získává i neziskový sektor, zejména v oblasti poskytování poradenských služeb specifickým cílovým skupinám uživatelů, vznikají i poradenská centra zřizovaná kraji.

Jejich cílem je poskytování poradenství školám i jednotlivým klientům (žákům i dospělým osobám), které u nich vede k sebepoznání, uvědomění si vlastního potenciálu a získání dovedností samostatného rozhodování o svém dalším směřování. Zároveň často nabízejí i vzdělávání pro kariérové poradce. Díky tomu, že se na kariérové poradenství specializují a dále se v tomto směru vzdělávají, bývá jejich přístup velmi erudovaný. Přestože jsou primárně zacílení na běžnou populaci, jsou schopni hledat cesty a možnosti i pro znevýhodněné osoby.

Vedle využití těchto agentur je možno zákonné zástupce a jejich děti nasměrovat na využití různých webových stránek, které se kariérovým poradenstvím zabývají a jejichž seznam naleznete v doporučené literatuře. Bližší informace naleznete v kapitole 5.

3.4 Aktivity při kariérovém poradenství vhodné pro žáky se sluchovým postižením

Konkrétní inspiraci pro práci s žáky se sluchovým postižením v rámci kariérového poradenství nabízí **Mgr. Ivana Tvarogová**, která pracuje částečně jako psycholožka v SPC pro sluchově postižené v Kyjově a částečně jako školní psycholog na téže škole. Takto složený úvazek se ukazuje být v oblasti kariérového poradenství velmi přínosný. Informace získané při individuální diagnostice v SPC využívá při následné práci s žáky ve škole a naopak.

Níže jsou popsány aktivity, které se osvědčily při individuální nebo skupinové práci s žáky. Většinu inspirace nachází ve facebookové skupině „Školní psychologové“.

■ KARIÉROVÝ STROM

Potřebné prostředky: ovečkové karty ŘÍASEC či jakékoliv jiné karty (např. Dixit).

Vyzveme žáka, aby nakreslil strom tak, aby byly vidět kořeny, kmen a koruna.

A/ Mapování kořenů – zdroje

„Vyber karty, které vykrešlují tvoje vlastnosti... v čem jsi dobrý. Pověď o sobě. Která karta vystihuje to, co chceš u sebe zlepšit/rozvíjet?“

Karty ŘÍASEC mohou pomoci poradci zmapovat, jaký profesní typ žáka vystihuje, případně jeho silné stránky, a stanovit jeho další rozvoj.

B/ Mapování kmene – motivace, hodnoty

„Vyber kartu, která vystihuje, co je pro tebe v životě důležité. Čím je to důležité?“ apod.

C/ Mapování plodů – úspěchy a vize do budoucna (žák může nakreslit plody zralé – úspěchy i nezralé – neúspěchy)

„Vyber karty, které popisují to, co se ti podařilo. Díky čemu se ti to podařilo?“

„Vyber kartu, která ti připomíná tvůj největší neúspěch? Co ti ho pomohlo zvládnout?“

„Představ si, že se potkáme za rok a ty záříš štěstím a vyprávíš mi o tom, jak žiješ. Která karta tě v souvislosti s tímto osloví? Co děláš? Kým jsi? Co k tomu využíváš (dovednosti, schopnosti)?“

Závěrem je možné zamyslet se s žákem nad možnými riziky, které bude muset překonat, co se bude muset naučit. Což pak umožňuje naplánovat si jednotlivé kroky: prostor pro poskytnutí odborné rady z oblasti trhu práce, možnosti vzdělávání, nácvičku dovedností apod.

Obr. 2: Karty Stavý (Zdroj: www.ceteras.cz)

■ ŽIVOTOPIS ZA 10 LET (varianta pro starší žáky)

Jméno:

Adresa:

Počet dětí:

Vzdělání:

Bývalá zaměstnání:

Současné zaměstnání:

Členství v klubech a spolcích:

Koníčky a zájmy:

Další schopnosti a dovednosti:

Další důležité věci, které by o mně ostatní měli vědět:

■ JÁ V BUDOUCNOSTI

Variantu pro mladší žáky nebo žáky s nižším stupněm verbálního porozumění, které nezvládnou výše uvedený životopis. Lze rozvést i na jiná témata jejich budoucnosti než pouze zaměstnání, např. kde, s kým atd.

Já v budoucnosti

Představ si, že jsi starší. Co by sis v budoucnosti přál/a?
Dopln následující věty a zkus popsat svá přání podrobně.

Za 5 let budu

V dospělosti budu

Za 1 rok budu

FOCUSBOX ZVĚDAVÝ ÚKOL 61

Obr. 3: Já v budoucnosti (Zdroj: Kudlvasrová, K. a V. Lošťáková, 2015. Focus Box: Zvědavé úkoly. Velký vůz: Nový Bor)

3.4.2 AKTIVITY SKUPINOVÉ

■ SPOLEČNÝ PLAKÁT

Čas: 45 minut a více (podle počtu skupin – 1 vyučovací hodina při počtu 4 až 5 skupin žáků, při větším počtu žáků je možné nechat pracovat žáky ve skupinách a skupiny obejít, vyslechnout – bez závěrečné prezentace v rámci celé třídy).

Organizační forma: skupinová, hromadná.

Pomůcky: papíry většího formátu (flipchart) a fixy nebo menší papíry (A4) a tužky.

1. Rozdělte žáky do skupin (4 žáci ve skupině).
2. Rozdejte do každé skupiny jeden papír a fixu.
3. Zadejte žákům, aby vytvořili společný plakát své skupiny. Každý žák napíše do jednoho (svého) rohu papíru 3 kompetence, které má ve skupině on sám (v čem je jedinečný). Uprostřed plakátu pak bude zapsána 1 kompetence, kterou mají všichni společnou.
Kompetence = kvalita, znalost, dovednost.
4. Vyzvěte skupiny, aby prezentovaly svůj plakát ostatním.

Reflexe: Jak se vám pracovalo ve skupině? Kdo začal pracovat jako první? Jak jste se dohodli na tom, jak budete plakát prezentovat?

Poznámky: Cílem je nalezení zcela konkrétních dovedností a jejich popis spíše než obecné formulace. Např. formulace „komunikační dovednosti“ je příliš obecná. Je potřeba jít do detailu, např. „Dokážu bez obtíží mluvit před třídou.“ Klást další doplňující otázky, např. „Jak užíváte tuto kompetenci v neformální sféře (např. ve svém volném čase) či jinde, např. ve škole, v práci?“. Důležité je umět se doptávat, na 1 kompetenci bývá navázáno mnoho dalších.

■ POVEDLO SE MI...

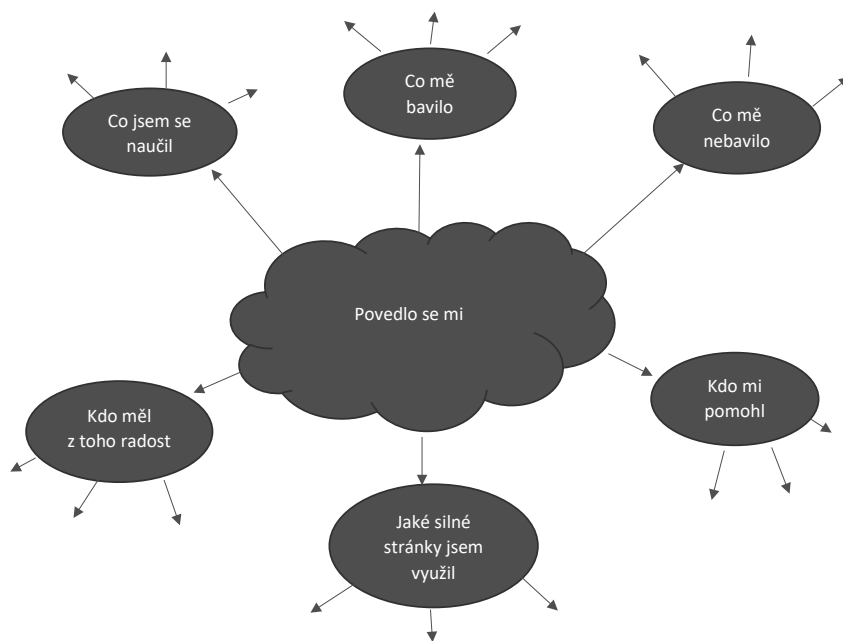
Čas: 45 minut.

Organizační forma: ve dvojicích.

Pomůcky: pracovní list „Povedlo se mi“, papír, tužka.

1. Rozdejte žákům pracovní list „Co se mi podařilo? Z čeho mám radost?“ nebo ho promítněte na dataprojektoru.
2. Vyzvěte žáky, aby pracovní list vyplnili (podle návodných otázek detailně popíše jeden svůj úspěch z pracovního nebo osobního života).
3. Vyzvěte žáky, aby se rozdělili do dvojic. V určeném čase (5 minut) první z dvojice bude tomu druhému vyprávět o svém úspěchu a ten si bude průběžně zapisovat osobní kvality a kompetence vypravěče. Po skončení vyprávění tyto

kvality vyprávěčovi sdělí a ten si je zaznamená. Žáci se ve dvojici vymění a budou postupovat obdobně.

Obr. 4: Povedlo se mi (Zdroj: Ivana Tvarogová)

Reflexe: V rámci celé třídy se ptejte, jak se žákům na úkolu pracovalo. Např. jestli bylo obtížné/snadné vybavit si nějaký svůj úspěch, jak šlo poslouchajícím z dvojice převádění informací z příběhu na kladné osobní charakteristiky vyprávěče apod.

■ MRAZÍK

Čas: 45 minut.

Organizační forma: hromadná.

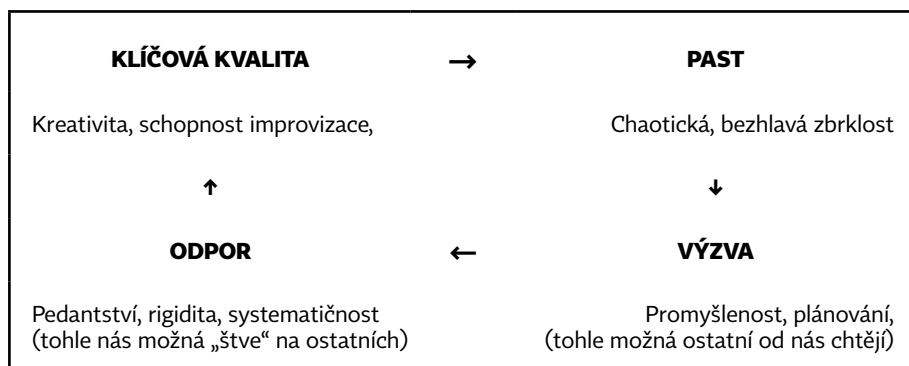
Pomůcky: dataprojektor (videoukázka z pohádky Mrazík), tabule a křída nebo flipchart a fixy.

1. Pustíme žákům ukázkou z pohádky Mrazík – část od 49:50 do 51:10 (Nastěnka sedí promrzlá u stromu a přijde za ní Mrazík – rozhovor Nastěnky a Mrazíka).
2. Vyzveme žáky, aby popsali Nastěnku – jak se chová (*např. je skromná, nechce obtěžovat druhé, je submisivní, je odevzdaná...*). Návrhy žáků zapíšeme na tabuli.

3. Vyzveme žáky, aby navrhli, co by Nastěnka mohla ve svém chování změnit, co by jí doporučili, aby neumrzla (*např. být sebevědomější, umět se více prosadit...*). Návrhy žáků zapíšeme na tabuli.
4. Pustíme žákům další ukázkou z pohádky – část od 1:08:18 do 1:09:49 (cca 61. minuta pohádky, kdy Marfuša sedí promrzlá u stromu a přijde za ní Mrazík – rozhovor Marfuši a Mrazíka).
5. Vyzveme žáky, aby popsali Marfušu – jak se chová, jaké jsou její silné a slabé stránky (*např. silné stránky: je ambiciózní, sebevědomá, asertivní..., slabé stránky: je agresivní, arogantní, bezohledná, hrubá...*). Návrhy žáků zapíšeme na tabuli.
6. Vyzveme žáky, aby navrhli, na čem by mohla Marfuša zapracovat, co by jí doporučili (*např. být zdvořilejší, ohleduplnější, empatická...*). Návrhy žáků zapíšeme na tabuli.

Reflexe: Každý z nás má **klíčovou kvalitu**, podle které se chováme i v různých prostředích – jak doma, tak i v práci... Vyskytuje se u nás neustále. Je to to, co o nás lidé nejčastěji říkají. Někdy se z klíčové kvality může stát i past.

Příklad:

■ KDO JSEM - JAKÝ JSEM - POZNÁVÁNÍ SEBE SAMA

Na začátek položíme některou z úvodních otázek, abychom se naladili na téma osobnosti. „Co se vám vybaví, když se řekne moje osobnost?“ Nebo jednoduše: „Jaký jsem?“

Výsledky – co žáci jednotlivě nebo ve skupinách vymyslí, můžeme zapisovat na flipchart. K poznávání osobností můžou pomoci následující hry:

Abeceda

První písmena odpovědi na otázku „Jaký jsem?“ odpovídají písmenům, která jsou obsažena v křestních jménech žáků.

Např.

J - jednající rychle

I - inteligentní

T - tvořivá

K - kamarádská

A - atraktivní

Lze pak doplnit následným hodnocením ve skupince (i bodovým), zda svého spolužáka takto také vidí. Úskalí případného zklamání však je nutné ošetřit, např. takto: „Pokud jste někdo překvapen tímto hodnocením, nemusíte to považovat za váš omyl. Může se jednat o vlastnost či informaci, která navenek nemusí být tak vidět, jak jste si mysleli.“

Další, náročnější možností této hry je, co by se dalo zlepšit nebo za jakého chce být považován.

Jako já

Žáci hledají předměty, které je nějakým způsobem vystihují. Dejte dětem čas a ohraničený prostor, kde budou mít za úkol najít předměty, které vystihují jejich vlastnosti, osobnost, osobní postoje, zaměření, směřování. Předtím, než se žáci rozejdou, je vhodné uvést několik návodných, spontánních příkladů.

Možné příklady:

„Chtěl bych být jako tenhle kámen. Je skoro průhledný, ale pevný. Když se dotkne jiného podobného kamene, vyletí jiskra, která může zapálit oheň.“

„Tahle krabička má v sobě tajemství a já mám také spoustu tajemství. Možná také schovává sladké bonbony.“

Vizitka

Žáci prezentují sebe (jak by se představili) ostatním pomocí obrázků, které mohou sami namalovat nebo si vyberou z předložených.

(Zdroj: Kříž P., 2005. *Kdo jsem, jaký jsem*. AISIS: Kladno, in 2.1 Poznáváme svou osobnost, www.odyssea.cz - Osobnostní a sociální výchova)

■ REGULOVČÍK - ZJIŠTĚNÍ TEMPERAMENTU

Regulovčík je ve vojenské terminologii osoba, která řídí hladký přesun vojenské kolony, zejména v klíčových místech, jako jsou křižovatky. Ukazuje jednotlivým účastníkům kolony, kam mají jet, zda doprava, doleva, rovně... Jakýsi dopravní strážník. Tato hra přináší podněty pro sebepoznání aktivní, pohybovou formou.

Čas: 30 min.

Věk: od 12 let.

Vybereme 3 (dle velikosti skupiny, může být i méně) děti – regulovčíky, které postavíme k jedné stěně místnosti. Ostatní se shromáždí u druhé stěny naproti nim. Pak nastoupí první ze tří regulovčků do aktivní pozice u své stěny. Děti od protější stěny postupují běžně rychlým krokem po jednom proti němu. Regulovčík pošle ukázáním ruky každé dítě do kouta napravo nebo nalevo od sebe, podle vlastního uvážení. Předmětem jeho uvažování, a tím i samotné hry, jsou osobnostní vlastnosti každého, kdo proti němu přichází. Pro sebezpoznání se dají užít polaritní témata jako:

Doprava pošle osobu spíše uzavřenou, která má ráda samotu, doleva osobu společenskou, živou, hovornou. Jde tedy o polaritu: *extrovert-introvert*.

Další polarity:

- ▶ *rychlý-pomalý,*
- ▶ *vůdčí-podřízený,*
- ▶ *aktivní-pasivní,*
- ▶ *umělecky zaměřený – technicky zaměřený,*
- ▶ *společenský-samotář,*
- ▶ *štědrý-skoupý,*
- ▶ *usměvavý-vážný atd.*

Všichni tři regulovčíci v jedné hře hodnotí pouze jedinou polaritu, například aktivní-pasivní. Takto rozřadí skupinu i druzí dva regulovčíci. Každé z dětí si zapamatuje, kolikrát bylo zařazeno na tu kterou stranu.

Učitel poté vyzve děti, aby se rozřadily do čtyř rohů místnosti podle toho, jak byly hodnoceny. V jednom rohu se sejdou děti 3× hodnocené jako aktivní. V protějším rohu po úhlopříčce se sejdou děti 3× hodnocené jako pasivní. Třetí roh obsadí děti s hodnocením 2× aktivní a 1× pasivní. Ve čtvrtém rohu budou děti hodnocené 1× aktivní a 2× pasivní.

Zhodnocení: V každém rohu si skupinka promluví o tom, jak se sami vidí ve své aktivitě nebo pasivitě, nakolik souhlasí s hodnocením regulovčků. Následuje krok společný pro všechny hráče: Učitel vyzve děti, aby se posunuly třeba jen o několik kroků blíže k rohu, do kterého podle svého mínění spíše patří, nebo přejdou až do samotného rohu. Třída si v tu chvíli prohlédne nově vzniklou situaci. Jinou variantou je pokyn, aby se děti přesunuly k rohu, kde by za čas chtěly být.

(Zdroj: Kříž, P., 2005. *Kdo jsem, jaký jsem*. AISIS: Kladno, in 2.1 Poznáváme svou osobnost, www.odyssea.cz – Osobnostní a sociální výchova)

■ ERB

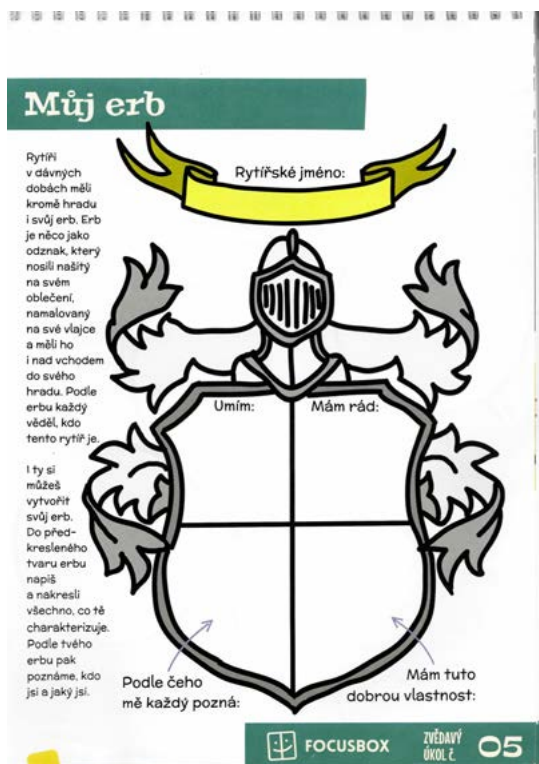
Tuto techniku je možné zadávat i vyhodnocovat skupinově a následně pak využít při individuálním rozhovoru při kariérovém poradenství.

Nejprve žákům s jejich pomocí vysvětlíme, co to erb je a k čemu slouží. Ti pak mají za úkol nakreslit do erbu své charakteristiky, např. co mají rádi, co rádi dělají, co se jim líbí apod. Vyhodnocovat lze různými způsoby: žáci prezentují sami sebe – každý ukáže svůj obrázek ostatním, kteří hádají, co který obrázek znamená, autor vše pak pouze uvádí na pravou míru; tato varianta je náročná na udržení pozornosti, zvláště jedná-li se o početný kolektiv.

Obrázky vybereme a položíme doprostřed kruhu; děti si pak postupně vybírají obrázky, které se jim líbí, popisují dle nakreslených obrázků, jaký je to člověk, a pak hádají, komu by mohl obrázek patřit; autor se pak přihlásí a opět uvede na pravou míru.

Nakonec můžeme shrnout, co se opakovalo, co koho překvapilo, co mají děti společného apod.

(Zdroj: *Metodika práce s dětmi na 1. stupni ZŠ*. Praha: Univerzita Karlova)

Obr. 5: Můj erb (Zdroj: Kudlvasová, K. a V. Lošťáková, 2015. Focus Box: Zvědavé úkoly. Velký vůz: Nový Bor)

■ DRAŽBA ANEB PODLE ČEHO SI VYBÍRÁME POVOLÁNÍ

Pomůcky: arch s penězi, pracovní list „Podle čeho si vybíráme povolání“.

Motivační rozhovor s žáky: „Podle čeho si lidé vybírají povolání?“ Žáci odpovídají podle zájmu, schopností, pracovních podmínek, výše platu apod.

Hra: Zahrajeme si na dražbu. Budete pracovat ve skupinách. Každá skupina dostane 50 000 Kč (viz arch s penězi), které může v dražbě utratit. Na pracovním listu je seznam položek, které si můžete koupit. Jako skupina máte za úkol se dohodnout na tom, které položky chcete koupit a kolik jste ochotni za ně utratit. Můžete si nakoupit, kolik položek chcete, ale max. částka k útratě je 50 000 Kč.

Jeden žák bude licitátor a další asistent (může nahradit pedagog). Licitátor bude dražbu řídit. Vyhlásí položku, určí vyvolávací cenu, kterou budou podle zájmu skupiny zvyšovat. Konečnou, nejvyšší prodejní cenu schvaluje licitátor „poprvé, podruhé, potřetí...“. Asistent pak zapisuje, která skupina a za kolik položku získala. Vybírá peníze za jednotlivé položky.

Žáci si vylosují kartičky se skupinami a připraví se na dražbu. Následuje samotná, někdy bouřlivá dražba (cca 15 minut).

Závěr: Zhodnotit, zda všechny skupiny dodržely stanovené rozpočty i u jednotlivých položek. Když došlo k překročení, z jakého důvodu? Jaká položka se vydražila nejvíce? Je pro Vás opravdu nejdůležitější? Celkové zhodnocení, co je tedy pro žáky ve třídě nejvíce a co nejméně prioritní důvod, podle čeho si vybíráme povolání.

(Zdroj: Baumanonová, A. a kol., 2014. *Poradenství hrou*. Praha: Raabe)

■ SKUPINOVÁ PRÁCE S KARTAMI POVOLÁNÍ

Pomůcky: karty Jobbkort nebo jakékoliv jiné obrázky či foto různých povolání.

Karty pomáhají zamyslet se nad jednotlivými profesemi, slouží k rozproudění konverzace apod.

Rozprostřeme karty na stole. Žáci si je prohlédnou a my můžeme navázat různými hrami.

Která práce

- ▶ Vyber pro tebe 5 nejatraktivnějších (nejzajímavějších) povolání.
- ▶ Vyber 2 nejběžnější povolání pro ženu/muže.
- ▶ Kdo pracuje hodně za počítačem?
- ▶ Kdo pracuje venku a kdo uvnitř v budově?
- ▶ Kdo pracuje s dalšími lidmi ve skupině / kdo je sám?
- ▶ Která práce vyžaduje krátkodobé/dlouhodobé vzdělání?
- ▶ Ve které práci je vysoká/nízká výplata?

- ▶ Kdo pracuje v noci / o víkendu?
- ▶ Která práce je stresující?
- ▶ Která práce má potenciál do budoucnosti?

Jak použít karty na žáky samotné?

- ▶ Vyberte karty, které nějakým způsobem vyjadřují, co je pro vás důležité.
- ▶ Vyberte karty, které vyjadřují, v čem jste dobří nebo jste schopni se naučit.
- ▶ Vyberte karty, které vyjadřují vaše záliby.

Uhodni profesi

Skupiny cca po 4 lidech. Každý si vezme 10 karet povolání a po jedné popisuje své skupině.

Přiřazování

Daná osoba vybere jednu kartu s profesí a dá ji dle vlastního uvážení tomu, kdo by se na vybrané zaměstnání hodil nebo naopak nehodil.

Hluboký vrt

Vyberte 1–3 profese, které by vám seděly nejlépe. Vyhledejte si ke každé více informací (potřebné vzdělání, pracovní podmínky apod.).

(Zdroj: Jobbkort, www.b-creative.cz)

Obr. 6: Karty Jobbkort (Zdroj: www.b-creative)

SOUHRN

Kapitola je více prakticky zaměřená, obsahuje výčet doporučených diagnostických postupů nejen v poradenské praxi, ale i při běžné práci s žáky v rámci hodin zaměřených na kariérové poradenství. Výčet není úplný a v čase se bude jistě více rozšiřovat. Vedle metod se zde nacházejí i konkrétní aktivity s odkazy, nabízející inspiraci pro práci s žáky/klienty.

4 Kariérové poradenství pro žáky se sluchovým postižením ve škole

— Alexandra Honová, Jana Horáková,
Jana Barvíková, Ivana Tvarogová, Vladislava Piňosová —

Podle mezinárodního konsensu v rámci OECD „kariérové poradenství je systém poradenských služeb, jejichž cílem je pomáhat jednotlivcům jakéhokoliv věku při rozhodování v otázkách vzdělávání, profesní přípravy, volby zaměstnání a rozvoje kariéry v kterékoliv fázi jejich života. Jsou to mj. aktivity realizované ve školách, které mají pomoci studentům ujasnit si vlastní kariérní cíle a porozumět světu práce. Pod kariérové poradenství zahrnujeme individuální nebo skupinové poradenství zaměřené na volbu vzdělávací a profesní dráhy, volbu prvního zaměstnání, změnu zaměstnání i návrat do pracovního procesu. Tento komplex představuje služby jak pro jedince, kteří ještě nevstoupili na trh práce, tak pro uchazeče o zaměstnání, kteří si zaměstnání právě hledají, stejně jako pro ty, kteří jsou právě zaměstnaní“ (ivp.czu.cz [b. r.]).

Kariérové poradenství realizované v základní škole je komplexním procesem postupujícím celým výchovně-vzdělávacím procesem. Není jen ojedinělou aktivitou či nahodilým jevem, se kterým se žáci setkávají výjimečně či snad vůbec. Jedná se o proces, na kterém by měli koordinovaně participovat všichni zaměstnanci školy. Jde tedy o týmovou spolupráci. Základem kariérového poradenství ve škole je jak vlastní nabídka možností studia na jednotlivých středních školách, tak vytvoření základních pracovních návyků žáků, jejich osobnostní rozvoj, rozvoj sebepojetí a sebeuvědomění. Osobnost žáka je potřeba rozvíjet komplexně bez ohledu na druh postižení a jeho limity. Jedná se tedy o ucelený systém poskytování poradenských služeb, který zahrnuje pomoc a podporu při výběru vzdělávání a profesní dráhy.

Náplní kariérového poradenství je pomáhat všem žákům v otázkách vzdělávání a profesní přípravy. Všechny aktivity realizované školou vedou ke specifikaci kariérních cílů žáků a současně pomáhají v orientaci a porozumění v oblasti světa

práce. Výsledkem kvalitního kariérového poradenství ve škole je sebevědomý, plně orientovaný žák, který si samostatně a vědomě volí další směr svého vzdělávání a profesního směřování. Takto připravený jedinec ví, co pro svůj cíl musí udělat, je v procesu aktivní. Samostatně či s pomocí vyhledává potřebné informace, zná systém poradenských služeb v oblasti dalšího vzdělávání.

Při kvalitní realizaci této poradenské služby ve školách můžeme hovořit o celospolečenském dopadu při vyrovnávání limitu osob se zdravotním postižením. V tomto kontextu dochází k úspěšné realizaci jedince nejen v profesním životě, ale rovněž v oblasti společenského uplatnění a k uspokojení osobních potřeb.

Základním předpokladem pro zvyšování zaměstnanosti je kvalita vzdělávání a schopnost individualizovat výuku vzhledem k osobním potřebám žáků. Zároveň je nutné aktuálně reagovat na reálné potřeby trhu práce.

4.1 Role hlavních aktérů podílejících se na kariérovém poradenství žáka

Ve škole, ať už základní, nebo střední, se na kariérovém poradenství podílí celá řada pracovníků, zejména učitelů, vychovatelů, asistentů, ale i nepedagogických profesí. Pokud ve škole pro sluchově postižené např. pracují zaměstnanci se sluchovou vadou, mohou být vzorem a příkladem dosažení cílů i přes překážky, které s sebou sluchové postižení přináší.

4.1.1 ZÁKONNÝ ZÁSTUPCE ŽÁKA

Zákonný zástupce žáka je velmi silnou determinantou ve vztahu k dalšímu profesnímu směřování žáka. Je tedy nutné s ním navázat úzkou spolupráci a vtáhnout ho do rozhodovacího procesu, ovšem s maximálním ohledem na přání žáka samotného. Navázání důvěryhodného vztahu začíná již při přijetí žáka do základní školy.

Mezi nejčastější a neefektivnější metody práce se zákonnými zástupci patří individuální pohovor, v rámci předávání informací jsou realizovány skupinové schůzky a zákonným zástupcům jsou předkládány informace prostřednictvím informačních letáků a webových odkazů.

Zákonným zástupcům jsou poskytovány informace ohledně dalšího vzdělávání jejich dítěte v průběhu celého druhého stupně. Škola posiluje povědomí rodičů o možnostech uplatnění jejich dítěte, jsou nabízeny konzultace se školním psychologem a školním speciálním pedagogem. Dále jsou nabízeny kontakty na školská poradenská zařízení, která mohou realizovat vyšetření žáka v rámci předprofesní přípravy. Zákonní zástupci jsou seznamováni s přehledem oborů středních škol, jejich specifiky a podmínkami přijetí. V tomto kontextu se zohledňují možnosti dalšího uplatnění žáka na trhu práce.

4.1.2 ŘEDITEL ŠKOLY

Ředitel školy pověřuje pracovníka školy, který koordinuje kariérové poradenství ve škole. Spolu s tímto pověřeným pracovníkem stanoví cíle kariérového poradenství ve škole, které jsou v souladu s koncepcí školy.

Ředitel školy specifikuje personální a finanční zabezpečení procesu kariérového poradenství. Obvykle je touto funkcí pověřen výchovný poradce nebo školní psycholog. Velké školy si mohou dovolit zřídit i funkci kariérového poradce. S ohledem na dynamiku vývoje trhu práce by samostatná funkce kariérového poradce byla velmi žádoucí. Tento člověk by měl být velmi dobře orientován nejen ve znalostech trhu práce, ale s ohledem na práci se žáky se sluchovým postižením by měl být i odborníkem ve speciální pedagogice.

Ředitel školy nejen jmenuje pověřeného pracovníka, ale pravidelně svolává schůzky zapojených koordinátorů a společně vyhodnocují proces kariérového poradenství ve škole. Koordinátory ve škole bývají všichni členové školního poradenského pracoviště.

Ředitel školy je ze své pozice tím, kdo je zodpovědný za vzdělávání všech žáků, tedy i žáků se sluchovým postižením, ten, který schvaluje navrženou koncepci kariérového poradenství ve škole. Jmenuje pracovníka zodpovědného za komunikaci se SPC pro SP. Díky kvalitní spolupráci a vzájemné komunikaci lze předejít vzdělávacím obtížím žáků a lze nastavit podporu ve vzdělávání tak, aby směřovala k eliminaci či omezení limitů způsobených sluchovým postižením.

Na provázanosti témat kariérového poradenství se podílí rovněž koordinátor školního vzdělávacího programu, který aktualizuje průřezová témata a rozvoj kompetencí žáků v jednotlivých vzdělávacích oblastech. Kariérové poradenství je pevně zakotveno ve školním vzdělávacím programu a propojuje učivo s pracovním uplatněním.

Ředitel podporuje členy školního poradenského pracoviště v dalším vzdělávání v oblasti kariérového poradenství.

4.1.3 VÝCHOVNÝ PORADCE

Výchovný poradce je členem školního poradenského pracoviště (ŠPP) a v rámci standardních činností výchovného poradce na základě vyhlášky č. 197/2016 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, koordinuje komplexní kariérové poradenství ve škole a provádí činnosti:

- ▶ *poradenské* – koordinuje aktivity v oblasti kariérového vzdělávání s diagnosticko-poradenskými činnostmi zaměřenými na další vzdělávací dráhu žáka;
- ▶ *informační* – poskytuje informace o všech možnostech dalšího studia se znalostí specifických potřeb jednotlivých žáků, dopomáhá žákům a zákonným zástupcům při vyplňování a odesílání přihlášek ke studiu, pomáhá žákům orientovat se v informacích, které střední školy poskytují, svolává schůzky zákonných

zástupců k výběru budoucích studijních oborů pro jejich děti, poskytuje informační materiály ke studiu na střední škole;

- ▶ *organizační* – koordinuje činnosti jednotlivých členů školního poradenského pracoviště k maximální efektivitě procesů;
- ▶ *metodické* – vytváří koncepci kariérového poradenství ve škole.

Výchovný poradce v roli koordinátora kariérového poradenství ve škole se musí dobře orientovat na trhu práce. Spolupracuje s třídními učiteli, s učiteli odborných předmětů, s asistenty pedagoga a s dalšími členy školního poradenského pracoviště.

Výchovný poradce evaluuje výstupy jednotlivých vzdělávacích oblastí a spolu s koordinátorem školního vzdělávacího programu jej upravuje tak, aby došlo k maximální efektivitě v předávání informací jak v oblasti vzdělávání odborného, tak v oblasti rozvoje kompetencí a v neposlední řadě v oblasti, která vede k rozvoji sebepojetí a sebeuvědomění. Sleduje rozvoj žáků se sluchovým postižením ve vztahu ke klíčovým kompetencím. Společně s pracovníky školního poradenského pracoviště vyhodnocuje efekt poskytované podpory v rámci vzdělávání, jakož i při poskytování speciálněpedagogické péče, která se zaměřuje především na posilování jazykových a komunikačních kompetencí.

Výchovný poradce je spolurealizátorem aktivit v oblasti kariérového poradenství a zároveň zodpovídá za evaluaci tohoto procesu. Dále ve spolupráci s ostatními členy pedagogického sboru koordinovaně mapuje kompetence žáků se sluchovým postižením prostřednictvím individuálních a skupinových aktivit.

Základním předpokladem pro kvalitně realizovaný proces kariérového poradenství je důvěra mezi žákem a tímto pracovníkem a na základě toho vytvoření bezpečného prostředí pro účastníky procesu. Je důležité dát žákům silnou zpětnou vazbu a přimět je k sebereflexi. Podstatou není jen znalost osobnosti žáka, ale je nutno znát i kontext rodinného prostředí, ve kterém žák vyrůstá a které jej determinuje. U žáků se zdravotním postižením a znevýhodněním je kladen důraz na setrvání ve vzdělávacím procesu.

Cílem je probudit u žáka zájem o aktivity související s volbou povolání a získat povědomí o významu vzdělávání pro uplatnění na trhu práce. V souvislosti s tímto bodem je nutno poskytovat žákům přístup ke kvalitním zdrojům informací nebo tyto informace modifikovat dle individuálních potřeb jednotlivých žáků. Je nezbytné naučit žáky s těmito zdroji informací pracovat tak, aby byli v co největší možné míře schopni samotné práce se získanými informacemi. Podstatou kariérového poradenství je podpora žáka v jeho budoucím směřování, rozhodování a specifikaci jeho talentu, odhalování silných a slabých stránek, rozvoj kompetencí žáka, odstraňování limitů kariérové volby.

Výchovný poradce aktivně naslouchá žákům, je schopen objektivně vyhodnotit jejich předpoklady, zajišťuje návštěvy středních škol a odborných pracovišť. Akcentuje rozvoj schopností učit se a rozvíjet potenciál žáků, komunikovat,

být flexibilní, zvyšovat zájem a aktivní přístup k práci a řešení problémů, umět spolupracovat v týmu a rozvíjet dovednosti v oblasti sebe prezentace a posilovat morálně-volní vlastnosti. Je důležité žáky informovat o možnostech budoucího uplatnění, o vývoji a dynamických změnách na trhu práce.

U žáků se sluchovým postižením je nutno zohledňovat aspekty ovlivňující jejich vývoj, rovněž sociální kompetence a úroveň komunikace.

Výchovný poradce realizuje kariérové poradenství prostřednictvím metod:

- ▶ individuálních – motivační rozhovor, analýza potřeb žáků a jejich evaluace, individuální poradenský rozhovor s žákem, sebepoznání,
- ▶ skupinových – skupinové práce ve třídě, dny otevřených dveří na SŠ, exkurze do firem, besedy na úřadu práce (ÚP), veletrh středních škol, online testy k výběru povolání, nácvik sebe prezentace, workshopy, zážitkové aktivity, zájmové dotazníky.

Výchovný poradce úzce spolupracuje se SPC pro SP a zákonnými zástupci žáků v rámci individuálních i skupinových konzultací.

4.1.4 PRACOVNÍCI ŠKOLNÍHO PORADENSKÉHO PRACOVÍŠTĚ

Pracovníci ŠPP společně s ostatními odbornými pracovníky, s třídními učiteli a vedením školy poskytují pedagogicko-psychologické, speciálněpedagogické a preventivně-výchovné služby žákům, úzce spolupracují s rodinami žáků. Kromě jiných činností provádějí také pedagogicko-psychologickou diagnostiku v souvislosti s profesní orientací žáků se sluchovým postižením ve spolupráci s učiteli předmětů *volba povolání na ZŠ a úvod do světa práce na SŠ*, koordinují kariérové poradenství s ostatními subjekty, které poskytují specializované služby kariérového poradenství (ŠPZ, ÚP...).

Vedle výchovného poradce jsou členy ŠPP školní metodik prevence, speciální pedagog, psycholog. Všichni tito pracovníci se zapojují do procesu kariérového poradenství a pracují s žákem se sluchovým postižením individuálně, či s celou třídou, při nácviku některých dovedností, zejména při posilování určitých klíčových kompetencí, např. komunikačních, a podporují objektivní pohled žáka na své schopnosti a dovednosti.

Současným trendem je odlišení kariérového poradenství od poradenství výchovného poradce. Na některých školách je již nyní zřízena funkce kariérového poradce, která je aktuálně financována z jiných zdrojů, jako jsou např. šablony. Přestože poptávka po práci kariérových poradců neustále roste, není pozice kariérového poradce ve škole s odpovídajícím snížením vyučovací povinnosti a nárokovou odměnou legislativně ukotvená. Schází také ucelená koncepce systematického vzdělávání pro výkon této profese (*Rámeček poskytování kariérového poradenství v ČR, 2022*).

4.1.5 UČITEL

Učitelé provádějí prvotní pedagogickou diagnostiku. Jejich postřehy získané v rámci výchovně-vzdělávacího procesu jsou pro členy školního poradenského pracoviště velmi důležité pro další práci s žákem a odhalování jeho silných a slabých stránek. Na základě těchto informací jsou stanovovány individuální cíle jednotlivým žákům tak, aby došlo k zefektivnění procesů vedoucích k posilování jejich silných stránek, zmírňování slabých stránek a podpoře žáků v dalším profesním směřování. Stejným bodem v práci učitele je práce s pozitivní motivací žáka k aktivnímu přístupu ke vzdělávání, k setrvání ve vzdělávacím procesu a rovněž jde o maximální podporu žákova potenciálu.

Zcela zásadním člověkem je pro žáka ve škole třídní učitel. Ten pracuje nejen s žákem samotným a zná jej tedy nejlépe, ale pracuje s celou sociální skupinou třídního kolektivu. Využívá přitom spolupráce s asistentem pedagoga, který bývá nezřídka zcela zásadním komunikačním partnerem pro žáka se sluchovým postižením. V kontextu řešení sociálních situací odhaluje třídní učitel sociální dovednosti jednotlivců. Je pro žáky hlavní podporující osobou ve škole, zná jejich sociální a rodinné zázemí. Právě třídní učitel již na prvním stupni základní školy informuje žáky o možnostech podpory jednotlivými členy školního poradenského pracoviště. Třídní učitelé jsou hlavními spolupracovníky výchovného poradce při kariérovém poradenství, a to na základě velmi dobré osobnostní znalosti jednotlivých žáků.

S oblastí kariérového poradenství je potřeba pracovat již od předškolního věku. Je nutné uzpůsobit daná témata aktuálnímu věku dětí a jejich speciálním vzdělávacím potřebám.

Učitelé jednotlivých předmětů propojují vzdělávací oblasti Člověk a svět práce, Člověk a společnost s probíraným učivem takovým způsobem, aby docházelo k rozvoji jednotlivých klíčových kompetencí. Cílem je aplikovat teoretické znalosti z výuky do reálného světa lidí a převádět znalosti a dovednosti do reálného prostředí. V rámci výuky v těchto vzdělávacích oblastech si žáci osvojují dovednosti při psaní životopisů a motivačních dopisů. V rámci rozvoje komunikačních dovedností a rozvoje v oblasti sebeprezentace probíhá situační nácvik pohovorů s potenciálním budoucím zaměstnavatelem.

4.1.6 PORADENSKÝ PRACOVNÍK ŠPZ

Poradenský pracovník SPC pro sluchově postižené spolupracuje při volbě povolání žáků se sluchovým postižením jak s třídním učitelem, tak s kariérovým poradcem, pracovníkem ŠPP i zákonným zástupcem žáka.

Konzultace s tímto pracovníkem probíhají pravidelně při osobních návštěvách v základní škole. Poskytuje metodickou podporu všem jednotlivým pracovníkům školního poradenského pracoviště i v souvislosti s dalším kariérovým směřováním žáka se sluchovým postižením. Nejde jen o teoretickou podporu. Je rovněž

účasten vyučování, kdy vyhodnocuje práci učitelů v souvislosti s naplňováním podpůrných opatření a tím poskytování maximální možné podpory a rozvoje znalostí a dovedností žáka, které vedou k rozvoji všech jeho kompetencí. Školský poradenský pracovník zná limity žáka se sluchovým postižením a je všem pracovníkům školy nápomocen při jejich minimalizaci a následně maximální inkluzi žáka do dalšího vzdělávání.

4.1.7 NEZISKOVÝ SEKTOR

Neziskové organizace obvykle ve školách zajišťují externí skupinové kariérové poradenství. Nabízejí žákům mimo jiné například besedy s úspěšnými absolventy dalšího studia, motivují tímto žáky k překonávání svých limitů a ukazují jim, že v obtížné situaci nejsou sami a lze s adekvátní podporou svému postižení čelit a úspěšně se zapojit do pracovního procesu. Tento způsob realizace kariérového poradenství se velmi osvědčuje, žáci zjišťují, že jejich postižení nemusí být limitující pro aktivní uplatnění na trhu práce. Tato aktivita patří mezi nejvíce motivující.

4.2 Proces kariérového poradenství

Kariérové poradenství se vine jako dlouhá nit celým vzděláváním a nejenak tomu je i u žáků se sluchovým postižením.

Rodiče často již v útlém věku dítěte zajímá, jakým způsobem sluchová vada život jejich dítěte ovlivní a zda vůbec bude schopno samostatného života. Je nesmírně důležité rodičům poskytnout velmi citlivě, ale zároveň reálně takové informace, aby se jejich obavy zmírnily. Vhodné je nastínit příklady úspěšných osob se sluchovým postižením – jejich pracovní uplatnění a možnosti realizace.

4.2.1 MATEŘSKÁ ŠKOLA

Kariérové poradenství v MŠ je třeba dát do souvislosti s včasnou diagnostikou sluchového postižení a posouzením úrovně kognitivního a psychomotorického rozvoje. Obojí již v útlém věku může ovlivnit budoucí směřování dítěte. Zaměřujeme se proto na rozvoj těch kompetencí, které jsou pro uplatnění v budoucím životě zásadní. U dětí se sluchovým postižením je na předním místě rozvoj komunikačních a sociálních dovedností.

V rámci osvojování občanských kompetencí se děti učí vnímat, přijímat, rozvíjet a chránit hodnoty spojené se zdravím a bezpečím, s životem a životním prostředím i hodnoty vytvořené člověkem, respektovat společenská pravidla. Pracovní kompetence jsou rozvíjeny formou hry na různá povolání, děti si povídají o tom, co dělají rodiče. V tomto období se využívají individuální nebo skupinové aktivity, např. hry na různá povolání nebo návštěvy pantomimického představení.

Jako neefektivnější se jeví aktivity, při kterých děti navštíví některý z rodičů přímo v MŠ a představí jim svou profesi.

Důležitá je práce s kolektivem třídy u dětí s odlišným mateřským jazykem (český znakový jazyk) při řešení obtíží se začleněním do vrstevnické skupiny. Ve spolupráci s pracovníky Tamtamu jsou proto vhodné aktivity zaměřené na seznámení se sluchovou vadou. Již v MŠ dochází k formování přístupu dětí k jejich kamarádům, již mají nějaký zdravotní či jiný problém. Učí se s nimi komunikovat, chápat jejich potřeby ve vztahu k jejich omezení a poskytovat pomoc, když to potřebují.

4.2.2 PRVNÍ STUPEŇ ZŠ

Kariérové poradenství v období docházky do ZŠ je úzce spjato s posuzováním speciálních vzdělávacích potřeb žáků se sluchovým postižením ve vzdělávání. Na základě předchozí diagnostiky je žákům se sluchovým postižením doporučována podpora zaměřená zpravidla na rozvoj oslabených funkcí a komunikačních dovedností potřebných pro další studium a pracovní uplatnění, a to formou zajištění speciálněpedagogické péče v průběhu vzdělávání. Kariérové poradenství se ale zaměřuje také na práci s nadanými žáky, s žáky z odlišného kulturního prostředí nebo žijícími v jiných životních podmínkách.

Vzdělávání na prvním stupni ZŠ navazuje na předškolní vzdělávání. Již v tomto období objevujeme oblasti, ve kterých jsou děti nadané, a snažíme se jejich vlohy ještě více rozvíjet formou návštěvy různých kroužků. Právě tyto oblasti mohou být pro volbu budoucího povolání zcela zásadní (např. výtvarné nadání, výborná zraková percepce, dovednosti v různých sportovních či praktických činnostech apod.). V této době již mají děti zpravidla představu o různých povoláních, se kterými se setkaly u rodinných příslušníků, rodičů spolužáků apod. Témata týkající se základních představ o jednotlivých profesích se probírají v rámci různých vzdělávacích oborů (český jazyk, prvouka, výtvarná výchova). Zároveň jsou ale žáci upozorňováni na limity způsobené jejich sluchovým postižením, které tudíž omezují výběr povolání.

V rámci *pracovní výchovy* si žáci osvojují základní pracovní dovednosti a návyky z různých pracovních oblastí, učí se používat vhodné nástroje, nářadí a pomůcky při práci i v běžném životě. Žáci si promýšlejí pracovní postupy při plnění zadaných úkolů, učitel se tak snaží rozvíjet u žáků tvořivost, vede je k uplatňování vlastních nápadů. Žáci si rozšiřují slovní zásobu v oblasti pracovních nástrojů, nářadí a pomůcek, učí se popsat postup práce.

Učitel vede žáky ke spolupráci a vzájemné pomoci. Žáci často pracují ve skupině, vytvářejí společné práce, při kterých se učí nejen spolupracovat, ale i respektovat nápady druhých, společně se snaží o dosažení kvalitního výsledku. Učitel vede žáky k dodržování obecných pravidel bezpečnosti a hygieny včetně používání ochranných pracovních prostředků, ke správným způsobům užití materiálu

a pracovních nástrojů. Přitom zohledňuje rozdíly v pracovním tempu jednotlivých žáků a podle potřeby žákům v činnostech pomáhá.

Někteří rodiče a žáci se v tomto období zamýšlejí nad vzděláváním na víceletém gymnáziu. Toto bývá vhodné zejména u žáků s lehčím typem sluchového postižení a u žáků nadaných.

4.2.3 DRUHÝ STUPEŇ ZŠ

V tomto období již často zajištění předmětu speciálněpedagogické péče nepřináší výrazný efekt pro rozvoj jazykových kompetencí. Větší význam má pro žáky individuální podpora formou doučování a opakování učiva. Jazykové kompetence se rozvíjejí v rámci výuky jazyka českého, nezbytné je podporovat u žáků chuť ke čtení, které jim rozšiřuje obzory a rozvíjí jejich slovní zásobu. V tomto období již s žáky na rovinu mluvíme o limitech, které s sebou přináší sluchové postižení, a připravujeme je na to, že to v životě budou mít těžší než intaktní spolužáci. Společně stanovujeme strategie, které budou směřovat k jejich vysněným cílům.

Zatímco v předchozích obdobích bylo kariérové poradenství v gesci spíše jen třídního učitele, eventuálně dalších vyučujících v rámci výuky jednotlivých předmětů, nyní se stává cílenou týmovou prací. Na kariérovém poradenství se podílí vedle třídního učitele také výchovný/kariérový poradce, učitel pracovních činností, případně další pracovníci školního poradenského pracoviště (např. psycholog nebo speciální pedagog).

Zejména ve vyšších ročnících jsou zajišťovány aktivity, jejichž cílem je seznámit žáky (i jejich rodiče) s jednotlivými profesemi a obory SOU a SŠ formou organizace přednášek a besed, praktických workshopů, exkurzí apod.

Další aktivity bývají zaměřené na sebepoznání, co žáky baví, k čemu mají vloh, nadání apod. Toto lze využít např. v předmětech *občanská výchova* či *výchova ke zdraví*.

V rámci předmětu *informatika* může být obdobnou aktivitou hledání profese či studijního oboru na portálech k tomu určených (např. Atlas školství, Infoabsolvent apod.).

Na konkrétní výběr školy se zaměřujeme někdy od 8. ročníku. V tomto období dochází k cílené práci s žáky i zákonnými zástupci. Do škol pravidelně jezdí náboroví pracovníci z jednotlivých SOU a SŠ a poskytují informace o učebních oborech. Také exkurze přímo na SŠ je vynikající příležitostí nahlédnout, jak to na SŠ vypadá. Žáci rovněž navštěvují úřady práce, absolvují veletrhy vzdělávání, jezdí do různých firem na exkurze. Rodičům je doporučováno, aby navštěvovali dny otevřených dveří, dny řemesel a podobné akce.

Po celou dobu jsou s žáky probírána témata, která vedou k sebepoznání, zvýšení motivace žáků k dalšímu studiu, posílení pracovní morálky a předání informací o navazujícím studiu. Žáci se např. učí psát pracovní životopis, motivační dopis, učí se připravit na pohovor s personalistou (jak se obléknout, na jaké otázky se

dopředu připravit). Jsou seznámeni s možnostmi využití tlumočnických služeb nebo služeb organizací, které cíleně pomáhají při hledání zaměstnání osobám se sluchovým postižením (viz kapitola 5).

Žáci jsou také seznámeni se strukturou škol v ČR, s pojmy, jako je výuční list, maturita, denní a dálkové studium, možnosti doděláním maturitní zkoušky při práci. Učí se vyplnit přihlášku na SŠ, dozvedí se, co je zápisový lístek. Přehled oborů, které nabízejí střední školy pro sluchově postižené, a informací o tom, kde je v rámci ČR nalezneme, viz kapitola 4.5.1.

Podle jazykové vybavy žáků lze využít i testové metody, které žákům mohou nastínit směr při volbě budoucího povolání. Žáci jsou odkázáni na zajímavé webové stránky – např. www.infoabsolvent.cz, www.burzaskol.cz, www.atlasskolstvi.cz, www.stredniskoly.cz apod.

Nezbytné je také vysvětlení rovných příležitostí na trhu práce, co je profesní diskriminace, genderová problematika, jakým způsobem bude sluchové postižení omezovat jejich možnosti při hledání práce a při samotném výkonu povolání.

V neposlední řadě k vybavě absolventa ZŠ patří i určitá úroveň finanční gramotnosti, v jejímž rámci se mohou dozvědět informace o platu/mzdě, sociálním a zdravotním pojištění, k čemu slouží kreditní a debetní karta apod.

Ideálně ještě předtím, než žák podá přihlášku na konkrétní školu, je vhodné, aby jak rodiče, tak pracovník SPC pro SP kontaktovali školu a seznámili ji s tím, jaký žák se na školu hlásí a jakou podporu (personální, materiální...) bude ve vzdělávání potřebovat. Často lze takto předem vyhodnotit, zda je škola připravena na vzdělávání žáka se sluchovým postižením a zda je vybraný obor pro něj vůbec vhodný. Ne vždy totiž školy na svých stránkách uvádějí limity pro různá zdravotní postižení.

V případě, že žáci nebyli přijati ke vzdělávání na SŠ, pokračuje poradenství formou konzultací s žáky a jejich zákonnými zástupci.

4.2.4 STŘEDNÍ ŠKOLA A VYŠŠÍ ODBORNÁ ŠKOLA

Kariérové poradenství dále pokračuje na SŠ a VOŠ. V průběhu studia na střední škole probíhají metodické a konzultační návštěvy pracovníků SPC pro SP. Konzultace se zaměřují mimo jiné i na vyhodnocení vhodnosti výběru školy. Stává se, že je nutné v průběhu vzdělávání změnit žákem vybraný obor nebo i školu, neboť nebyly předem správně vyhodnoceny žákovy schopnosti a dovednosti v souvislosti s profilem absolventa dané školy.

Hned od prvního ročníku je vhodné zahájit průběžný *monitoring* žáka se sluchovým postižením. Sledují se např. změny v chování, prospěchu i v docházce. Monitoring se týká všech žáků, nejen těch, kteří jsou ohroženi školním neúspěchem. V průběhu studia dochází v životě žáka k mnoha změnám, které ho mohou v životě ovlivňovat, a díky monitoringu je možné poskytnutím včasné intervence předcházet opuštění školy. Za tímto účelem může být výhodné zřízení pozice

tzv. mentora, jehož úkolem je provázet žáka náročnými situacemi ve školní docházce, ve vzdělávání i v osobním životě. Nezbytná je přítom spolupráce školy s rodiči i se SPC.

Pro motivaci chodit pravidelně do školy je klíčové vzdělávací prostředí. Proto se klade důraz na podporu zdravých vztahů ve třídě a zajištění bezpečného prostředí napříč celou školou. V rámci práce s kolektivem třídy SPC pro SP pořádají dle domluvy různé přednášky a workshopy zaměřené na seznámení s problematikou sluchového postižení, popř. na téma život s handicapem.

■ Příklad z praxe

Velmi milá, ale uzavřená žákyně s kochleárním implantátem se na gymnáziu potýkala s nezájmem spolužáků. Ve třídě si nenašla jediného kamaráda. Velmi se tím trápila. Důvodem přitom nebyly komunikační obtíže, které by se daly předpokládat, ani šikana ze strany spolužáků. Uvažovala dokonce o odchodu ze školy, neboť čas, který ve škole trávila, tvořil podstatnou část jejího každodenního života. Nepomohla ani práce s kolektivem, kterou zajišťoval školní psycholog. Nakonec jen díky mimoškolním aktivitám, které jí přinášely radost (jezdeckví na koni) a do jisté míry kompenzovaly její potřeby, na škole zůstala a úspěšně odmaturovala.

Podpora může být žákovi se sluchovým postižením poskytována také při přestupu na jiný obor, jinou školu či při neúspěchu u výstupních zkoušek. Podporou tak může být např. doučování, vypracování individuálního vzdělávacího plánu, individuální poradenství, spolupráce se SPC pro SP a dalšími institucemi. Cílem je pak pomoci najít žákovi vzdělávací cestu, která povede k jeho spokojenosti.

■ Příklad z praxe

Žákyně s těžkou vadou sluchu si zvolila ke vzdělávání obor všeobecná zdravotní sestra. Volbu oboru přitom s nikým nekonzultovala. Ke vzdělávání byla přijata. Problém nastal, když měla vykonávat praxi v nemocnici a hlídat pacienty. Kvůli svému těžkému postižení nebyla schopna monitorovat zdravotní stav pacientů (zvuková signalizace). Z hlediska uznání praxe byla tato dovednost zásadní. Protože škola nenabízela jiný obor vzdělávání, přestoupila žákyně na jinou školu na obor zdravotní laborant, kde sluchové postižení neznamenovalo pro studium a budoucí uplatnění zásadní problém.

U oborů s maturitou je možná nabídka dalšího studia na VOŠ nebo VŠ. Již v průběhu středoškolského studia je žákům doporučována návštěva centra pro podporu vysokoškolského studia při univerzitách nebo dnů otevřených dveří pro seznámení se s obsahem studia nabízených oborů a s možnostmi podpory studentů se sluchovým postižením, která navazuje na podporu předchozí podle potřeb každého jednotlivce. Ke konci středoškolského studia v období daném legislativou probíhá v SPC ambulantní vyšetření pro stanovení podmínek úprav maturitní zkoušky či absolutoria.

4.2.5 VYSOKÁ ŠKOLA

Kariérové poradenství je poskytováno žákům s různým druhem postižení i dále v rámci vysokoškolského studia, zejména prostřednictvím center podpory. Vedle knihovnických služeb, studijního poradenství, technického servisu poskytují studentům se sluchovým postižením také kariérové poradenství, tlumočnický a přepisovatelský servis aj.

4.3 Provázanost kariérového poradenství s klíčovými kompetencemi

Dokument Hlavní směry vzdělávací politiky do roku 2030+ (Veselý a kol., 2019, s. 42) zdůrazňuje potřebu „vymezit gramotnost/kompetenci řízení kariéry a vymezit soubor nástrojů, jejichž prostřednictvím budou žáci schopni dosahovat vymezenou úroveň této gramotnosti/kompetence na úrovni předškolního, základního i středního vzdělání kulturní relevance kariérových kompetencí“.

Rozvoj klíčových kompetencí v oblasti kariérového poradenství vede k tomu, že žák se sluchovým postižením dokáže samostatně a efektivně:

- ▶ třídit a identifikovat důležité informace – práce se zdroji informací,
- ▶ ověřovat validitu daných informací,
- ▶ vyhodnotit přínos informací,
- ▶ využívat informace k řešení problémů a dalšímu rozhodování.

Podporující klíčové kompetence jsou ve škole rozvíjeny především ve vzdělávací oblasti Člověk a svět práce. Ta je zaměřena na praktické pracovní dovednosti a návyky uplatnitelné v reálném životě. Neefektivnějším způsobem pro osvojování a rozvoj kompetencí jsou aktivizující metody práce – jedná se o aktivní zapojení žáka do vyučovacího procesu s minimalizací pasivního přijímání informací.

V Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV) je tato oblast nelogicky opomíjena, ovšem osvícení koordinátoři školních vzdělávacích programů na ni nezapomínají a do svých ŠVP ji efektivně zapracovávají.

4.3.1 KOMPETENCE K UČENÍ

Žáci se sluchovým postižením mívají potíže zejména v oblasti čtení s porozuměním. Tyto limity se promítají do celého vzdělávání. Mívají obtíže s vyhledáváním důležitých informací v textu, tříděním informací podle důležitosti, s porozuměním textu, který nezohledňuje jejich osvojenou slovní zásobu. Vyhovuje jim strukturovaný přístup, potřebují vytvořit systém nácviků, následného upevňování a procvičování. Potřebují také časté opakování, neboť slovní zásobu si osvojují převážně jen se zrakovou podporou. Důležité je proto využívání vizuální podpory, používání různých schémat, pracovních postupů, návodů apod. k získání rutiny, jistoty a pohody při učení.

Mezi aktivity, které vedou k osvojení kompetencí k učení, patří takové, které cílí na dovednost samostudia – vyhledávání informací, projekty na dané téma, kompletaci informací v celek; hodnocení vlastních výsledků v kontextu dalších prací spolužáků, ale také využívání různých didaktických či společenských her.

4.3.2 KOMPETENCE K ŘEŠENÍ PROBLÉMŮ

Upevňování těchto kompetencí vede žáka k přemýšlení nad problémy, učí se pracovat s chybou, samostatně ji vyhledávat a napravovat. Učí se vytvářet si vlastní úsudek. V procesu se učí aplikovat nejlepší postupy, které našel v rámci svých pokusů a omylů na základě teoretických vědomostí při hledání správné cesty. Takto získané zkušenosti dávají žákovi možnost samostatně se rozhodovat a správně řešit jednotlivé situace. Pro budoucí profesní kariéru žáka je tato kompetence velmi důležitá a připravuje ho nejen k dalšímu studiu tak, aby byl vybaven dovednostmi k řešení náročnějších problémových situací. Neúspěch a selhávání je pro řadu žáků se sluchovým postižením překážkou pro zkoušení nových dovedností, mají tendenci se vzdávat a pochybovat o sobě. Obtíže jdou často ruku v ruce s komunikační bariérou, protože mají obtíže o problémech komunikovat. V rámci kariérového poradenství je důležité rozvíjet tuto kompetenci a cíleně se zaměřovat na dovednosti, které žákům buď zcela chybí, nebo jsou na nižší úrovni než u jejich spolužáků.

4.3.3 KOMPETENCE KOMUNIKATIVNÍ

Tyto kompetence se řadí u žáků se sluchovým postižením k nejvíce problémovým. Jedinci, zejména s těžším stupněm sluchového postižení, mívají často problém v komunikaci se svým okolím. Mívají problém s porozuměním řeči, s chápáním ironie, nadsázky, dvojsmyslu apod. Obtíže mívají i v porozumění některým sociálním situacím. Také řečová produkce může být nápadná z hlediska prozodických faktorů, tempa, výslovnosti, dysgramatické stavby věty aj. Tak jako je oslabena oblast verbálního vyjadřování, bývá často oslabena i oblast písemného projevu.

Neslyšící žáci komunikující znakovým jazykem potřebují posilovat zejména pisatelské dovednosti v českém jazyce, který je pro ně jazykem cizím. Pro komunikaci se slyšícími se psaná čeština pro ně stává jediným komunikačním prostředkem.

Cílem posilování komunikačních kompetencí je proto zvládnutí souvislého vyjadřování v písemném i ústním projevu, obhajování svých názorů, zapojení žáka do kolektivu a společnosti. Dobrá úroveň komunikace je nezbytná pro spolupráci s ostatními, pro vyjadřování svých potřeb, názorů a postojů. S ohledem na profesní orientaci je rozvíjení této kompetence velmi důležité. Žáci se učí komunikovat se svými vrstevníky, učiteli, s potenciálními kolegy na pracovišti, nadřízenými pracovníky apod. Ačkoli se v průběhu vzdělávání dají komunikační deficity zmírnit, větší či menší problémy přetrvávají po celý život. Dopad na profesní i osobní život pak bývá značný.

Aktivity kariérového poradenství se zaměřují na komunikaci žáka v rámci skupiny, dovednost sebe prezentace, prezentace výsledků práce, nacvičování rozhovoru při žádosti o zaměstnání, prezentaci vlastních závěrů a zpětné vazby. Důležitá je také dovednost diskutovat o problému. Komunikační kompetence lze nacvičovat i v rámci tvorby školního časopisu či při diskusích na určené téma.

4.3.4 KOMPETENCE SOCIÁLNÍ A PERSONÁLNÍ

Jedinec se sluchovým postižením se v rámci kariérového poradenství učí mít přiměřený náhled, který podporuje jeho sebedůvěru ve své schopnosti a dovednosti, čímž dochází k posilování sociálních dovedností. Úspěch při osvojování těchto kompetencí bývá ovlivněn úrovní jeho komunikačních dovedností. Žáci se sluchovým postižením se často neorientují v dané situaci, protože nemají k dispozici potřebné informace nebo se jim tyto informace nedostávají vhodným způsobem (pomocí znakového jazyka, odezírání apod.). Negativní zkušenosti pak vedou k obavám zejména v oblasti činností, které počítají se vzájemnou spoluprací se slyšícími.

Kompetence rozvíjíme při skupinových aktivitách, kdy se žáci učí vzájemně spolupracovat, sdělovat své postoje a názory, učí se dovednosti odstoupit od vlastního nápadu a podřídit se návrhu většinovému (zdůraznění společného zájmu) apod. Posilování kompetencí pomáhá např. projektové vyučování, simulace různých sociálních situací, dramatizace aj.

4.3.5 KOMPETENCE OBČANSKÉ

Žáci se sluchovým postižením se učí zapojovat do dění kolem sebe v oblasti kultury, sportu, životního prostředí a společenského života. Mnohým žákům se stávají inspirací při volbě povolání lidé se sluchovým postižením, kteří ve svém oboru dosáhli úspěchu. Také aktivity, do kterých jsou zapojeni, mohou ovlivnit výběr budoucího povolání (např. ekologické projekty, sportovní a výtvarné úspěchy a aktivity apod.). Naplňování občanské kompetence může být limitováno nízkou úrovní sociálních dovedností a sníženými komunikačními dovednostmi. Pro osoby se sluchovým postižením je proto velmi důležité být součástí určité společenské skupiny (Neslyšících nebo slyšících), která jim v životě poskytne společenskou podporu.

4.3.6 KOMPETENCE PRACOVNÍ

Prostřednictvím praktických činností si žáci vytvářejí, rozvíjejí odpovědný přístup k práci, osvojují si pracovní návyky a dovednosti, zásady bezpečnosti práce. Učí se efektivně plánovat a organizovat pracovní činnosti, orientovat se v oborech lidské činnosti, seberealizovat se při různých aktivitách.

Pracovní kompetence jsou rozvíjeny také pomocí exkurzí na pracovištích (i na těch, která zaměstnávají osoby se sluchovým postižením), návštěvou

veletrhu středních škol, návštěvou ÚP, informačních a poradenských středisek, návštěvou zájmových kroužků, návštěvou dnů otevřených dveří středních škol. Žáci získávají přehled o nabídce práce také prostřednictvím webové inzerce.

Pokud nemají žáci omezení v důsledku dalšího onemocnění či postižení, bývají jejich manuální pracovní kompetence na dobré úrovni. Pouze úroveň jazykových kompetencí může výrazným způsobem ovlivnit práci v oborech, kde se předpokládá, že budou komunikaci potřebovat k výkonu povolání. U žáků, u kterých přetrvávají komunikační obtíže i v pozdějším věku, je vhodné se zaměřit na výběr profesí, které budou svým obsahem více odpovídat schopnostem konkrétního žáka.

4.3.7 KOMPETENCE DIGITÁLNÍ

Digitální kompetence představují teoretické a praktické znalosti a dovednosti, schopnosti a postoje žáků využitelné v oblasti digitálních technologií. S rychlým rozvojem a využíváním technologií je nezbytné žáky připravovat na práci s nimi. Posilování digitální kompetence může přinést zefektivnění a zjednodušení práce, ale také celou řadu rizik, která plynou z využívání stále nových technologií. Proto je třeba žáky učit pracovat s informacemi i digitálním obsahem bezpečně tak, aby neměly dopad na jejich tělesné a duševní zdraví.

S ohledem na omezení komunikačních dovedností bývají digitální technologie využívány při kompenzaci sluchové vady jako jeden z komunikačních prostředků (kompenzační pomůcky – sluchadla nebo kochleární implantát, bezdrátová technologie a její propojení s kompenzačními pomůckami, přepisování mluvené řeči, komunikace formou chatování, vyhledávání informací apod.). Digitální technologie využívají žáci nejen v souvislosti s kompenzací vady, ale také k naplňování svých zájmů. Jenže právě nízká úroveň komunikačních a sociálních dovedností žáků se sluchovým postižením může v souvislosti s používáním těchto technologií vytvářet nebezpečné situace, např. při sdílení informací na sociálních sítích, neboť nejsou schopni reálně odhadnout hrozící nebezpečí.

4.4 Optimální model kariérového poradenství

Kariérové poradenství u žáků se sluchovým postižením je dlouhodobý proces, na kterém se podílí celá řada zainteresovaných odborníků společně s rodiči žáka. Neexistuje jednotný model, který bychom mohli plošně uplatňovat u všech. Ke každému žákovi je třeba přistupovat individuálně, se znalostí jeho schopností, dovedností, nadání, úrovně vědomostí apod.

Z dlouhodobého hlediska je nezbytné ve vzdělávání mít neustále na zřeteli uplatnitelnost žáka v životě a na trhu práce. Učitele často zahlučuje přemíra povinností a požadavků na vzdělávání žáka, zatímco se vytrácí to nejdůležitější – příprava žáků na život s důrazem na samostatnost, průčeschnost, dobré komunikační dovednosti a jazykové kompetence, schopnost přizpůsobení se podmínkám aj.

S ohledem na měnící se pracovní trh (nové obory, nová povolání) je třeba naučit žáky využívat možnosti dalšího vzdělávání, rekvalifikace.

Rodina

Zcela zásadní je v tomto ohledu dlouhodobá spolupráce se zákonným zástupcem i žákem samotným. Rodiče jsou těmi, kterým není budoucnost jejich dítěte lhostejná, často se již od útlého věku dítěte zaobírají myšlenkami, zda a do jaké míry se jejich dítě se sluchovým postižením v životě uplatní. Přemýšlejí o vhodných pracovních oborech, o limitech, které s sebou sluchové postižení přináší. Oni jsou těmi, kteří mohou korigovat představy učitelů. Na druhou stranu existují rodiče, kteří nemají o možnostech svých dětí reálnou představu. Často jejich výkony ve svých očích nadhodnocují, nebo je případně zcela znevažují. Proto je třeba vzájemná výměna zkušeností, informací o možnostech školy – posilování kompetencí v rámci vzdělávání – nebo možnostech rodiny – např. pro uplatnění jejich dítěte v rámci rodinné firmy, vedení k samostatnosti aj. Do celého procesu vtahujeme i žáka samotného, ukazujeme možnosti uplatnění, posilujeme jeho sebevědomí, vedeme ho k samostatnosti a k reálnému posuzování vlastních možností. Výše již byl dosti podrobně popsán proces kariérového poradenství ve školách. Nyní tedy shrňme tyto informace a řekněme si, jak tento proces ještě více optimalizovat.

Základní škola

- ▶ Intenzivnější spolupráce rodičů a pracovníků ŠPP – zájmem všech zúčastněných je vyhledat a nabídnout žákovi se sluchovým postižením možnosti studia se zohledněním jeho specifických vzdělávacích potřeb.
- ▶ Intenzivní zaměření na rozvoj dovedností a znalostí v oblasti informačních technologií, finanční gramotnosti, na schopnost poradit si v náročných životních situacích (ÚP, organizace SP, ombudsman). Informační technologie jsou pro osoby se sluchovým postižením významným prostředkem k získávání informací.
- ▶ Efektivní provázání výuky s praktickým životem. Žáci se sluchovým postižením se často učí látku bez znalosti souvislostí, je proto třeba je učit informace vyhledávat a aplikovat, ne se je učit z paměti.
- ▶ Zajištění intenzivnější spolupráce se středními školami – zejména s učebními obory, které připravují žáky v profesích, jež jsou na trhu práce poptávány.
- ▶ Velkou pomocí pro školy by mohlo být zřízení trvalé pozice kariérového poradce, který by však neměl vyučovací povinnost. Jeho funkce by byla oddělena od funkce výchovného poradce. Takto to již velmi úspěšně funguje v řadě zemí. Jeho činnost by se cíleně zaměřovala na individuální i skupinovou přípravu žáků se sluchovým postižením na volbu povolání. Zajišťoval by ve větší míře exkurze do podniků a firem, které zaměstnávají osoby se sluchovým postižením, a seznamoval žáky s různými možnostmi jejich uplatnění, pomocí

dostupných a vhodných metod by žákům pomáhal s výběrem vhodného oboru, úzce spolupracoval se středními školami, zajišťoval by besedy se stejně postiženými osobami jako motivaci pro učení a další studium atd.

Střední škola

- ▶ Nabídka studijních oborů školy – funguje v rámci webových stránek školy, lze najít informace týkající se studia jednotlivých oborů. Tyto je třeba aktualizovat a reálně uvádět informace týkající se požadavků na zdravotní způsobilost pro studium konkrétního oboru a přiblížení profilu absolventa.
- ▶ Dny otevřených dveří na školách probíhají před podáváním přihlášek žáků ke studiu střední školy. Zájemci o studium na konkrétní škole, většinou v doprovodu rodičů či zákonných zástupců, mají možnost navštívit prostory školy, setkat se s vyučujícími i s budoucími spolužáky. Součástí této akce je také poradenství pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, které zajišťují pracovníci školního poradenského pracoviště. Žáci se sluchovým postižením se mají možnost více dozvědět o profilu absolventa a získat informace o tom, zda vybraný obor je z hlediska sluchového postižení pro něj vhodný.
- ▶ Akce typu „Studuj u nás..“ probíhají většinou v době pololetních prázdnin, zájemci o studium si po přihlášení mohou vyzkoušet, jak probíhají vyučovací hodiny odborných předmětů. Pracují v odborných učebnách a odborných laboratořích. Tato akce je přístupná i zájemcům se sluchovým postižením. Akce umožní zájemcům získat lepší představu o studiu konkrétního oboru, ale také prohloubit povědomí o uplatnění na trhu práce. Nutná je modernizace praktické výuky, která by reflektovala požadavky pracovního trhu, a nabídka různých benefitů pro obory, které jsou sice žádané, ale „méně populární“.
- ▶ V průběhu vzdělávání je třeba pracovat s žáky, kteří mají vzdělávací obtíže a jsou ohroženi odchodem ze vzdělávání. Nezbytné je podat žákům pomocnou ruku a nasměrovat je na jiný obor vzdělávání, na který bude žák stačit.
- ▶ Konzultace s pracovníky ŠPP – žáci 4. ročníků mají možnost podat ve druhém pololetí přihlášky ke studiu na vysokých školách či vyšších odborných školách. Žáci, kteří nepokračují v dalším vzdělávání, hledají uplatnění na trhu práce. Informační servis týkající se této oblasti poskytují pracovníci ŠPP i žákům se sluchovým postižením. Nezbytná je spolupráce s vyučujícími odborných předmětů, kteří působí v terénu. Ti mají přehled o poptávce zaměstnavatelů, znají podmínky jednotlivých pracovišť. Tyto informace se ukázaly jako stěžejní při umísťování žáků do pracovního procesu.
- ▶ Organizování setkání s pracovníky ÚP. Setkání probíhají buď v prostorách úřadu, nebo v prostorách školy. Cílem této akce je zprostředkovat budoucím absolventům veškeré informace o následujících krocích, které budou po ukončení studia na střední škole následovat. Žáci si odnesou poznatky, jak mají postupovat v případě úspěšného přijetí k dalšímu studiu nebo co je potřeba udělat pro úspěšné zařazení se do pracovního procesu. ÚP poskytuje také informace, jak postupovat v případě různých zdravotních omezení.

- ▶ Nabídka pro budoucí absolventy propagující studium na VŠ a VOŠ, účast na dnech otevřených dveří vybraných škol. Celorepublikové akce typu Gaudeamus.
- ▶ Nabídky zaměstnavatelů – osobní propagace na půdě školy, tištěná informační kampaň, využití sociálních sítí k náboru.

Kariérové poradenství na vysoké škole

V rámci vysokých škol působí centra podpory pro studenty se speciálními vzdělávacími potřebami. Podpora poskytovaná studentům se sluchovým postižením se různí. Cílem služeb by mělo být rozšíření nabídky i pro studenty s těžším typem sluchového postižení, kteří potřebují podporu formou tlumočení z/do znakového jazyka či podporu formou přepisu mluvené řeči. Takovou podporu zatím poskytují jen některé vysoké školy. Důležitá je pro studenty také pomoc, která je nasměruje na důležité neziskové organizace nabízející pomoc při hledání zaměstnání osobám se sluchovým postižením. Ve většině velkých měst se takové organizace nacházejí. Významnou roli na tomto poli sehraává např. organizace Tichý svět, která má pobočky po celé republice.

4.5 Vytipované pracovní pozice vhodné pro osoby se sluchovým postižením

V následující kapitole jsou uvedeny pouze ty obory, které jsou pro žáky se sluchovým postižením nejvíce vhodné a v praxi nejčastěji doporučované. To ovšem neznamená, že v jiných oborech nemohou osoby se sluchovým postižením nalézt uplatnění. Je důležité, aby tyto osoby znaly své reálné možnosti a škola i potenciální zaměstnavatelé byli ochotni vytvořit takové podmínky, aby mohly své vize uskutečnit.

■ Příklady

Velmi dobrým příkladem z praxe je neslyšící lékař, který aktuálně pracuje jako patolog v nemocnici. Dříve úspěšně absolvoval základní a středoškolské vzdělání formou individuální integrace a následně vystudoval medicínu. V komunikaci se slyšícími je závislý na odezírání a psané komunikaci, proto nemůže pracovat v medicínských oborech, kde by se bez komunikace s pacienty neobešel. Nicméně si našel i v medicíně obor, kde mu sluchové postižení nijak výrazně neprekáží.

Dalším příkladem úspěšného překonání překážek je příběh bývalé těžce nedoslýchavé absolventky ZŠ pro sluchově postižené, jejímž snem od dětství bylo řízení kamionu. Přes počáteční obtíže (posouzení zdravotního stavu a nedoporučení řízení kamionu z důvodu sluchového postižení) podstoupila operaci kochleárního implantátu a nyní si svůj sen splnila a pracuje v kamionové dopravě.

Administrativní pracovník

Úkolem administrativního pracovníka je zajišťování širokého rozsahu pomocných kancelářských činností. Vyřizování administrativní agendy s využitím prostředků standardní kancelářské techniky. Vyhotovování obchodní korespondence s využitím výpočetní techniky a vedení jednoduchého a podvojného účtenictví na úrovni běžných operací (ručně a na PC). Pracovními činnostmi jsou přepisování textů, vkládání dat do počítače prostřednictvím databázových či tabulkových editorů nebo různých účelově vytvořených programů, evidence došlé a odeslané pošty, vyřizování korespondence včetně balíků a jejich příprava pro expedici, zakládání korespondence a dalších důležitých písemností, předpisů, vyhlášek, zákonů a nařízení a vyhledávání v nich, spisová služba, obsluha jednoduchých kopírovacích strojů, zajišťování administrativní agendy a vedení evidence úkolů příslušného organizačního útvaru a sledování termínů jejich plnění, organizování návštěv, porad a seminářů včetně přípravy občerstvení, dále plnění operativních úkolů.

Asistent zubní technika

Výkon činností ve všech typech stomatologických laboratořích i v jiných oborech, např. v plastické chirurgii, ORL, neurologii, ve výzkumných ústavech, výrobě a obchodě příslušného zaměření, zhotovování fixních a snímatelných zubních protéz, ortodontických a různých individuálních protetických pomůcek, zpracovávání všech stomatologických materiálů, obsluha přístrojových vybavení zubních laboratořích a jejich běžná údržba.

Cukrář

Ruční výroba cukrářských výrobků a restauračních moučníků a výroba zmrzlin. Skladování, úprava, hodnocení jakosti surovin i finálních výrobků. Zpracování těst, tvarování, zhotovování cukrářských polotovarů, korpusů, náplní, polev. Dokončovací práce, zdobení, balení a expedice hotových výrobků. Obsluha, údržba a sanitace strojů a výrobních prostor, základní laboratorní a výrobní kontrola, vedení výrobní dokumentace.

Čalouník

Výroba čalouněného nábytku, čalounění dopravních prostředků, provádění dekorátérských prací, technologie sériové i individuální výroby. Ruční a strojní zpracování materiálů, stříhání potahových materiálů, příprava a zpracování vycpávaných materiálů včetně jejich úprav, vázání a vyvazování pérových základů čalouněného nábytku, kypření vycpávkových materiálů s jejich prošíváním, šití potahů strojně i ručně, potahování nábytku, odborné zpracovávání dekorátérských materiálů a provádění dekorací dle dokumentace nebo vlastních návrhů, úpravy interiérů, reprezentačních místností a výstav, provádění jevištních dekorací, opravy čalounění včetně restaurátorských prací. Obsluha, seřízení a běžná údržba strojů, zařízení a mechanismů v oboru.

Elektrikář

Montáže elektrických instalací a jednotlivých elektrických zařízení, včetně běžných elektrických spotřebičů, jejich uvádění do provozu, běžné a střední opravy, rekonstrukce, kontroly, revize a údržba.

Informatika v ekonomice

Řešení ekonomických projektů s využitím prostředků informačních a komunikačních technologií (hardware i software).

IT pracovník, elektronické počítačové systémy

Jde o velmi širokou škálu pracovních činností v oblasti informační technologie a výpočetní techniky. Obecně se jedná o realizaci hardwaru a softwaru, sestavování, ožívování a diagnostiku počítačů a různých elektronických procesorových systémů. Může jít například o pozice technik IT, správce aplikací, programátor, operátor výpočetní techniky, správce operačních systémů a sítí, webdesigner a další.

Krejčí

Zhotovování dámských a pánských oděvů podšitých i nepodšitých individuálním i průmyslovým způsobem, zhotovování jiných šitých výrobků, např. prádla, sportovní a technické konfekce, textilních hraček apod.

Kuchař

Příprava jídel, technologie přípravy jídel a jednodušší obsluhy, oblast společného stravování.

Malíř

Činnosti spojené s prováděním malířských a jednoduchých natěračských prací v interiérech, nátěry fasád a stavebních konstrukcí, zhotovování nápisů jednoduchými druhy písma, tapetování a aplikace nátěrových hmot nátěrem a nástřikem.

Oděvní technolog

Činnosti spojené s přípravou oděvní výroby – výběr materiálů pro výrobu oděvů, konstruování a modelování oděvů v průmyslové a individuální výrobě (ručně i s pomocí PC), zpracování technologické dokumentace, organizace a řízení výrobních procesů apod.

Operátor skladování

Práce ve skladu výrobků – příjem, skladování, třídění, výdej a manipulace s výrobky, vedení skladového hospodářství, organizace skladování, ovládání dopravních a manipulačních prostředků.

Pekař

Výkon činností souvisejících s ruční a strojovou výrobou běžného a speciálního pečiva, chleba i jemných pekařských výrobků, jako je skladování, úprava, hodnocení jakosti surovin, zpracování těst, příprava polotovarů, dokončovací práce, balení. Výroba základních cukrářských i pekařských výrobků. Obsluha, údržba

a sanitace strojů a výrobních prostor. Základní laboratorní a výrobní kontrola, vedení výrobní dokumentace.

Zahradník

Výkon prací v zahradnických oborech, resp. i ve vinohradnictví a technologii zpracování ovoce a zeleniny. Práce spojené s množením, výsadbou, ošetřováním, hnojením a ochranou rostlin, pěstováním ovoce a zeleniny, realizací sadových úprav a jejich údržbou či zhotovováním běžných vazačských výrobků.

Zámečnick

Ruční nebo strojní zhotovování součástí strojů, zařízení a prvků konstrukcí; montáž, údržba a opravy strojů, strojních celků a zařízení. Činnosti jsou zaměřené na strojírenské výrobky a zařízení, jež jsou využívány v nejrůznějších oblastech průmyslu, ve stavebnictví, zemědělství, dopravě, zařízení domácností apod.

Pro osoby s kombinovaným sluchovým a mentálním postižením jsou např. doporučeny:

Cukrářské práce

Jednoduché pracovní činnosti spojené převážně s ruční cukrářskou výrobou – skladování a úprava surovin, příprava těst, tvarování, pečení, plnění, potahování, zdobení, skladování hotových výrobků, obsluha jednoduchých strojů, výroba zmrzlin.

Čalounické práce, čalounická výroba

Práce při čalounění nábytku a dekorátérské práce – úprava materiálů a pružin, popruhování, šití a spojování materiálů, potahování, jednoduché práce se dřevem, zhotovení stříhů a čalounické opravy.

Klempířské práce ve stavebnictví

Zhotovení, montáž a opravy stavebních klempířských prvků, provádění nepřilís složitých oplechování a jednodušších plechových střešních krytin.

Kuchařské práce

Výkon pracovních činností povolání kuchař v zařízeních poskytujících stravovací služby. Příprava a ošetřování surovin a potravin určených k výrobě a expedici jídel a nápojů, výroba jídel a nápojů, výdej pokrmů, jednoduchá obsluha a základní úklidové práce.

Malířské, lakýrnické a natěračské práce

Příprava povrchu pro malby a nátěry na omítkách, provádění a opravy maleb a nátěrů na různých podkladech běžnými technikami i speciálními nátěry, míchání a tónování barev a tapetování.

Obuvnické práce

Příprava a opracování materiálů pro výrobu obuvi, zhotovování svršků, ruční a strojové opravy obuvi, přejímka a výdej obuvi.

Podlahářské práce

Zřizování různých druhů podkladů pod podlahy, kladení dřevěných podlah, podlah z podlahových krytin pružných a textilních, údržba a oprava podlah.

Sklenářské práce

Řezání skla z tabulí, zasklívání výplní oken a dveří na tmel i beztmelým zasklíváním.

Šití oděvů a prádla

Ruční a strojové šití oděvů a prádla, manipulace s oděvními materiály, skladování textilií a výrobků, kompletování výrobků, dokončovací práce, oprava oděvů a prádla.

(Zdroj: www.praceprozp.cz)

Mezi další v současné době zajímavé a často využívané obory patří např. asistent pedagoga, speciální pedagog – učitel, lektor znakového jazyka.

4.5.1 SEZNAM ŠKOL ZŘÍZENÝCH PRO ŽÁKY SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM S NABÍDKOU VZDĚLÁVACÍCH OBORŮ (PLATNÉ K 1. 2. 2022)

Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené,
Výmolova 169, 150 00 Praha 5 – Radlice

Maturitní obor: Asistent zubního technika

Gymnázium, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené,
Ječná 27, 120 00 Praha 2

Maturitní obor: Gymnázium – všeobecné

**Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené
Holečkova,** Holečkova 4, 150 00 Praha 5, Praha-Smíchov

Odborné učiliště „E“: Šití oděvů, Čalounické práce, Malířské a lakýrnické práce, Kuchařské práce, Cukrářské práce

Střední odborné učiliště: Cukrář, Čalouník, Malíř a lakýrník, Kuchař-číšník, Strojní mechanik, Pekař

Střední odborná škola: maturitní nastavbové studium: Podnikání, Gastronomie
maturitní obor: Hotelnictví

Mateřská škola, základní škola a střední škola pro sluchově postižené,
Vsetínská 454, 757 14 Valašské Meziříčí

Nematuritní obory „E“: Zahradnické práce, Elektrotechnické a strojně-montážní práce

Střední odborné učiliště: Zahradník, Elektrikář

Maturitní obory: Počítačové systémy a aplikovaná elektrotechnika, Marketing a mediální tvorba

Maturitní nastavbové studium: Mechanik elektrotechnik

Vyšší odborná škola, Střední škola, Základní škola a Mateřská škola,

Štefánikova 549, 500 11 Hradec Králové

Nematuritní obory „E“: Stravovací a ubytovací služby, Truhlářská a čalounická výroba, Potravinářská výroba

Střední odborné učiliště: Truhlář, Umělecký truhlář a řezbář, Kuchař-číšník, Cukrář, Kadeřník

Maturitní obory: Předškolní a mimoškolní pedagogika, Reprodukční grafik pro média

Maturitní nástavbové studium: Dřevařská a nábytkářská výroba, Podnikání

Mateřská škola, základní škola a střední škola pro sluchově postižené,

Riegrova 1, 370 01 České Budějovice

Nematuritní obor „E“: Sklenářské práce

Praktická škola dvouletá a jednoletá – pro žáky s více vadami: Učíme se pro život, Zahradnické práce

Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené,

tř. Kosmonautů 4, 772 00 Olomouc

Praktická škola dvouletá: Ruční práce a příprava pokrmů

Střední škola pro sluchově postižené a Odborné učiliště,

Gellnerova 1, 637 00 Brno

Učební obory „E“: Prodavačské práce

Střední odborné učiliště: Operátor skladování, Aranžér

Maturitní obor: Informační technologie

SOUHRN

Kapitola sumarizuje známé informace o procesu kariérového poradenství na školách. Obsahuje výčet aktérů, kteří se na kariérovém poradenství podílejí, a popis náplně jejich aktivit ve vztahu ke kariérovému poradenství. Zároveň zde naleznete informace o tom, jakým způsobem sluchové postižení ovlivňuje klíčové vzdělávací kompetence a jakým způsobem je třeba je dále rozvíjet. Je zde uveden seznam oborů (přestože zdaleka není úplný), ve kterých osoby se sluchovým postižením nejčastěji naleznou uplatnění, jakož i seznam středních škol zřízených pro žáky se sluchovým postižením včetně aktuálně nabízených vzdělávacích oborů.

5 Proces kariérového poradenství při přechodu na trh práce

— Eva Liberdová¹ —

Zaměstnávání osob se zdravotním postižením je upraveno v zákoně o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb., konkrétně v jeho třetí části. V úvodu se píše, že osobám se zdravotním postižením je na trhu práce poskytována zvýšená ochrana. Uvádí se také, že osoby se zdravotním postižením mají právo na pracovní rehabilitaci, kterou se rozumí „*poradenská činnost zaměřená na volbu povolání, volbu zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti, teoretickou a praktickou přípravu pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, zprostředkování, udržení a změnu zaměstnání, změnu povolání a vytváření vhodných podmínek pro výkon zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti*“.

5.1 Možnosti zaměstnávání, jejich příležitosti a rizika

Osoby se sluchovým postižením mohou hledat práci na volném trhu práce – v běžné firmě nebo na ÚP, popřípadě mohou také začít podnikat. Jinou možností je získání uplatnění na chráněném pracovním místě – na místě speciálně zřízeném pro osoby se zdravotním postižením. Z hlediska pracovních alternativ se nabízí i využít možnost práce z domova. Absolventi mohou spoléhat na využití podporované formy zaměstnání. Při hledání prvního zaměstnání mohou využít jak pomoc různých institucí, tak i neformální pomoc – rodinných příslušníků,

---

¹ Autorka od roku 2008 působila v oblasti sociálních služeb pro lidi s mentálním postižením. Od roku 2015 působila 6 let jako sociální pracovník a také metodik standardů kvality sociálních služeb v sociální službě pro osoby se sluchovým postižením. Zabývá se problematikou komunikačních potřeb a přístupnosti. Je členkou poradního orgánu veřejného ochránce práv. Poskytuje lektorskou, přednáškovou a publikační činnost.

příbuzných, přátel, popř. formální způsoby prostřednictvím inzerátů, internetu nebo personálních agentur. Z hlediska institucionální a profesionální pomoci se lze obrátit na ÚP. Absolventi mohou očekávat pomoc od pracovníků školy, výchovného poradce nebo i učitele. Mohou oslovit organizace osob zdravotně postižených, pedagogicko-psychologické poradny, speciálněpedagogická centra anebo nestátní neziskové organizace.

Jak volný, tak chráněný trh práce nabízí lidem s postižením možnost rozvoje jejich dovedností, seberealizace, spolupráce s kolegy, začlenění do pracovního kolektivu.

5.1.1 OTEVŘENÝ TRH PRÁCE

Jednou z možností při hledání zaměstnání je využití otevřeného (volného) trhu práce. Ten tvoří ostatní zaměstnavatelé. Zde mohou vznikat rizika spojená s režimem práce, s komunikační bariérou, s předsudky o náročnější administrativě spojené se zaměstnáním osoby s postižením apod. Příležitostí pro volný trh práce je program společenské odpovědnosti. Kromě poptávky na ÚP lze hledat práci na internetu, pomocí inzerce v novinách apod. Na portálu www.praceprozp.cz je možné najít pracovní pozice, které jsou doporučované i pro osoby se sluchovým postižením. Ne každá práce je pro osoby se sluchovým postižením vhodná, limituje je např. narušení rovnovážného ústrojí, komunikační bariéra, absence sluchové kontroly aj. Právní úprava týkající se pracovní inzerce se omezuje na pasivní povinnost zaměstnavatele nediskriminovat. Zaměstnavatel je povinen poskytovat přiměřená opatření jak v přístupu k zaměstnání, tak i po celou dobu trvání pracovněprávního vztahu.

5.1.2 CHRÁNĚNÝ TRH PRÁCE A CHRÁNĚNÉ PRACOVNÍ MÍSTO

Chráněný trh práce tvoří firmy a společnosti, které zaměstnávají více než 50 % osob se zdravotním postižením z celkového počtu svých zaměstnanců. ÚP s těmito zaměstnavateli uzavírá písemnou dohodu o jejich uznání za zaměstnavatele na chráněném trhu práce.

Zaměstnavatel, který zaměstnává více než 25 zaměstnanců, má povinnost zaměstnávat povinný podíl osob se zdravotním postižením, a to ve výši 4% z přepočteného počtu zaměstnanců firmy. Osoby ve 3. stupni invalidity se započítávají do celkového počtu osob se zdravotním postižením 3×.

Pojem chráněné pracovní místo je vymezen legislativou. Jedná se o místo vytvořené zaměstnavatelem pro osobu se zdravotním postižením. V případě samostatné výdělečné činnosti zřizuje toto chráněné pracovní místo sama osoba se zdravotním postižením.

Výhodou vytvoření chráněného pracovního místa pro zaměstnavatele je:

- ▶ možnost plnit povinný podíl zaměstnanců se zdravotním postižením,
- ▶ možnost uplatnit slevy na dani z příjmu,

- ▶ snížení mzdových nákladů díky dotaci,
- ▶ získání stálých a motivovaných zaměstnanců,
- ▶ pozitivní dopad na image organizace.

Nevýhodou pro zaměstnance ale často bývá nízké finanční ohodnocení a práce na méně kvalifikované pozici v režimu pro zdravé jedince. Aby osoby se zdravotním postižením nepřišly o práci, často takto nastavené podmínky respektují.

Rizikem pro chráněný trh práce je také často se měnící legislativa, podmínky pro zřizování chráněného pracovního místa, čerpání příspěvku na jeho zřízení.

Důležitou úlohou je proto zajišťování rovných podmínek v jejich zaměstnávání, tj. prosazování práva na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky, rovné příležitosti a rovné odměňování za práci, zajišťování bezpečnosti a ochrany zdraví při práci.

Firmy se často potýkají s absencí informací o tom, jak přiměřeně upravit pracovní místo pro zaměstnance s určitým druhem postižení. Podle Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením se takovou úpravou rozumí nezbytné a odpovídající změny a úpravy, které zabraňují nepřiměřenému nebo nadměrnému zatížení těchto osob. V praxi se ale často ukazuje, že hodně záleží na ochotě konkrétní organizace hledat adekvátní řešení.

Nabídka zaměstnání pro osoby se sluchovým postižením v chráněných dílnách je v porovnání s nabídkou pro slyšící osoby vždy poněkud omezena, protože musí respektovat specifika pojící se s absencí nebo omezením sluchových vjemů. I když má člověk se sluchovým postižením potřebné vzdělání i odpovídající praktické dovednosti, mnohdy obtížně hledá pracovní místo, a když už ho nalezne, stojí ho pak velké úsilí dostat se do výběrového řízení. Např. z praxe víme, že první kolo výběrového řízení se uskutečňuje formou telefonického hovoru s personalistou, což snižuje šance úspěšně projít přijímacím řízením. Alternativy, které uchazeč navrhne, nebývají často akceptovány. Jiný problém může nastat již před vstupem do budovy, kde se výběrové řízení koná, pokud ho dovnitř nepustí elektronický vrátný – systém založený na zvukovém signálu.

Komunikační bariéra a nerespektování specifických pravidel při kontaktu s osobou se sluchovým postižením mohou mít posléze vliv i na vztahy na pracovišti. V konečném důsledku se mohou promítnout i do kvality prováděné práce a vést k celkové nespokojenosti. Řada zaměstnavatelů, kteří osoby se sluchovým postižením zaměstnávají, si ale často neuvědomuje, že z některých činností musí takového zaměstnance se sluchovým postižením vyřadit, např. z přímého kontaktu a komunikace s klienty nebo z povinnosti telefonovat.

Nedostatečná informovanost o specifikách sluchového postižení, neznalost způsobů a možností dorozumívání ovlivňují postoje zaměstnavatelů. Dnes již ale naštěstí existuje řada dostupných materiálů, ve kterých potřebné informace mohou najít.

5.1.3 KARIÉROVÉ PORADENSTVÍ

Kariérové poradenství poskytují pobočky ÚP a agentury podporovaného zaměstnávání. Mezi útvary poradenství spadají informační a poradenská střediska, která poskytují individuální a skupinové poradenství, např. besedy pro žáky škol zaměřené na problematiku přechodu do povolání a nástupu do zaměstnání.

Jedním z míst, kde se absolventi mohou setkat přímo se zástupci firem, jsou pracovní veletrhy. Zde mají možnost mluvit přímo se zástupci společnosti, kterým je možné zanechat svůj životopis. Na veletrhu jsou zřízena poradenská místa, kde dokážou poradit i s úpravou životopisu. Významné pracovní veletrhy se konají pod různými názvy. Zvláštností veletrhu Ikariéra je, že se koná na různých vysokých školách po celé ČR a studentům nabízí absolventské pozice, stáže, praxe nebo trainee programy. Veletrh pořádaný portálem Profesia je vhodný jak pro absolventy, tak i pracovníky se zkušenostmi. Součástí bývají různé workshopy a testy dovedností, například jazykových a počítačových. S lepší orientací na pracovním trhu pomáhá i virtuální veletrh Měsíc studentů a absolventů či neziskové organizace, např. Tichý svět, o. p. s.

5.2 Proces přechodu ze školy na trh práce

Vstup na trh práce je významnou křižovatkou, odrazovým můstkem k nezávislosti a plné integraci do společnosti. Úspěšnost závisí na řadě faktorů. Kromě aktuální situace na trhu práce hraje roli získaná úroveň vzdělání a obor vzdělání. Rozhodování o vzdělávací dráze ovlivňuje možnost uplatnění na trhu práce, úroveň finančního ohodnocení, životní úroveň a sociální status. Z tohoto důvodu je potřeba se věnovat nejen samotnému přechodovému procesu, ale už předtím samotné volbě oboru. Podmínkou úspěšného vstupu na trh práce je dobrá připravenost pro výkon profese a odpovídající úroveň získaných dovedností a znalostí. Vzhledem k problémům, které s přechodem absolventů na trh práce souvisejí – jako obtíže s uplatněním, vyšší míra nezaměstnanosti, nespokojenost s vystudovaným oborem – je přechod absolventů tématem i řady šetření.

Cílem profesní diagnostiky je tudíž stěžejní cílené poradenství ještě před zahájením středního stupně vzdělávání, hledání vhodného studijního oboru a povolání, ve kterém se bude moci budoucí absolvent se sluchovým postižením úspěšně uplatnit na trhu práce. Ke vzdělávání je již v tomto směru cesta částečně přístupná. Problém zpravidla nastává v oblasti zaměstnávání.

Jednou z forem pomoci přechodu žáků (zpravidla s postižením více vadami) na trh práce je tzv. **tranzitní program**. Jedná se o sociální službu, která jedincům pomáhá se začleněním do pracovního kolektivu, se zažitím pracovních návyků a umožňuje tak jejich lepší integraci do společnosti, finanční nezávislost a nárůst sebevědomí. Díky nalezenému pracovnímu uplatnění umožňuje jedincům žít plnohodnotný život.

5.2.1 PŘECHOD ZE ŠKOLY NA TRH PRÁCE

Přechod ze školy na trh práce je obdobím mezi odchodem ze školy až obdobím prvního vstupu do zaměstnání. Je to čas mezi odchodem ze vzdělávání – absolutorium či předčasný odchod ze školy bez jejího úspěšného ukončení – do získání zaměstnání. Z pohledu absolventů je přechod považován za období měnícího se statusu, ve kterém se mladí lidé přesouvají z celodenního vzdělávání do postavení na trhu práce. Přechod je hotový v okamžiku, kdy absolvent získá zaměstnání.

Obavy z plynulosti tohoto přechodu doprovází nejistota, kdy jsou absolventi vystavováni překážkám na trhu práce a omezeným pracovním příležitostem – nestabilní zaměstnání, nepříznivé pracovní podmínky, nízké výdělků a neuspokojivé vyhlídky.

Absolventi vstupují na trh práce převážně bez zkušeností. Nemají prostor pro volbu a kladení podmínek. Pracovní kariéra závisí tedy na prvním zaměstnání. Pokud je období mezi ukončením školy a nalezením zaměstnání příliš dlouhé, může to mít negativní vliv na motivaci a zájem o hledání zaměstnání. Dlouhodobější odloučení od školních a pracovních závazků může u absolventů vést ke ztrátě některých nabytých znalostí ze školního prostředí a ke ztrátě pracovních návyků. Důležitá je tedy jejich podpora.

Faktory, které mají vliv na přechod ze školy do práce, jsou situace na trhu práce, úroveň a struktura nezaměstnanosti a segmentace trhu práce v regionu i zmíněné postoje zaměstnavatelů. V době zpomalení ekonomického růstu dochází ke snížení poptávky po pracovnících, a to má za následek vyšší míru nezaměstnanosti. Zároveň v tomto období zaměstnavatelé nemají zájem o nové zaměstnance, což absolventům, kteří jsou i za běžných podmínek znevýhodněni, snižuje šance na získání zaměstnání. Aktuálně se ale nacházíme v době, kdy je velká poptávka zejména po pracovnících v manuálních profesích. To může být pro osoby se sluchovým postižením velkou výhodou, protože obecně platí za velmi pracovitě a zručně.

Obecná uplatnitelnost absolventů se liší z hlediska situace na regionálních trzích práce. Nejpříznivější statistiky týkající se charakteristiky trhu práce má Praha. Naopak s nepříznivou situací se dlouhodobě potýká Moravskoslezský a Ústecký kraj.

V období přechodu je důležitá existence dostupných informací a poradenských služeb pro mladé lidi, přičemž toto poradenství by se mělo týkat jak vzdělávání, tak trhu práce.

Hledání prvního zaměstnání po ukončení studia připomíná běh na dlouhou trať. Pokud absolvent již během studia nepracoval brigádně nebo nemá zajištěné místo díky spojení učňovské školy s konkrétní firmou, je nucen hledat a odpovídat na množství inzerátů v médiích a absolvovat řadu pohovorů.

Absolventi, kteří hledají práci, musí najít a vyhodnotit informace o volných pracovních místech. Tento proces vyhledávání informací může být realizovaný

mnoha způsoby – přihlášením na příslušnou pobočku ÚP, vyptáváním se nebo čtením inzerátů nabízejících práci. Ať už je metoda hledání jakákoliv, vždy je nákladná na čas a zdroje.

Důležitým faktorem, který zvyšuje šance na získání zaměstnání, zůstávají zejména brigády při studiu a předchozí praxe – zejména v oboru. Existuje řada přístupů a strategií k získání prvního zaměstnání:

- ▶ přijetí dočasného zaměstnání jako investici do budoucnosti,
- ▶ získání zaměstnání na základě předchozí brigády nebo práce na částečný úvazek,
- ▶ získání zaměstnání na základě spolupráce při zpracování školní, bakalářské, diplomové práce,
- ▶ získání zaměstnání s využitím existujících nástrojů podpory pro získání zaměstnání, dotace ÚP a podobně.

Mezi nezanedbatelné „faktory úspěchu“ patří výběr školy a dobrá připravenost v oblasti odborných i všeobecných znalostí. Dále je to motivace ke studiu a odvaha přijímat výzvy. Roli hraje podpora rodiny při vzdělávání, a to i v období nezaměstnanosti. Výhodou bývá využití možnosti absolvovat stáže, rozšiřování „vzdělanostního portfolia“ a aktivní doplňování chybějících znalostí. Flexibilita a ochota vzít i méně zajímavou práci vedou k získání praxe.

5.2.2 VSTUP NA TRH PRÁCE

Absolventi se sluchovým postižením mají v oblasti hledání zaměstnání ztíženou situaci. Jsou limitováni mírou sluchového postižení, úrovní vzdělání, úrovní komunikačních dovedností v českém jazyce a nabytých pracovních kompetencích.

U osob se sluchovým postižením se setkáváme s vyšší nezaměstnaností. V zaměstnávání zastávají nižší funkce s menší příležitostmi na pracovní postup a mívají nižší platy, než je průměr běžné populace. Většina z nich vykonává především manuální práce.

Zaměstnavatelé se nevyznají v problematice sluchového postižení. Existují předsudky vůči lidem neslyšícím a o komunikaci s nimi. V souvislosti s tím není pro absolventa s těžkým sluchovým postižením jednoduché najít si práci. Lehká nebývá ani situace v přijímání poradenství ze strany ÚP, protože jejich pracovníci nejsou na kontakt s uchazeči se sluchovým postižením připraveni – nemají povědomí o komunikačních specifikách.

Při vstupu na trh práce není důležité jen získat jakékoliv zaměstnání, ale i to, zda toto zaměstnání odpovídá dosaženému vzdělání, zda absolvent pracuje ve vystudovaném oboru.

Čím déle trvá doba hledání zaměstnání, tím více může být absolvent ve stresu, a nakonec může přijmout nabídku zaměstnání, která pro něj není v některých ohledech vyhovující.

Mezi hlavní příčiny *nezaměstnanosti* patří nesoulad mezi profesní strukturou absolventů a potřebami trhu práce. Příčinou je také nedostatek praktických zkušeností. Protože přechod do zaměstnání bývá náročný, je výhodné mít během svého studia praxi mimo školu a seznamovat se s různým pracovním prostředím, naučit se komunikovat s nadřízenými i s kolegy.

5.2.3 LIMITY A POŽADAVKY NA UPLATNĚNÍ OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM NA TRHU PRÁCE

Možnost pracovního uplatnění je pro osoby s postižením důležitá z hlediska pocitu soběstačnosti, sebevědomí a užitečnosti. Na druhé straně sluchové postižení může požadavky ve vztahu k pracovním podmínkám zvyšovat (náklady na úpravu prostředí, prostředníka komunikace apod.). Každý zaměstnavatel má zájem získat co nejproduktivnější pracovníky s co nejnižšími náklady, a proto se při výběru uchazečů zaměřuje na známky produktivity. Běžně většinou očekává náklady na zaškolení a výcvik.

Nároky zaměstnavatelů souvisejí s dosaženým vzděláním. S rostoucí úrovní vzdělání přikládají zaměstnavatelé kompetencím větší význam.

Zaměstnavatelé dnes požadují tyto kompetence:

- ▶ komunikační dovednosti,
- ▶ schopnost řešit problém,
- ▶ nést odpovědnost,
- ▶ čtení a porozumění pracovním instrukcím,
- ▶ schopnost rozhodovat se,
- ▶ určitým bonusem je nezatíženost absolventa předchozími pracovními návyky, kdy si může zaměstnavatel absolventa „vychovat“,
- ▶ potenciál z hlediska dalšího vzdělávání a zvyšování kvalifikace,
- ▶ počítačovou gramotnost,
- ▶ jazykové dovednosti,
- ▶ osobní adaptabilitu a flexibilitu.

Kompetence jako zběhlost v cizích jazycích a používání výpočetní techniky, schopnost řešit problém, ochota se učit, schopnost nést zodpovědnost a řešit stresové situace, komunikační schopnosti – ústní i písemný projev – jsou těmi, u kterých zaměstnavatelé předpokládají, že jejich význam v budoucnosti ještě vzroste.

Při uplatnění absolventů se sluchovým postižením na trhu práce představují zásadní negativní faktor předsudky zaměstnavatelů a jejich obavy ze *sníženého pracovního výkonu a z komunikace s nimi, obavy ze zvládnutí požadavků zaměstnání.*

Nedostatek praxe je závažným důvodem nižšího zájmu zaměstnavatelů i u absolventů bez postižení.

Naopak absolventi mohou trpět vyšší mírou nejistoty v souvislosti s obavami, že nejsou dostatečně připraveni a schopni dostát pracovním požadavkům.

Výraznější mohou být *obavy* absolventů speciálních škol ve srovnání s absolventy integrovanými na běžných školách *z očekávaných reakcí ze strany sociálního okolí*, předsudků zaměstnavatelů, cizího prostředí a existence bariér, resp. nedostupnosti kompenzačních pomůcek.

Nejvíce přístupní k přijímání absolventů jsou zaměstnavatelé sektoru informací, financí, vědy a vzdělávání. Uzavřenější přístup mají zaměstnavatelé oblasti služeb.

Pro absolventy škol, kteří přicházejí na trh práce, je mimo jiné důležité vědět, jakými způsoby vyhledávají firmy nové pracovníky. Tato informace umožní lépe se zorientovat na pracovním trhu a přizpůsobit svůj postup při hledání vhodného pracovního uplatnění strategii potenciálních zaměstnavatelů.

Nejčastějšími způsoby vyhledávání nových pracovníků jsou výběr z těch zájemců o práci, kteří se firmám hlásí sami nebo na osobní doporučení, výběr z řad osob z vytvořené databáze zahrnující externisty, osoby, které v dané firmě absolvovaly stáž či odbornou praxi, nebo na základě referencí a doporučení. Samotní zaměstnavatelé poměrně často využívají i možnost vyhledávání nového zaměstnance pomocí internetu, prostřednictvím ÚP, výběrem z řad vlastních zaměstnanců, inzerce v tisku.

Mezi další specifické způsoby vyhledávání pracovníků lze zahrnout např. i vyhledávání přímo na školách. Výběrová řízení se více využívají u zaměstnavatelů kvartérního sektoru, který zahrnuje i státní správu, prostřednictvím personálních agentur. Řada zaměstnavatelů má inzerci pracovního místa na vlastní webové stránce nebo na pracovních serverech.

Nástupem do zaměstnání proces přechodu nekončí. První dny a týdny v zaměstnání jsou pro čerstvé absolventy rozhodující a mnohdy určující jejich další vývoj a vztah k práci a k zaměstnávání.

5.3 Specifika přijímacího pohovoru s osobou se sluchovým postižením

Nezbytným předpokladem úspěšného jednání zájemce o pracovní místo a potenciálního zaměstnavatele je dobrá příprava na obou stranách. Větší nároky na přípravu bude vyžadovat pohovor s neslyšícím zájemcem.

Při výběru pracovníků se sledují tři základní oblasti. Jsou to:

Absolvované vzdělání: vzdělání představuje základní kritérium výběru pracovníka pro obsazení konkrétní pracovní pozice.

Odborné znalosti a dovednosti: v kombinaci s absolvovanou praxí představují jedno z hlavních kritérií při výběru pracovníka. To, jak významnou pozici zaujímají v celkovém hodnocení způsobilosti uchazeče, záleží především na předem stanovených požadavcích. Případné odborné nedostatky lze nahradit

i motivací, ochotou učit se, zájmem o daný obor. Rozhodující mohou být jazykové znalosti, které mohou vést i k preferenci kandidáta před zkušenějším pracovníkem. U dělnických profesí se klade důraz na bezúhonnost, pracovitost a zručnost.

Osobnostní charakteristiky: někdy rozhodují v přijímacím řízení osobnostní charakteristiky, jako je celkový dojem, kterým uchazeč zapůsobí při přijímacím pohovoru, vystupování a projev. Je to schopnost umět se tzv. prodat. Výhodu má kandidát, který dokáže před komisí reagovat na určité situace.

5.3.1 PŘÍPRAVA OSOBY SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Důležité je nepodcenit přípravu na pohovor a snažit se zjistit si o dané firmě co nejvíce informací. Také dochvilnost a vhodné oblečení hrají roli. V neposlední řadě je důležité, jak si uchazeč porozumí s budoucím nadřízeným, který vede přijímací pohovor. Překážkou může být neznalost situace spojená s pracovním pohovorem – jak by měl vypadat životopis, jak odpovídat na otázky u pohovoru apod.

Pomůže také, když si cestu předem dobře naplánujeme, eventuálně se předem zajedeme podívat na určené místo. Na pohovor je vhodné dorazit s časovou rezervou. V případě, že budeme potřebovat tlumočnicka znakového jazyka, je nutné si ho předem objednat. Tlumočení může probíhat formou online nebo přímo na místě. I v této fázi přípravy na pohovor s potenciálním zaměstnavatelem mohou být osobám se sluchovým postižením nápomocné nevládní neziskové organizace.

5.3.2 PŘÍPRAVA PŘIJÍMACÍHO POHOVORU ZE STRANY POTENCIÁLNÍHO ZAMĚSTNAVATELE

Kompenzačním smyslem osob se sluchovým postižením je zrak. Proto je zapotřebí zajistit pro komunikaci se zájemci o pracovní místo optimální světelné podmínky pro umožnění odezírání. Odezírání je velmi nesnadný způsob vnímání mluvené řeči, při kterém sledujeme pohyby mluvidel při artikulaci. Nelze jej využívat vždy a za všech okolností. Každý jedinec odezírá různě kvalitně, někteří dokonce neumí nebo nemohou odezírat vůbec. Stejně tak se liší i úroveň porozumění řeči prostřednictvím sluchové percepce, přestože často bývá korigována kompenzačními pomůckami (sluchadly, kochleárním implantátem). Lidé, kteří v komunikaci využívají zbytky sluchu, potřebují tiché komunikační prostředí, kde je nebudou rušit zvuky a hluk z okolí. Obě uvedené varianty jsou psychicky náročné a vyčerpávající. Proto je vhodné si pro jednání připravit i psací potřeby pro případ, že by při pohovoru docházelo k nepochopení.

Základním předpokladem úspěšného pohovoru je tedy zajištění dostatečného osvětlení, tichého místa a některých pomůcek pro doplnění nejasností v komunikaci. Oční kontakt iniciujeme dotykem.

Pro pohovor s neslyšícím uchazečem, který komunikuje prostřednictvím znakového jazyka, je nezbytné zajistit tlumočení, popř. přepis mluvené řeči, podle potřeb uchazeče. Předem se s ním domluvíme na tom, kdo tlumočení zajistí. Někteří neslyšící preferují poskytování tlumočnické služby konkrétním tlumočnickem a takovou službu si objednají sami. V případě, že neslyšící nemá možnost si zajistit tlumočnicka znakového jazyka sám, lze nabídnout např. spojení s tlumočnickem online (www.tichalinka.cz). Je nutné ale počítat s tím, že tlumočníci budou pro danou chvíli obsazeni a bude nutné chvíli počkat, než se některý z nich uvolní, případně si čas tlumočnicka dopředu objednat. Pro zprovoznění služby tlumočení online je nutné mít v kanceláři počítač/mobil s webkamerou. Tlumočnickou službu (online, ale i fyzické tlumočení) i přepis mluvené řeči poskytuje Tichý svět, o. p. s. Pokud některá ze stran bude preferovat osobní přítomnost tlumočnicka znakového jazyka při jednání, bude nezbytné si službu domluvit předem. Tlumočnické služby nabízejí i další neziskové organizace pro osoby se sluchovým postižením v jednotlivých krajích nebo Centrum zprostředkování tlumočení neslyšícím (www.cztn.cz).

5.3.3 PRŮBĚH JEDNÁNÍ

Výběrová komise by měla sedět tak, aby neměla světlo za zády. Při komunikaci je třeba mluvit plynule, pomalu, nepřeskakovat z tématu na téma a redukovat „slovní vatu“. Důležité je snažit se najít vhodný způsob komunikace (odezírání, psaní vzkazů, tlumočení do českého znakového jazyka apod.).

Při psaní zpráv je nutno počítat s oslabením jazykových kompetencí osob s těžkým sluchovým postižením, kteří se český jazyk učí jako jazyk cizí. Jejich písemný projev bude pravděpodobně dysgramatický, může docházet k nepochopení komunikačního záměru.

Při jednání s neslyšícím uchazečem je žádoucí udržovat oční kontakt přímo s ním, ne s tlumočnickem, je-li přítomen. Tlumočnick je pouze prostředník, proto nepoužíváme věty typu „Řekněte mu, že...“. Tlumočnick při tlumočení musí stát vždy vedle slyšící osoby. Na konci hovoru se zeptáme, zda potřebuje něco dalšího upřesnit.

Desatero komunikace s osobami se sluchovým postižením:

1. *Člověk se sluchovým postižením má právo na tlumočnicka, pokud o něj požádá.*
2. *Před rozhovorem s člověkem se sluchovým postižením navažte oční kontakt. Pokud se na nás neslyšící nedívá, neví, že na něho mluvíte a co říkáte.*
3. *Tlumočnick by měl při tlumočení stát vedle slyšícího. Neslyšící člověk potřebuje mít v zorném poli současně tlumočnicka i osobu, se kterou jedná.*
4. *Během rozhovoru s neslyšícím v přítomnosti tlumočnicka oslovujte přímo neslyšícího.*
5. *Udržujte oční kontakt přímo s neslyšícím, ne s tlumočnickem. Stůjte tak, abyste neměli světlo za zády a aby neslyšícímu nesvítlo do očí.*

6. *Na konci každého uceleného sdělení udělejte pauzu a zeptejte se, jestli všemu porozuměl. Při tlumočení může dojít k malému časovému posunu.*
7. *Na závěr hovoru se neslyšícího zeptejte, jestli nepotřebuje něco upřesnit nebo nějaké informace napsat.*
8. *Odezírajícímu předem sdělte téma hovoru a snažte se ho neměnit. Vyslovujte plynule, správně artikulujte, nezakrývejte si ústa, nežvýkejte nebo nekuřte. Důležité je také vhodné prostředí bez hlasitých zvuků a jiných rušivých vjemů.*
9. *Mějte na paměti, že každá osoba se sluchovým postižením preferuje jiný způsob komunikace (znakový jazyk, mluvený projev s odezíráním, psaná forma českého jazyka).*
10. *Buďte trpěliví, jednejte s úctou a respektem a vždy se snažte najít řešení, aby se neslyšící člověk dozvěděl, co potřebuje.*
(Zdroj: Tichý svět)

Zaměstnavatel poskytuje zájemci nezbytné informace o požadavcích na konkrétní pracovní pozici, např. zda je potřeba komunikovat osobně nebo písemně, zda bude muset uchazeč komunikovat se zákazníky nebo s úzkým okruhem spolupracovníků.

Pavelková (2010) potvrdila, že se lidé se sluchovým postižením setkávají spíše s neochotou než s ochotou zaměstnavatelů zaměstnat člověka se sluchovým postižením. Hlavními důvody jsou podle tohoto výzkumu samotné sluchové postižení, problémy v komunikaci a obavy z bezpečnosti práce. Zaměstnavatele odrazuje vedle náročné komunikace i neznalost problematiky postižení, náročnější organizace práce, vyšší náročnost spojená se zaučením nového zaměstnance, nutnost specifického přístupu, nutnost přizpůsobit dané pracovní místo zaměstnanci se sluchovým postižením a samotné jednání se zaměstnancem se sluchovým postižením.

Přínosem pro zaměstnavatele přitom bývá nejen splnění povinnosti zaměstnat osobu se zdravotním postižením, ale i získání kvalitních zaměstnanců, kteří si vážící práci. Firma má nižší odvod do státního rozpočtu, slevu na dani, výhodou jsou úhrady nákladů spojených s přípravou k práci, příspěvek na zřízení chráněného pracovního místa, příspěvek na vyhrazení společensky účelného pracovního místa a firma získá přidanou hodnotu – motivovaného zaměstnance. Firma také může mít výhodnější postavení při aplikaci zákona o veřejných zakázkách. Přidanou hodnotou je pozitivní image organizace. Zaměstnavatel chráněného pracovního trhu může také získat podstatnou část mzdy zaměstnance se statutem osoby se zdravotním postižením.

5.4 Pomáhající organizace při hledání práce osobám se sluchovým postižením

Ne vždy ale mají osoby se sluchovým postižením obtíže při hledání zaměstnání. Zejména jedinci s lehčí vadou nepotřebují zpravidla podporu žádnou. Naopak

jedinci s těžkým stupněm postižení a osoby neslyšící jsou často odkázáni na pomoc podporující osoby – tlumočnicka znakového jazyka, rodinného příslušníka nebo pracovníka neziskové organizace, kteří těmto lidem pomáhají s orientací v nabídce práce i v komunikaci s potenciálním zaměstnavatelem.

5.4.1 TICHÝ SVĚT, O. P. S.

Jednou ze stěžejních organizací, která poskytuje lidem se sluchovým postižením své služby, je Tichý svět (dříve Agentura pro Neslyšící a Agentura Profesionálního Poradenství pro Neslyšící). Při vyhledávání a nástupu do nového zaměstnání nabízejí podporu pracovníci, kteří se na tuto oblast specializují. Ti docházejí s klientem do zaměstnání a podporují při jednání a při komunikaci se zaměstnavatelem nebo spolupracovníky. Mimo jiné také zaměstnavateli vysvětlují specifika dorozumívání. Organizace Tichý svět nabízí 3 sociální služby – sociální rehabilitace, odborné sociální poradenství a tlumočnické služby (online i fyzické).

TLUMOČNICKÉ SLUŽBY: Služba je určena klientům bez omezení věku. Více informací lze nalézt na www.tichysvet.cz.

SOCIÁLNÍ REHABILITACE: Služba sociální rehabilitace umožňuje zvyšování sociálních návyků a dovedností u osob se sluchovým a kombinovaným postižením, vede je k samostatnosti a začlenění do běžné majoritní společnosti. Další službou je odborné sociální poradenství.

PRACOVNÍ PORTÁL: Portál neslysimpracuji.cz provozuje Tichý svět. Pomáhá rozvíjet sociální dovednosti potřebné k získání a udržení zaměstnání. Portál je propojen se servery jobs.cz a prace.cz. Umožňuje registraci na portálu zdarma.

5.4.2 PODPOROVANÉ ZAMĚSTNÁVÁNÍ

Jedná se o službu pro klienty s různým druhem postižení, jejichž schopnost udržet si pracovní místo je značně omezená. Takoví lidé často potřebují dlouhodobou individuální podporu před zahájením a často i na začátku pracovního procesu. Podporu zajišťují pracovní asistenti a konzultanti. Nejčastěji je služba poskytována osobám, jejichž postižení má závažné dopady na výkon zaměstnání.

U osob se sluchovým postižením budou takovou podporu potřebovat zejména osoby s vícečetným postižením, často v kombinaci s mentálním postižením nebo s poruchou autistického spektra, ale také např. osoby neslyšící.

Filozofie takové podpory spočívá ve víře, že *„každý člověk může vykonávat práci, která bude pro druhé užitečná, a měl by za tuto práci dostat odpovídající mzdu“* (Rytmus, [b. r.]).

Cílem služby je především najít a udržet si vhodné pracovní místo v běžných podmínkách. V rámci poskytované služby jedinci získávají potřebné dovednosti a návyky důležité k výkonu práce, učí se samostatnosti.

V rámci sociální podpory takovou službu pro osoby se sluchovým postižením poskytuje mimo jiné i organizace Tichý svět (viz kapitola 5.4.1).

5.5 Úřady práce

Poslední dobou se objevují snahy rozšířit kompetence úřednic na úřadech práce a mimo jiné se mluví o jejich zaškolení ve znakovém jazyce. Zatím je to však výjimečné. V současné době je nezbytné takovou službu předem objednat. K objednání na konkrétní termín a pracoviště s online tlumočením do znakového jazyka lze využít konkrétní kontaktní pracoviště a osoby (viz portál ÚP).

Pro pracovníky ÚP je dobré mít po ruce text s vysvětlením základního postupu u žadatelů o práci – poučení uchazeče o zaměstnání. Dále je vhodné mít připravené jednoduché podklady s vysvětlením k základním dokumentům pro žádost o podporu, žádost o zprostředkování zaměstnání či žádost o pracovní rehabilitaci. V případě potřeby si zajistí tlumočení do znakového jazyka.

Je vhodné, aby ÚP určil kontaktní osobu, která má nejvíc zkušeností z jednání s uchazeči se sluchovým postižením, a označil místo jejího působení ikonou ucha.

ÚP by se mohl více angažovat v průběhu závěrečného ročníku střední školy. Ukázat by mohl studentům, jak komunikovat s potenciálními zaměstnavateli a jak se chovat při výběrovém řízení. Na úřadech práce v informačních střediscích by mohl být k dispozici tlumočnick.

Úřad práce České republiky zavedl v roce 2020 možnost přepisu, aby informace mohli získat i lidé se sluchovým postižením.

Přepis hovoru je možný na webu na: www.uradprace.cz/web/cz/call-centrum-up-cr.

Zde lze zvolit odkaz označený modrým piktogramem ucha a současně opatřený textovým popiskem odkazujícím na tuto službu. Po rozkliknutí uvedeného odkazu napíše volající osoba do příslušného pole své telefonní číslo a potvrdí tlačítko „Zavolejte mi“ a vyčká na písemný pokyn přepisovatele, že může začít mluvit.

Osoby se sluchovým postižením mají ze zákona nárok na tlumočnické služby zdarma. Proškolení pracovníků úřadu práce je dlouhodobá činnost, která má přinést změnu postoje a vnímání a vysvětlovat, že ne všichni jsou pouze žadateli o dávky, ba bojovat s předsudky.

5.6 Veřejný ochránce práv a jeho pomoc

V neposlední řadě je třeba zmínit činnost veřejného ochránce práv neboli ombudsmana. „Ombudsman (oficiálně veřejný ochránce práv) chrání osoby před jednáním úřadů a dalších institucí, pokud je toto jednání v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu nebo jsou úřady nečinné. Ombudsman také chrání lidi před diskriminací, provádí návštěvy zařízení, kde jsou lidé omezeni na svobodě, a snaží se bránit špatnému zacházení a rovněž monitoruje práva lidí s postižením“ (www.ochrance.cz/o-nas). Mezi oblasti jeho působení patří obhajoba práv lidí s postižením, kteří mají také právo na spravedlivé

a uspokojivé pracovní podmínky (blíže viz Úmluva o právech osob se zdravotním postižením).

Přímá diskriminace při zaměstnávání osob s postižením je znevýhodnění na základě zdravotního postižení. Diskriminací nepřímou rozumíme znevýhodnění na základě zdánlivě neutrálního kritéria nebo praxe, např. prvotní výběr uchazečů v prvním kole na základě telefonického pohovoru, kterým člověk se sluchovým postižením nemůže projít, přičemž přiměřené opatření nebylo provedeno.

Pokud zaměstnavatel v pracovním inzerátu požaduje, aby první kontakt s uchazečem o zaměstnání proběhl výlučně telefonicky, může se dopouštět nepřímé diskriminace z důvodu sluchového postižení.

Diskriminací je i odmítnutí přijmout opatření, která by umožnila přístup k zaměstnání. Ochránce může posoudit, zda v této oblasti mohlo dojít k diskriminaci. Může protistranu vyzvat k vyjádření. Někdy může i doporučit obrátit se na inspekční orgán. Pokud ochránce zjistí diskriminaci a doporučí podat žalobu k soudu, může zprostředkovat bezplatné právní zastoupení.

Česká republika se přijetím Úmluvy o právech lidí se zdravotním postižením zavázala k tomu, že bude zaměstnávat lidi s postižením ve veřejném sektoru. Jak však ukázaly výsledky výzkumů ochránce práv, pracovní zapojení je minimální. Problémem je, že zaměstnavatelé mají možnost místo zaměstnání lidí s postižením zaplatit finanční odvod, což je pro ně, dle názoru státní správy, demotivujícím prvkem.

Ve výzkumu se vyjádřila organizace:

„A my furt přemýšlíme jen o imobilitě, ale pak člověk může mít úraz očí nebo něco a tam už je to i složitější nějakým způsobem. Tam nevím ani, jestli by to šlo nějak vyřešit. Těžko nevidomý i neslyšící... Neumím si to představit.“ (Durajová, Polák, 2020, s. 18)

Zástupkyně neziskové organizace uvedla:

„Já bych jen potvrdila, souhlasím s kolegou, že by bylo určitě fajn, aby tam u nás pro klienty se sluchovým postižením bylo napsáno, co ta práce bude obnášet. Často voláme na nějakou pozici za klienta. A i když je to pozice pro osobu se zdravotním postižením, tak hned první reakce na oznámení, že jde o osobu se sluchovým postižením, tak tam je hned ‚bude se telefonovat, není to vhodné‘.“ (Durajová, Polák, 2020, s. 20)

Uchazeči se sluchovým postižením vyjádřili svou zkušenost:

„Uváděla jsem do životopisu, že jsem osoba se zdravotním postižením. Pak jsem došla k názoru, že to nemá cenu to uvádět, jen tím snižujete svou šanci. Takže když to uvedete do životopisu, automaticky se vyřadíte před prvním kolem. (...) Když přicházím na výběrové řízení, tak jim neříkám, že jsem osoba se zdravotním postižením – tím si snižuji šanci zapůsobit u pohovoru.“

... Takže na tom řízení, když tam je hodně lidí na komisi, tak to řeším operativně: když jim rozumím dobře, nezmiňuji, že mám sluchový hendikep. Aby si oni nevytvořili ty předsudky.“ (Durajová, Polák, 2020, s. 21)

SOUHRN

Kapitola bude velkým zdrojem informací zejména pro školské pracovníky, kteří v mnoha případech mají jen velmi povšechné informace o možnostech kariérového poradenství tzv. po škole a mnohdy jim schází od bývalých žáků zpětná vazba. Zároveň jsou zde i informace pro pracovníky ÚP nebo potenciální zaměstnavatele, např. návody, jak se připravit na pracovní pohovor s klientem, nebo zásady komunikace s osobou se sluchovým postižením.

6 Pro inspiraci

— Iva Doležalová, Jana Barvíková,
Jana Horáková, Ivana Tvarogová —

■ Nikol

Nikol je dívka s kochleárním implantátem (od věku 2 a půl roku). Předškolní vzdělávání i povinnou školní docházku absolvovala v MŠ a ZŠ pro sluchově postižené.

Na základě komplexního vyšetření v SPC pro SP v posledním ročníku ZŠ bylo zákyni doporučeno vzdělávání na SŠ pro sluchově postižené, která jí zajistí bezpečné prostředí a individuální přístup. Dívka disponuje předpoklady pro zvládnutí oboru kategorie H zakončeného maturitní zkouškou, avšak s ohledem na její specifický styl uvažování, limity dané sluchovým postižením, aktuální emoční ladění a pozvolný rozvoj sociálních dovedností lze považovat zařazení do běžného kolektivu za příliš zatěžující. Velké množství změn, vyšší vzdělávací nároky a odlišný způsob vzdělávání zvyšují pravděpodobnost školní neúspěšnosti, pro jejíž zvládnutí zatím dívka nemá vybudované obranné mechanismy.

Žákyně přijímací zkoušky zvládla a byla přijata ke studiu na SŠ vzdělávající žáky se speciálními vzdělávacími potřebami – obor sociální činnost.

Nikol je velmi pracovitá, cílevědomá a ctížádostivá. Snaží se všechno zvládnout na 100% a těžce nese neúspěch. Přes veškeré její pracovní nasazení a píli naráží na problémy téměř ve všech oblastech. Při reprodukci naučeného dosahuje studentka dobrých výsledků a známek, neboť je schopna naučit se z paměti i několikastránkový materiál. Takto naučenou látku automaticky „odříká“, ale nedává informace do souvislostí. V jazykovém projevu se objevují četné dysgramatismy, pravopisné a syntaktické chyby. V rovině foneticko-fonologické se u Nikol projevuje nedostatečná fonematická diferenciacie, má potíže v oblasti vnímání artikulačně i zvukově podobných hlásek, jde např. o délku samohlásek (a × á), měkké × tvrdé slabiky (ti × di, ni × ny), znělé × neznělé hlásky (p × b) apod. V lexikální rovině se Nikol potýká s problémy týkajícími se slovní zásoby, opakuje slova,

protože těžko hledá synonyma, nezná ustálené obraty, rčení, fráze. V sémantické rovině má potíže s chápáním např. slov expresivních, nespisovných, cizích, s pochopením ironie nebo nadsázky. V morfologické rovině má problémy s určováním slovních druhů, skloňováním, časováním, používáním zvrtných sloves. V syntaktické rovině se nedostatky týkají slovosledu a nesprávného užití spojek. Problémy s čtenářskou gramotností se prolínají všemi studijními oblastmi. Nikol nedokáže vyčíst informace z textu, o interpretaci grafu nemluvě. Informace, které získá, není schopna aplikovat. Závažné potíže jí dělá sociální interakce. Nikol je naprosto vyřazena z kolektivu a tato skutečnosti jí nevdá. Nikol se jeví jako výrazně fixovaná na asistentku. Během distanční výuky měla individuální konzultace, v případě výuky celé třídy nerozuměla výkladu. Velké potíže jí činí kombinatorika, ale také pečovatelsví, sociální politika a sociální zabezpečení. Aktuálně má potíže s viděním – rozostřené vidění, 3 dioptrie, potíže s periferním viděním, zakopává, má poruchu rovnováhy (aktuálně probíhá diagnostika Ushe-rova syndromu).

Maturitní zkoušku bude vykonávat z předmětů: český jazyk a anglický jazyk (oba v úpravě pro neslyšící), psychologie, pedagogika, sociální služby a praktickou zkoušku z pečovatelsví.

Z profilu absolventa daného oboru uvedeného na webových stránkách školy:

Absolvent dosáhne úplného středního vzdělání pro oblast Sociální činnost. Jak je uvedeno ve školním vzdělávacím programu, uplatní se v široké oblasti sociálních služeb v ambulancích a pobytových zařízeních nebo v terénních službách, při poskytování sociální pomoci dětem i dospělým. Má vědomosti a dovednosti potřebné pro zajišťování přímé péče a osobní asistence klientům, pro podporu jejich soběstačnosti a sociální aktivizaci. Má také vědomosti a dovednosti uplatnitelné v managementu sociálních služeb.

Úspěšný absolvent dále získá odbornou způsobilost pro vázanou živnost Péče o dítě do tří let věku v denním režimu dle přílohy č. 2 zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů.

Vzhledem k výše uvedeným obtížím žákyně je možné předpokládat, že pokud Nikol úspěšně odmaturoje, nalezne uplatnění spíše v oblastech a pozicích praktických a podřízených, např. v pozici osobní asistence klientům. Obtíže lze předpokládat v komunikaci s klienty a v oblasti samostatného rozhodování.

■ Jakub

Jakub má diagnostikovanou velmi těžkou sluchovou vadu, na jedno ucho neslyší, na druhém má ztráty na úrovni praktické hluchoty (98,7 %). Díky kvalitní kompenzaci je Jakub schopen komunikace mluvenou řečí v běžných konverzačních tématech. Protože navštěvoval ZŠ pro sluchově postižené, naučil se do jisté míry i český znakový jazyk, který však primárně nepoužívá, nebyl k tomu rodinou veden. I když se původně chtěl hlásit na obor zpracování dřeva, zakončený výučním

listem, na doporučení SPC, které opakovaně potvrdilo jeho studijní předpoklady, byl přijat ke vzdělávání na téže SŠ – maturitní obor truhlářské uměleckořemeslné a restaurátorské práce.

Studium pro něj bylo na běžné SŠ náročné, protože se potýkal s výrazným oslabením jazykových kompetencí. Musel se denně naučit spoustu nové slovní zásoby, kterou neznal, využíval hojně konzultační hodiny. Pro učitele to byla první zkušenost se vzděláváním takto postiženého žáka a museli se hodně zamyslet nad přístupem k žákovi a přizpůsobit požadavky jeho možnostem, nicméně v souladu s požadovanými výstupy oboru.

Jakub má přátelskou, nekonfliktní povahu, je sportovně založený, takže o kamarády ve škole nemá nouzi. Mimo školu se realizuje ve sportovních aktivitách Sportovního klubu neslyšících. Přestože učitelé vyzdvihují jeho píli a snahu, a zejména zručnost, uvědomují si obtíže, které může přinést maturita.

Po celou dobu studia na SŠ měl velikou podporu všech vyučujících, zejména výchovné poradkyně, která úzce spolupracovala se SPC. Přestože učivo zvládal s obtížemi, v praxi patřil mezi nejlepší.

Díky podpoře rodiny, školy a SPC se podařilo dobře nastavit podporu u maturitní zkoušky, kterou nakonec úspěšně zvládl.

Profil a uplatnění absolventa (uvedeno na webových stránkách školy):

Absolvent čtyřletého denního studia s maturitní zkouškou ovládá původní technologie a materiály, umí restaurovat, zlatit plátkovým zlatem, konzervovat a zdobit historický nábytek (intarzií), ovládá CAD programy pro návrh a konstrukci nábytku, doplňků, ovládá obsluhu a programování CNC obráběcích truhlářských strojů...

Uplatnění najde v restaurátorských dílnách, v ateliérech při zhotovování nábytku, doplňků a interiérů, uměleckořemeslných výrobků podle vlastních návrhů i návrhů výtvarníků. (...) v galeriích, muzeích, úřadech památkové péče... Má znalosti designu nábytku, doplňků, hraček. Je připraven k zahájení vlastní podnikatelské činnosti.

Vzhledem k příznivému hodnocení při praktické výuce lze předpokládat, že si Jakub nalezne práci v oboru a bude ji vykonávat svědomitě a kvalitně. Nebude pro něj vhodný hlučný provoz, aby nedošlo k úplným ztrátám zbytkového sluchu. Bude třeba zohlednit bezpečnostní rizika na pracovišti, ale jinak bude jistě kvalitním přírůstkem do pracovního kolektivu.

SZŠ A VOŠZ OSTRAVA

Střední zdravotnická škola Ostrava má v nabídce celou řadu studijních oborů. Vzhledem k tomu, že u většiny oborů je nutné doložit k přijetí ke studiu „zprávu o zdravotní způsobilosti“, je potřeba zvážit, který z oborů bude pro budoucího žáka se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) vhodný.

Specifikace oborů pro žáky se sluchovým postižením

	Žáci s lehkým poškozením sluchu vyžadující 1. st. PO	Žáci se středně těžkým poškozením sluchu vyžadující 2. st. PO	Žáci se závažným poškozením sluchu vyžadující 3. st. PO	Žáci s velmi závažným poškozením sluchu vyžadující 4. st. PO
Obory SZŠ Ostrava				
Praktická sestra	Vhodné	Nutná konzultace s lékařem	Nevhodné	Nevhodné
Nutriční asistent	Vhodné	Vhodné	Nevhodné	Nevhodné
Laboratorní asistent	Vhodné	Nutná konzultace s lékařem	Nevhodné	Nevhodné
Asistent zubního technika	Vhodné	Vhodné	Vhodné	Vhodné
Masér ve zdravotnictví	Vhodné	Nutná konzultace s lékařem	Nevhodné	Nevhodné
Ošetřovatel	Vhodné	Nevhodné	Nevhodné	Nevhodné
Zdravotnické lyceum, obor bez potřeby zdravotní způsobilosti	Vhodné	Vhodné	Vhodné	Vhodné

■ Příklad z praxe

Chlapec se závažným postižením sluchu byl přijat ke studiu na střední zdravotnické škole, obor asistent zubního technika. Rodiče i s chlapcem navštívili školu v době, kdy chlapec navštěvoval 9. třídu a rozhodoval se o podání přihlášky na střední školu. Rodiče s chlapcem využili probíhajícího dne otevřených dveří na škole a s pomocí tlumočnicka do českého znakového jazyka získali informace o studiu výše zmíněného oboru. Posléze konzultovali svůj záměr i se SPC pro sluchově postižené. Chlapec úspěšně prošel přijímacím řízením, které bylo na základě doporučení SPC modifikováno, a byl ke studiu zvoleného oboru přijat. Ještě před nástupem chlapce do prvního ročníku proběhla schůzka mezi pracovníky SPC pro sluchově postižené a vedením školy včetně výchovné poradkyně. SPC zpracovalo Doporučení ke studiu s převažujícím 4. stupněm podpůrných opatření. Součástí tohoto doporučení bylo také vypracování a realizace individuálního vzdělávacího plánu, dále bylo potřeba

zajistit pracovníka na pozici asistent pedagoga. Jako nezbytná se ukázala schopnost asistenta pedagoga komunikovat v českém znakovém jazyce, aby mohl chlapci zprostředkovat informace související se studiem. V době studia na střední škole probíhala spolupráce mezi vyučujícími a SPC pro sluchově postižené. Nastavení IVP se ukázalo jako efektivní, občas byla potřeba pomoci upravit fungování vztahu mezi asistentkou pedagoga a žákem. Dílčím cílem práce asistentky bylo postupně omezovat svou aktivitu a snažit se vést žáka k čím dál větší samostatnosti. V rámci ukončování studia maturitní zkouškou bylo ve spolupráci se SPC zpracováno „Přiznané uzpůsobení podmínek“ k maturitní zkoušce. Maturitní zkouška žáka byla modifikována – ve státní části byly didaktické testy z českého jazyka a literatury a z cizího jazyka uzpůsobeny jak obsahově, tak i formálně. Písemné práce z těchto předmětů žák nevypracovával. V rámci praktické části maturitní zkoušky byl žákovi navýšen čas o 25 %, na základě vylosovaného zadání vyráběl protetický výrobek, stejně jako jeho spolužáci. Ústní část maturitní zkoušky proběhla především písemnou formou, žák vypracoval odpověď na vylosovanou otázku a posléze kladli vyučující doplňující otázky, které se promítaly na tabuli a byly přístupné všem členům maturitní komise. Žák na otázky odpovídal stejným způsobem. Žák úspěšně složil maturitní zkoušku z těchto předmětů: český jazyk a literatura, anglický jazyk, protetická technologie a zhotovování stomatologických protéz. I když ovlivnila ukončování studia první vlna pandemie a přechod na distanční formu výuky, podařilo se chlapci úspěšně dokončit studium střední školy. Následně byl přijat ke studiu vyšší odborné školy, obor diplomovaný zubní technik. Pro výkon odborné části výuky bylo zvoleno pracoviště, které má zkušenosti se studenty s postižením sluchu. Zaměstnanci laboratoře jsou s prací studenta natolik spokojeni, že mu nabídli další setrvání na pracovišti, prozatím formou brigády.

ÚSKALÍ SOUVISEJÍCÍ SE VZDĚLÁVÁNÍM ŽÁKA

Souvisí s potřebou podpory žáka ve vzdělávání asistentem pedagoga i služeb tlumočnicka znakového jazyka. Obojí by žák potřeboval nad rámec možností, které lze při vzdělávání využít. Zatímco tlumočnick by simultánně překládal výklad učitele, asistent by prováděl zápis učiva a následně pak žákovi pomáhal s osvojením nové slovní zásoby. Velkým problémem se ukázalo především zajištění tlumočnicka znakového jazyka, aby žák mohl získat odpovídající odborné informace v kvalitní podobě. Ovšem při zahájení vzdělávání žáka ani takovou alternativu legislativa neumožňovala. Bylo zřejmé, že žák bude potřebovat takového asistenta, který mu nejen bude pomáhat s učivem, ale i při komunikaci se spolužáky a vyučujícími. Na základě výběrového řízení byla tudíž na pozici asistenta pedagoga pro neslyšícího žáka přijata žena, která sice absolvovala kurz pro asistenty pedagoga a kurz základů znakového jazyka, ale v důsledku nebyla schopna komunikovat s žákem s těžkým sluchovým postižením jinak než písemně. I když se velmi snažila, zajišťovala žákovi studijní materiály, přepisovala výklad vyučujícího, spolupráce nefungovala. Asistentka po měsíci působení sama uznala, že je její

asistence nedostatečná a odešla. Tím došlo k ohrožení dalšího vzdělávání žáka a následně i jeho uplatnění na trhu práce. Aktuálně žák využívá v děleném úvazku jak služeb tlumočnicka znakového jazyka, tak i asistenta pedagoga, přičemž na VOŠ je žákovi umožněna částečně distanční forma výuky.

PRO PEDAGOGY A RODIČE

V roce 2030 bude dle odborníků až 65% povolání, která dnes ještě neznáme. Mladí lidé změni až 8 profesí za život. Spíše než to, jaký obor studovat, bude nutné rozvíjet potřebné kompetence – zvládání zátěže, kreativita, flexibilita, reakce na změny, IT, práce s lidmi (pedagogika). Mezi ohrožené obory patří bankovníctví, pojišťovnictví (dojde k automatizaci a přechodu na online prostředí), ekonomika, humanitní obory. Některé obory jako např. cestovní ruch, gastronomie byly a jsou ohroženy pandemií covid-19, třebaže ještě před dvěma lety byly perspektivní. Danou problematikou se zabývají futurologové.

Gymnázium je často odložením volby povolání. Spíše je třeba žáka směřovat k tomu, jaké má představy, k čemu by mu gymnázium mohlo pomoci a s jakými výsledky chce gymnázium absolvovat. Pokud už nyní musí věnovat spoustu času učení, může být pro něj gymnázium příliš náročné a zatěžující.

Online konzultace provádějí odborníci – kariéroví poradci.

Existuje facebooková skupina *Kariéroví poradci, koučové, lektori a další nadšenci cz a sk*, kteří si vzájemně sdílejí různé nástroje a postupy.

Weby pro psychology, školy:

- ▶ www.proskoly.cz – testy, dotazníky, procvičování
- ▶ www.salmondo.cz – aplikace pro ZŠ a SŠ, provázána s národní soustavou povolání a průměrnými platy
- ▶ www.slido.com – motivační nebo pracovní karty
- ▶ www.survey.valuescentre.com – seznam osobních hodnot, doporučení pro práci s prioritami
- ▶ www.unasveskole.eu – nápady do výuky
- ▶ www.casovaperspektiva.cz

Online testy k výběru budoucí kariéry:

Zdarma

- ▶ www.emiero.cz
- ▶ www.mamenato.cz
- ▶ www.treninky.info
- ▶ www.testsilnychstranek.cz

Placené

- ▶ <http://www.testytesty.cz>
- ▶ <http://test-osobnosti.primat.cz>
- ▶ <http://www.zkouskaosobnosti.cz>

Další aktivity:*Dotazník pro rodiče*

- ▶ V jaké fázi rozhodování o SŠ je vaše dítě (váhá, ale není si jisté, vůbec neví...)? Jaká je vaše představa jako rodiče? Co by vaše dítě nejvíce potřebovalo k výběru SŠ (dny otevřených dveří, veletrhy, předmět Člověk a svět práce...).
- ▶ Možnost následného studia (maturita, VŠ), případně přestup na méně náročný obor.
- ▶ Nabídka škol v daném regionu.
- ▶ Dostupnost školy (možnost bydlet doma, internát).
- ▶ Šance na přijetí.
- ▶ Kvalita výuky a vybavenost školy.
- ▶ Časová náročnost studia.
- ▶ Klima školy (počet studentů v ročníku, prevence nežádoucích jevů apod.).

Dotazník pro žáky

- ▶ V rámci kariérních cílů zjišťujeme: dovednosti, zájmy, charakterové rysy, trávení volného času (co konkrétně ho na tom baví, jaká role mu dělá dobře a jaká ne), pracovní zkušenosti, vzdělání, hodnoty, nabídku trhu práce, dostupnost, kam jdou jejich vrstevníci, rozvoj zájmu o budoucnost, zvědavost (Jak chceš, aby tvůj život vypadal za 5, 10 let?).
- ▶ Podporujeme sebedůvěru a schopnost vyrovnávat se s překážkami, plánovat a rozhodovat o svém životě.

Kariérové kompetence – carrier management skills – rozhodnost, sebezprezentace, kritické myšlení, zvládání změn atd.

- ▶ Příklady otázek: Jak si představuješ svůj důchod? Co chceš zažít, co chceš, aby tě potkalo? Jak bude vypadat tvé prostředí, tví přátelé, koníčky, práce za 5, 10 let? (nemusí to být reálné) Mohou své představy psát nebo ztvárnit i výtvarně – fotit, vystřihávat koláže... Činnosti, které jsi rád dělal × děláš × chceš dělat – co tě bavilo dělat, proč tě to baví (bavilo).

Psychodiagnostika (diagnostika osobnostních vlastností)

- ▶ Dotazy zjišťujeme, zda je žák v souladu s tím, jaký výsledek mu vyšel, zda si dovede představit, že by danou profesi vykonával, zda nad tím už někdy uvažoval. Důležité jsou aspirace – co chce, jak si představuje svou práci. Z psychodiagnostického dotazníku NEO Bigfive má dobrou predikci pro úspěšné dokončení VŠ škála Svědomitost.

Cílem kariérového poradenství je vědomé rozhodnutí o profesním směřování. Je nezbytná aktivita ze strany žáka, který ví, co pro to musí udělat, kde hledat informace. Kariérové poradenství je proces, nikoli jednorázová konzultace.

Weby pro rodiče a žáky:

- ▶ www.mujzivotposkole.cz
Aplikace, která vede k finanční gramotnosti – sladění finanční představy a životního standardu. Dítě může vybírat z různých oblastí oborů (220 povolání) podle různých filtrů (třeba chce se věnovat cizímu jazyku a aplikace nabídne vhodné obory), jsou tam karty povolání plus hrubé a čisté mzdy, uplatnění (bohužel jen v Moravskoslezském nebo Karlovarském kraji) – budoucí predikce, potřebné vzdělání a kde lze studovat. Uvedena i část finanční – žák si vybere, kde by chtěl žít (často uvádí, že s rodiči, po konzultaci s rodiči si kliknou na vlastní byt), za co vše bude muset platit – děti získají reálnější náhled na to, jaké jsou každodenní výdaje, získají finanční analýzu, kolik peněz jim zbyde z výplaty po zaplacení všech potřebných výdajů.
- ▶ www.infoabsolvent.cz – možné vyzkoušet orientační profi test zdarma
- ▶ www.atlasskolstvi.cz
- ▶ www.kampomaturite.cz
- ▶ www.vysokeskoly.cz – nabídka vysokých škol, brigád, scio-testy
- ▶ www.nsp.cz – národní soustava povolání
- ▶ www.encyklopedieprofesi.cz
- ▶ www.job-hub.cz – sebeevaluační nástroj, trh práce, seznam kariérových poradců, situace ovlivňující profesní rozhodování v různých fázích života
- ▶ www.eticia21.com – hodnotový žebříček
- ▶ www.coumim.cz – mapuje, co se dosud naučil, elektronické portfolio pro žáky ZŠ, dítě samo vidí, ve kterých oblastech je neaktivnější, může to sdílet s rodiči nebo kamarády
- ▶ www.centrumkompetenci.cz – sebeřízení v oblasti kompetencí, práce s odolností, emocemi, reakcemi na změnu, práce se sociálními sítěmi
- ▶ www.stredniskoly.cz – přehled škol i dnů otevřených dveří v MSK i jiných krajích, burzy škol
- ▶ www.pruvodcerodice.cz – k dispozici e-kniha „Jak spolu s dítětem zvládnout volbu povolání?“
- ▶ www.jobs.cz – encyklopedie profesí, profese podle činností
- ▶ www.platy.cz – přehled o průměrných mzdách dle profesí

Inspirační videa a podcasty:

- ▶ www.kariernipribehy.cz – kariérní příběhy na YouTube, rozhovory s mladými, úspěšnými lidmi vede Gabriela Hajdová
- ▶ www.jakpodnikajiprofesionalove.cz – různá videa k různým profesím
- ▶ www.karierko.cz – videa, podcasty, pomáhá studentům po SŠ, představení profesí a jak uspět na trhu práce
- ▶ www.ceskepodcasty.cz
- ▶ www.lideceska.cz

- ▶ www.remeslojecool.cz – přehledy řemesel s videi
- ▶ <https://prima.iprima.cz/remeslo-nenahradis>
- ▶ www.navolnenoze.cz – portál nezávislých podnikatelů, podpora a propagace nezávislých profesionálů, živnostníků a drobných podnikatelů, katalog profesí – uvedené osoby, které profesi vykonávají
- ▶ www.itpozice.czehitas.cz – zaměřeno na profese z oblasti IT a rozhovory s těmi, kdo to dělají – co to obnáší, jak je možné se k práci dostat
- ▶ <https://remeslomarespekt.msk.cz> – názorná videa k různým profesím (např. ošetřovatel, zedník, montér suchých staveb, pekař, zahradník, nástrojař atd.).

SOUHRN

Kapitola obsahuje dvě kazuistiky, řadu inspirací pro diagnostickou činnost ve školách a také seznam doporučených aplikací či zajímavých webových stránek, z nichž mnohé mohou pomoci rodičům a jejich dětem při rozhodování o budoucím povolání.

7 Shrnutí obsahu kariérového poradenství

— Vladislava Piňosová, Jana Barvíková —

A. Přípravná fáze kariérového poradenství

MŠ / 1.-3. ročník			
Co	Zaměření/témata	Kde	Kdo
Utváření základních představ o různých zaměstnáních	„Co lidé dělají?“ „Čím je máma, táta, babička, dědeček, rodiče kamarádů či kamarádek?“ „Čím bych chtěl být já?“	Vzdělávací předměty: <ul style="list-style-type: none"> • český jazyk • prvouka • výtvarná výchova • pracovní činnosti (vytváření základních pracovních návyků a dovedností při práci s různorodým materiálem)	Vyučující Rodiče
4.-5. ročník			
Co	Zaměření/témata		Kdo
Rozvíjení sebepoznání a sebereflexe	„Co musím udělat pro to, abych byl tím, čím chci být“ Zjišťování zájmů a zálib žáků Průmysl a zemědělství ČR (vlastivěda) Hodnota peněz (matematika) Profese (seznamování s jednotlivými profesemi za využití pohádek a videoprezentací v rámci třídnických hodin) Pracovní činnosti: základy práce s ručním nářadím, kuchyňským náčiním i šicími pomůckami, jednoduché pracovní postupy, montážní a demontážní práce, pěstitelské práce a příprava jednoduchých pokrmů		Všichni učitelé Rodiče

B. Kariérové poradenství

6.–7. ročník		
Co	Zaměření/témata	Kdo
Dokončování aktivit z 1. stupně ZŠ	Navazování na úroveň dosažených vědomostí, dovedností a návyků získaných na 1. stupni ZŠ v rámci různých předmětů, především pracovních činností Aktivity, jejichž cílem je seznámit žáky (i jejich rodiče) s jednotlivými profesemi a obory SOU a SOŠ, řešení otázek s tím souvisejících	Všichni učitelé, zapojení výchovného poradce, případně kariérového poradce, ŠPP Rodiče
8.–9. ročník		
Co	Zaměření/témata	Kdo
Cílené kariérové poradenství	Přednášky a besedy (lektoři z ÚP, SOŠ, SOU, gymnázií) Praktické workshopy Exkurze do různých firem, obchodů, škol... Aktivity zaměřené na sebepoznání („Co mě baví, k čemu mám vlohy, nadání“) Využití vzdělávacích oborů občanská výchova, výchova ke zdraví Vyhledávání vhodné profese, studijního oboru a informací z internetu (informatika) Seznámení s Atlasem školství a různými webovými stránkami (Infoabsolvent)	Výchovný poradce, kariérový poradce, třídní učitel, učitel pracovních činností, pracovníci ŠPP Rodiče
10. ročník (ZŠ pro sluchově postižené)		
Co	Zaměření/témata	Kdo
Intenzivní kariérové poradenství	Cílená spolupráce s žáky, jejich zákonnými zástupci, pracovníky SPC, PPP Návštěva ÚP – besedy, konzultace, test volby povolání, informace o dalších možnostech Scholaris, Burza práce a povolání Intenzivní práce s Atlasem škol a různými webovými stránkami středních škol Informace o přijímacích řízeních na konkrétních školách	Všichni učitelé, výchovný poradce, kariérový poradce, náboroví pracovníci z jednotlivých SOU a SŠ Rodiče
Střední škola / VOŠ		
Co	Zaměření/témata	Kdo
Pro žáky hlásící se ke studiu	Nabídka oborů ke studiu – webové stránky školy Dny otevřených dveří Akce „Den na zdravce“ Individuální konzultace s pracovníky ŠPP	Výchovný poradce Učitelé Rodiče/žák

<p>Poradenství pro žáky dokončující studium na škole</p>	<p>Aktivita zacílená na prevenci předčasného odchodu ze vzdělávání</p> <p>Monitoring školní neúspěšnosti</p> <p>Mentoring</p> <p>Pomoc při přestupu na jiný obor/školu</p> <p>Spolupráce s žáky, jejich zákonnými zástupci, pracovníky SPC, PPP</p> <p>Exkurze na pracovištích, podpora praxí a brigád</p> <p>Individuální konzultace s pracovníky ŠPP</p> <p>Konzultace s ÚP</p> <p>Povolená účast na akcích propagujících studium na VŠ, VOŠ – Gaudeamus, dny otevřených dveří VŠ</p> <p>Nabídky zaměstnavatelů – osobní návštěvy ve škole, tištěná informační kampaň</p>	<p>Výchovný/kariérový poradce</p> <p>Pracovníci ŠPP</p> <p>Rodiče/žák</p>
--	---	---

Pro školy/zaměstnavatele:

Typ postižení	Omezení vyplývající z postižení	Omezení v komunikaci	Kompenzace/opatření
Lehké sluchové postižení	<p>Nevhodné, hlučné pracovní prostředí (poškození sluchu)</p> <p>Zhoršená orientace v hlučném prostředí (bezpečnost práce)</p>	<p>Zpravidla bez omezení</p> <p>Nutnost odezírání</p> <p>Možné obtíže v poslechu bez možnosti odezírat (telefonování)</p>	<p>Kompenzační pomůcky (sluchadla)</p> <p>Písemná forma komunikace pro případ nepochopení</p> <p>Odezírání</p>
Středně těžké sluchové postižení	<p>Nevhodné, hlučné prostředí (nebezpečí zhoršení sluchu)</p> <p>Významně zhoršená orientace v hlučnějším prostředí (bezpečnost práce)</p>	<p>Oslabení v malé míře</p> <p>Možné dysgramatismy v řeči, neadekvátní reakce (oslabení porozumění významu sdělení)</p> <p>Potřeba odezírání</p> <p>Obtíže při telefonování</p>	<p>Kompenzační pomůcky (sluchadla, bezdrátový systém pro zkvalitnění poslechu – např. Roger systém)</p> <p>Psaní jako doprovod k ústnímu sdělení</p> <p>Odezírání</p>

Typ postižení	Omezení vyplývající z postižení	Omezení v komunikaci	Kompenzace/opatření
Těžké sluchové postižení	<p>Nevhodné, hlučné prostředí (nebezpečí zhoršení sluchu)</p> <p>Významně zhoršená orientace v hlučnějším prostředí (bezpečnost práce)</p>	<p>Výraznější obtíže v komunikaci (nesprávné vyhodnocení informací)</p> <p>Neschopnost telefonování</p> <p>Obtíže s porozuměním psaného textu i vlastního psaní</p> <p>Zhoršená srozumitelnost mluvy SP</p> <p>Občas potřeba tlumočení do ČZJ</p>	<p>Kompenzační pomůcky (sluchadla, bezdrátový systém pro zkvalitnění poslechu – omezená účinnost)</p> <p>Odezírání</p> <p>Zjednodušené vyjadřování, obrázky, sepsání pokynů pro práci v zjednodušené podobě, chatování, případně tlumočení do ČZJ</p>
Hluchota	<p>Zohlednění bezpečnosti práce s ohledem na absenci sluchových vjemů (např. vytvoření signalizace světelné, zodpovědná osoba...)</p>	<p>Komunikace prostřednictvím ČZJ</p> <p>Oslabení jazykových kompetencí v jazyce českém (omezení porozumění textu i vlastního písemného projevu)</p>	<p>Tlumočnické služby jsou nezbytné (netýká se osob ohluchlých, které potřebují písemný projev – chatování)</p>

Závěr

Předložený text nemá ambici stát se uceleným manuálem kariérového poradenství pro žáky se sluchovým postižením. Poprvé v českém prostředí však v takovém rozsahu aplikuje obecné principy a zásady kariérového poradenství na naši cílovou skupinu žáků – žáků se sluchovým postižením.

Autorský tým tvoří jednak pracovnice SPC pro SP, jednak výchovné poradkyně z běžné i paragrafové základní i střední školy. Kariérové poradenství zacílené na dospělé osoby se sluchovým postižením popsala ve své kapitole autorka, která má sama sluchové postižení, a mohla tak do kapitoly 5 vnést i své vlastní zkušenosti nejen coby poradenského pracovníka z pomáhající organizace.

Dlouholeté zkušenosti v oblasti vzdělávání a školského poradenství poskytovaného žákům se sluchovým postižením umožnily autorkám v textu aplikovat poznatky z kariérového poradenství na cílovou skupinu dětí, žáků a studentů se sluchovým postižením. Věříme, že text dostatečně zdůraznil potřebu vzdělávání v tzv. specifických dovednostech, které významným způsobem posilují kompetence těchto žáků potřebné při dalším studiu a uplatnění v zaměstnání.

Snahou bylo zdůraznit, že přestože se některá povolání jeví pro osoby se sluchovým postižením jako méně vhodná, lze v některých případech při zajištění určitých podmínek nalézt cestu k tomu, aby i takové povolání mohly úspěšně vykonávat. Metodika ukazuje cestu vzdělávání jedinců se SP, nabízí poznání jejich silných i slabých stránek, zdůrazňuje nutnost posilování kompetencí tam, kde je to potřeba. Celý proces kariérového poradenství se stává snazším, pokud je zajištěna kvalitní spolupráce týmu pedagogů školy, kde se žák se SP vzdělává, s příslušným SPC a zákonnými zástupci.

Jen okrajově zde zmiňujeme existenci tranzitních programů v sociální oblasti. Ty jsou vhodné pro žáky s těžkým zdravotním postižením, kteří nemají šanci získat kompetence k pracovnímu uplatnění na volném trhu v dostatečné míře. Tranzitní program je zpracováván podrobně v rámci samostatné publikace *Rukověť kariérového poradce žáků se SVP – individuální plánování a tranzitní program*,

kteřá je dalším výstupem projektu Systémová podpora kariérového poradenství a tranzitních programů žáků se SVP pro ČR.

Věříme, že tato metodika přispěje výchovným poradcům k obohacení dosavadních zkušeností z kariérového poradenství u intaktních žáků a napomůže tak ke kvalitnějšímu kariérovému poradenství poskytovanému ve školách žákům se sluchovým postižením.

Závěrem děkujeme všem kolegyním a kolegům ze škol vzdělávajících žáky se sluchovým postižením za spolupráci a podporu při přípravě tohoto textu. Více informací i k poradenství pro další skupiny žáků se SVP naleznete na portálu www.kariera.zp.upol.cz.

Slovníček pojmů

Absolutorium – závěrečná zkouška na VOŠ.

Adaptabilita – přizpůsobivost.

Akcentace – zvýraznění, zdůraznění.

Alternativní komunikace – náhradní způsob či zástupná metoda komunikace, nahrazuje komunikaci mluvenou řečí.

Audiometrie – způsob vyšetření sluchu, kterým se testuje citlivost sluchu na jednotlivé tóny.

Audiogram – graf znázorňující úbytek sluchu na jednotlivých frekvencích řečového pole v decibelech.

Audioorální – kladoucí důraz na sluch a mluvený jazyk.

Augmentativní komunikace – náhradní způsob či zástupná metoda komunikace, doplňující komunikaci mluvenou řečí.

Diagnostika – soubor metod a postupů při zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb.

Dysgramatický – gramaticky nesprávný.

Dyslalie neboli **patlavost** – vadná výslovnost hlásek.

Flexibilita – pružná přizpůsobivost.

Flipchart – přenosná prezenční papírová tabule.

Hyperprotektivní – neadekvátně a nadměrně ochraňující, hýčkáající a rozmazlující.

Chatování – uzpůsobení výuky cizích jazyků u žáků s těžkým sluchovým postižením, kteří nedokážou využívat mluvenou formu cizího jazyka, a výstupy ve vzdělávání jsou proto požadovány v písemné podobě. Žák i učitel spolu komunikují psanou formou prostřednictvím technických pomůcek – telefon, PC apod.

Inkluzivní vzdělávání – společné vzdělávání dětí včetně těch, které mají SVP.

Integrace – začlenění.

NEO Bigfive – diagnostický materiál pro diagnostiku osobnostních vlastností.

neslyšící s malým „n“ – označení osob s těžším sluchovým postižením, konkrétně s těžkou nedoslýchavostí nebo praktickou či totální hluchotou.

Neslyšící s velkým „N“ – označení osob, které se pokládají za příslušníky jazykové a kulturní menšiny (za svůj mateřský jazyk pokládají jazyk znakový), používá se ve spojení s identitou a kulturou, např. kultura Neslyšících, komunita Neslyšících apod.

Percepční vada sluchu (lat. perceptiva) – vzniká při poškození vnitřního ucha nebo sluchové dráhy.

Portfolio – osobní dokumentace vzorků vlastních prezentací, kreací, konspektů, písemných prací a úkolů, projektů.

Převodní vada sluchu (lat. conductiva) – příčinou bývá překážka v zevním nebo středním uchu.

Stigmatizace – značná odlišnost s negativním sociálním dopadem.

Subtest – dílčí test.

Surditas – hluchota.

Surdopedie – speciálněpedagogická disciplína zabývající se výchovou, vzděláváním, rozvojem jedince se sluchovým postižením a snahou o jeho plné začlenění (sociální, pracovní) do společnosti.

Tamtam (Centrum pro dětský sluch) – nezisková organizace poskytující poradenství – ranou péči – rodičům dětí se SP od 0 do 7 let věku.

Totální komunikace – způsob edukace a komunikace sluchově postižených osob využívající simultánně a kombinovaně např. znakový jazyk, mluvenou řeč, odezírání, gestikulaci, mimiku, pantomimiku, prstovou abecedu, psanou řeč, kresbu.

Trainee program – první pracovní zkušenost ušitá absolventům na míru.

Usherův syndrom – genetické onemocnění, které způsobuje ztrátu sluchu, ztrátu zraku a někdy i problémy s rovnováhou.

Zdravotní postižení – odchylka ve zdravotním stavu člověka, která jej omezuje v určité činnosti.

Seznam zkratek

CMS	Career Management Skills – kariérový management
IVP	individuální vzdělávací plán
IT	informační technologie
KP	kariérové poradenství
MŠ	mateřská škola
ORL	otorinolaryngologie
PO	podpůrná opatření
PPP	pedagogicko-psychologická poradna
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
RVP PV	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
SOŠ	střední odborná škola
SOU	střední odborné učiliště
SPC pro SP	speciálněpedagogické centrum pro sluchově postižené
SŠ	střední škola
SVP	speciální vzdělávací potřeby
ŠPP	školní poradenské pracoviště
ŠPZ	školské poradenské zařízení
ÚP	úřad práce
VOŠ	vyšší odborná škola
VŠ	vysoká škola
VP	výchovný poradce / výchovné poradenství
ZŠ	základní škola

Literatura a další zdroje

- BARVÍKOVÁ, Jana a kol., 2015. *Katalog podpůrných opatření pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu sluchového postižení a oslabení sluchového vnímání*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-4616-5.
- BAUMANONOVÁ, Andrea a kol., 2014. *Poradenství hrou*. Praha: Raabe. ISBN 978-80-7496-089-5.
- HÁJKOVÁ, Vanda, 2005. *Integrativní pedagogika*. Praha: IPPP ČR. ISBN 80-86856-05-4.
- HORÁKOVÁ, Radka., 2012. *Sluchové postižení: úvod do surdopedie*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0084-0.
- HOVORKOVÁ, Silvia., Martina RZYMANOVÁ a Darina TARCSIOVÁ, 2017. *Máme dieťa s poruchou sluchu 2*. Bratislava: Alfa print s. r. o. ISBN 978-80-89895-06-9.
- KOTVOVÁ, Miroslava, 2018. *Zraková paměť u žáků se sluchovým postižením*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-975-9.
- KŘÍŽ P., 2005. *Kdo jsem, jaký jsem*. AISIS: Kladno.
- KUDLIVASROVÁ, Kamila a Veronika LOŠŤÁKOVÁ, 2015. *Focus Box: Zvědavé úkoly*. Velký vůz: Nový Bor.
- NAVAROVÁ, Sylvie a Markéta LANCOVÁ, 2019. *Diagnostika v kariérovém poradenství*. 1. vyd. Praha: Raabe. ISBN 978-80-7496-405-3.
- PIPEKOVÁ, Jarmila, 2006. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-120-0.
- POTMĚŠIL, Miloň a kol., 2012. *Metodika práce se žákem se sluchovým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-3310-3.
- POTMĚŠIL, Miloň a kol., 2012. *Katalog posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb, část II. (diagnostické domény pro žáky se sluchovým postižením)*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-3053-9.
- POTMĚŠIL, Miloň, 2010. *Psychosociální aspekty sluchového postižení*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5184-3.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 2009. *Pedagogický slovník*.

6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-647-6.

PŮSTOVÁ, Zuzana., 1997. *Psychomotorický vývoj sluchově postižených dětí*. Praha:

SEPTIMA. ISBN 80-7216-022-2.

PÝCHOVÁ, Silvie, Helena KOŠŤÁLOVÁ, Petra DRAHOŇOVSKÁ a Dorota MADZIOVÁ,

2020. *Kariérové poradenství na každý pád*. Praha: Wolters Kluwer. Řízení školy.

ISBN 978-80-7598-604-7.

ŘÍČAN, Pavel, Dana KREJČÍŘOVÁ a kol., 2006. *Dětská klinická psychologie*.

4., přeprac. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-247-1049-8.

SINECKÁ, Jitka, 2003. *Komunita neslyšících a limity jejich integrace do české*

společnosti. Praha: Speciální pedagogika. ISSN 1211-2720.

SKÁKALOVÁ, Tereza, 2016. *Sluchová vada a její sociální dopady v dospělém věku*.

Hradec Králové: Gaudeamus. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-628-5.

SKÁKALOVÁ, Tereza, 2017. *Uvedení do problematiky sluchového postižení*. Hradec

Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-675-9.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál.

ISBN 978-80-7367-414-4.

Elektronické zdroje:

BRABEC, Jan, Barbora KREISLOVÁ a Lucie ZÁBRANOVÁ, 2021. *Jak efektivně zavést*

kariérové poradenství do škol. Vzděláním k úspěchu bez bariér Číslo projektu:

CZ.02.3.62/0.0/0.0/16_037/0003942. [online]. [cit. 2021-08-28]. Dostupné z:

https://www.bezbarrier.zcu.cz/images/Vzdelavani/Manualy-pro-pedagogy/manual_Infokariera.pdf

Desatero komunikace. [online]. Tichý svět, o. p. s. [cit. 2021-02-07]. Dostupné z:

www.tichysvet.cz/materialy-ke-stazeni/desatero-komunikace/Desatero_komunikace.pdf

DOLEŽALOVÁ, Lenka a Lenka HRICOVÁ, 2012. Profesionální uplatnění osob se sluchovým

postižením v České republice. In FRIEDMANN, Z. et al. *Specifika profesní*

orientace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich pracovní uplatnění.

Professional Orientation of Pupils with Special Educational Needs and their Job

Opportunities. 1. vyd. Brno: Paido. s. 133–140. ISBN 978-80-7315-236-9. [online]

[cit. 2021-08-28]. Dostupné z: [https://www.tichysvet.cz/materialy-ke-stazeni/](https://www.tichysvet.cz/materialy-ke-stazeni/1-4/19074KR_Krajske%20letaky_Moravskoslezsky%20kraj_bez_orezek.pdf)

[1-4/19074KR_Krajske%20letaky_Moravskoslezsky%20kraj_bez_orezek.pdf](https://www.tichysvet.cz/materialy-ke-stazeni/1-4/19074KR_Krajske%20letaky_Moravskoslezsky%20kraj_bez_orezek.pdf)

DURAJOVÁ, Zuzana a Petr POLÁK, 2020. *Zaměstnávání lidí s postižením z pohledu*

veřejného ochránce práv. [online]. © Kancelář veřejného ochránce práv. [online]

[cit. 2021-02-12]. Dostupné z: www.ochrance.cz

FRYČ, Jindřich a kol., 2020. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku*

2030+. [online] [cit. 2021-02-12]. Dostupné z: [https://www.msmt.cz/uploads/](https://www.msmt.cz/uploads/Brozura_S2030_online_CZ.pdf)

[Brozura_S2030_online_CZ.pdf](https://www.msmt.cz/uploads/Brozura_S2030_online_CZ.pdf)

- GABRHELÍKOVÁ, Pavla, 2018. *Chcete mít v roce 2030 práci? Držte krok s technologiemi.* [online]. [cit. 2021-09-02]. Dostupné z: <https://www.studenta.cz/work/chcete-mit-v-roce-2030-praci-drzte-krok-s-technologiami/r~d0e7fb00e07611e8a76b0cc47ab5f122/>
- GRIGAROVÁ, Veronika, 2012. *Informovanost a přístup zaměstnavatelů k zaměstnávání osob se sluchovým postižením v soukromém sektoru v Moravskoslezském kraji.* [online]. [cit. 2021-02-07]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/647px4/>. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Lenka Hricová, Ph.D.
- Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce.* 2021. [online]. Národní pedagogický institut České republiky Centrum kariérového poradenství. [cit. 2021-02-07]. Dostupné z: <https://www.infoabsolvent.cz>
- Kariérové poradenství* [online]. Institut vzdělávání a poradenství, Česká zemědělská univerzita v Praze. [cit. 2021-20-08]. Dostupné z: <https://www.ivp.czu.cz/cs/r-6930-studium/r-6943-informace-pro-studenty/r-8814-poradenstvi-pro-studenty/r-8815-karierove-poradenstvi>
- KOŠTÁLOVÁ, Helena a Markéta CUDLÍNOVÁ, 2015. *Praktický průvodce kariérového poradce pro 21. století.* [online]. Evropská kontaktní skupina. ISBN 978-80-87993-01-9. [cit. 2021-28-8]. Dostupné z: https://www.ekscr.cz/sites/default/files/obrazky/soubory/publikace/stahnetesimetodiku_0.pdf
- KRAHULOVÁ, Tereza, 2017. *Faktory ovlivňující přechody absolventů vysokých škol na trh práce.* [online]. [cit. 2021-02-07]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/kiky7/>. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Markéta Horáková.
- KRÁLOVÁ, Jitka, 2016. Absolventi se sluchovým handicapem na trhu práce. In *Zpravodaj Hospodářské komory hlavního města Prahy*, č. 2, s. 14–15. ISSN 1803-6244.
- Lidé s postižením mají práva na přiměřená opatření, která jim umožní pracovat.* [online]. Tisková zpráva, ochrance.cz. [cit. 2021-06-14]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/aktualne/lide_s_postizenim_maji_pravo_na_primerena_opatreni_ktera_jim_umozni_pracovat/
- PAVELKOVÁ, Jana, 2010. *Vzdělání a pracovní uplatnění jedinců se sluchovým postižením.* [online]. [cit. 2021-02-07]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ug6huz/>. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Lenka Hricová, Ph.D.
- Pracovní portál pro neslyšící a jejich zaměstnavatele* [online]. Tichý svět, o. p. s. [cit. 2021-02-07]. Dostupné z: www.tichysvet.cz/materialy-ke-stazeni/neslysim-pracuji/Pracovn%c3%ad_port%c3%aall.pdf
- Příručka pro úřady práce o zaměstnávání neslyšících a osob se sluchovým postižením.* [online]. APPN – Agentura pro neslyšící, 2014. [cit. 2021-02-07]. Dostupné z: www.neslysimpracuji.cz/data/files/documents/Prirucka_pro_urad_prace_FINAL_4.pdf

Příručka vzdělávacích činností s cílem pracovní integrace osob se zdravotním postižením. [online]. Asociace TRIGON o.p.s. 2013–2015[cit. 2021-02-07]. Dostupné z: http://www.asociacetrigon.eu/wp-content/uploads/2017/09/P%C5%99%C3%A4Dloha-%C4%8D-5_P%C5%99%C3%ADru%C4%8Dka-vzd%C4%9B%C3%Alvac%C3%ADch-%C4%8Dinnost%C3%AD-s-c%C3%ADlem-pracovn%C3%AD-integrace-osob-se-zdravotn%C3%ADm-posti%C5%BEen%C3%ADm.pdf

Rámec poskytování kariérového poradenství v ČR (legislativa, NSK). 2022. In *Kariérová poradkyně, kariérový poradce.* [online]. © 2022 JCMM Brno. [cit. 2021-02-07]. Dostupné z: <https://vzdelavanivsem.cz/files/files/brozura-karierovy-poradce.pdf>

Sluchové postižení. [online]. 2019. NRZP, www.nrzp.cz. [cit. 2021-02-07]. Dostupné z: <http://praceprozp.cz/sluchove-postizeni/>

Stát neumí zaměstnat lidi s postižením, ukázal výzkum zástupkyně ombudsmana. [online]. 2021. © Kancelář veřejného ochránce práv. [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: www.ochrance.cz/aktualne/stat_neumi_zamestnat_lidi_s_postizenim_ukazal_vyzkum_zastupkyne_ombudsmana/

ŠTEFKOVÁ, Eva, 2006. *Vybrané problémy při uplatnění absolventů střední školy pro sluchově postižené.* [online]. [cit. 2021-02-20]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/aztp8/>. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Lenka Gulová.

TRHLÍKOVÁ, Jana, 2017. *Přechod absolventů středních škol na trh práce – Vzdělávací a profesní dráha absolventů SOŠ.* [online]. NÚV: Praha. [cit. 2021-02-07]. Dostupné z: www.nuov.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/Studijni_a_pracovni_zamery_absolventu_SS_se_ZP_pro_www.pdf

TRHLÍKOVÁ, Jana, 2010. *Studijní a pracovní záměry absolventů středních škol se zdravotním postižením: Dotazníkové šetření žáků se zdravotním postižením v posledním ročníku střední školy.* [online]. NÚOV: Praha. [cit. 2021-02-07]. Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/Studijni_a_pracovni_zamery_absolventu_SS_se_ZP_pro_www.pdf

WODZIKOVÁ, Petra, 2007. *Uplatnění neslyšících na trhu práce.* [online]. [cit. 2021-02-07]. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Husitská teologická fakulta, HTF – Katedra psychosociálních věd a etiky. Vedoucí práce Krahulcová, Beáta. Dostupné z: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjCp-vK1afuAhVVPewKHcM7C-gIQFjABegQIARAC&url=https%3A%2F%2Fis.cuni.cz%2Fwebapps%2Fzfp%2Fdownload%2F120114843&usg=AOvVaw0l5rJk92xGfQ5VNNS-luZ>

Webové odkazy:

www.psychotesty.psyx.cz/proforient/vedma0.php FULJOB – Test profesně-zájmové orientace

www.praceprozp.cz

www.semis.cz/doc/Overeni_profesnich_predpokladu-konzult-seminar.pdf

www.centrumkompetenci.cz

www.nsp.cz

www.rvp.cz

www.vzdelavaniaprace.cz

www.atlasskolstvi.cz

www.emiero.cz

www.euroguidance.cz/publikace.html

www.infoabsolvent.cz

www.oecd.org

www.ochrance.cz/o-nas

www.smartee.cz/vyber-stredni-skoly-kratky-videokurz

www.tichysvet.cz

www.neslysimpracuji.cz

Legislativní zdroje:

Metodická informace MŠMT Č. j.: MSMT-34536/2020-5.

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, v platném znění.

Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, kterým se mění zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), v platném znění.

Přehled a charakteristika publikačních výstupů projektu

Systémová podpora kariérového poradenství a tranzitních programů žáků se SVP v ČR, reg. č. CZ.02.3.62/0.0/0.0/19_077/0016805

1. Metodiky kariérového poradenství pro žáky se zdravotním postižením

Pod vedením zkušených speciálních pedagogů s dlouholetou praxí v poradenství žákům se zdravotním postižením bylo zpracováno šest samostatných metodik zabývajících se kariérovým poradenstvím u žáků s:

- ▶ mentálním postižením,
- ▶ tělesným postižením,
- ▶ zrakovým postižením,
- ▶ sluchovým postižením,
- ▶ poruchou autistického spektra,
- ▶ narušenou komunikační schopností nebo vývojovou poruchou učení.

Soustřeďují se na popis specifik kariérového poradenství vyplývajících z faktu, že žák s daným postižením je v určitých aspektech přípravy na povolání či samostatný život ovlivněn dopady zdravotního znevýhodnění.

2. Analýza podmínek a předpokladů úspěšného pracovního uplatnění žáka se ZP

Analýza je zpracována v šesti mutacích pro stejné skupiny žáků jako u výše uvedených metodik. Analýzy reflektují současný stav limitů a příležitostí vzdělávání a pracovního uplatnění jednotlivých cílových skupin žáků. Součástí každé z nich jsou výsledky dotazníkových šetření, která mezi rodiči, výchovnými poradci a pracovníky zkoumala jejich zkušenosti s kariérovým poradenstvím u konkrétní skupiny žáků.

3. Rukověť kariérového poradce žáka se SVP – individuální plánování a tranzitní program – obecná část

Publikace uvádí základní principy, postupy a nástroje práce, využitelné v rámci tranzitního programu. Cílem je připravit a realizovat u žáků s těžkým postižením efektivní podporu při přechodu ze světa vzdělávání do světa práce. V našem pojetí však není zaměřen pouze na získání zaměstnání (ať už na otevřeném, nebo chráněném trhu práce). Řada žáků má kvůli svému těžkému postižení tak závažné dopady na životní aktivity, že je v důsledku toho jejich zaměstnatelnost, a to i v podporovaném zaměstnávání, významně omezena. Pro tyto žáky jsou připraveny doporučené modely podpory posílení samostatnosti a soběstačnosti, které jim umožní zvýšit a udržet potřebnou kvalitu života po škole.

4. Rukověť kariérového poradce žáka se SVP – individuální plánování a tranzitní program – krajské mutace

V rámci projektu probíhala ve 12 krajích ČR (s výjimkou hl. m. Prahy a Karlovarského kraje) úzká spolupráce se školami i dalšími subjekty vzdělávajícími/podporujícími žáky s těžkým postižením. Díky znalostím místních reálií mohly vzniknout tyto krajské mutace, zaměřené na vybraná významná data o organizacích, které se v daném kraji podílejí na vzdělávání, sociální podpoře či zaměstnanosti osob s těžkým postižením.

5. Analýza uplatnitelnosti absolventů s těžkým postižením na trhu práce v ČR

Analýza je zaměřena na popis aktuální situace v oblasti vzdělávání, sociálních služeb a zaměstnaneckých příležitostí pro osoby s těžkým postižením v České republice. V úvodu je tento pojem definován pro potřeby všech výstupů projektu. Data získaná rešeršemi zdrojů a z praktických zkušeností autorů jsou doplněna o interpretaci dat z dotazníkových šetření, která proběhla mezi managementem základních škol speciálních a praktických škol, jež reflektují současné problémy vzdělávání u této cílové skupiny.

6. Analýza uplatnitelnosti absolventů s těžkým postižením na trhu práce v zapojených krajích

Krajské mutace (vyjma hl. m. Prahy a Karlovarského kraje) předkládají informace o rozložení služeb cílové skupině v oblasti školství, sociálních služeb a vybraných zaměstnaneckých příležitostí v jednotlivých krajích. Zde je toto téma opět zpracované s využitím místní znalosti spolupracujících škol a dalších subjektů. Výsledky jsou prezentovány prostřednictvím komentovaných geoinformačních map.

7. Analýza koherence aktuálně platného RVP a skutečných možností stávajících absolventů praktických škol

Východiskem pro vznik analýzy bylo dotazníkové šetření mezi řediteli praktických škol jednoletých a dvouletých s cílem získat stanovisko těchto odborníků

o vhodnosti a efektivitě stávajícího RVP praktické školy jednoleté a RVP praktické školy dvouleté. Výsledky slouží jako jedno z východisek připravované revize obou vzdělávacích programů.

8. Návrh revize RVP praktické školy jednoleté a RVP praktické školy dvouleté

Předložený návrh reflektuje názory pedagogů těchto škol obsažené v dotazníkových šetřeních a uvedené v Analýze RVP.

Zohledňuje rovněž výsledky činnosti pracovních skupin, které se zaměřily na následující oblasti: vzdělávací oblast Člověk a příroda, Člověk a zdraví, délka vzdělávání žáků na praktické škole, jazykové kompetence.

Zásadní změnou prošlo průřezové téma Výchova pro vstup do světa práce (Výchova k práci a zaměstnanosti u dvouletého programu), které v návrhu reflektuje principy a postupy tranzitního programu s ohledem na cílovou skupinu žáků praktické školy.

9. Specifika zdravotního postižení v kontextu volby povolání – metodická příručka pro pracovníky Úřadu práce ČR a jeho informační a poradenská střediska

Publikace, vznikající ve spolupráci s pracovníky Úřadu práce ČR, přináší přehled základních informací o specifikách osob s postižením (zejména s těžkým postižením) ve vazbě na vstup na trh práce. Je určena zejména všem pracovníkům ÚP ČR, kteří se zabývají mimo jiné kariérovým poradenstvím a zaměstnáváním osob s postižením.

10. Atlas – speciální vzdělávací potřeby v ČR

Atlas je unikátním souhrnným dílem vycházejícím z velmi podrobného vytěžení statistických dat poskytnutých MŠMT ČR, která dokumentují vzdělávání žáků se SVP v ČR. Je postaven na porovnání situace vzdělávání žáků se SVP v letech 2014/2015 (tedy před platností novely školského zákona č. 82/2015 Sb.) a z údajů roku 2020/2021. Atlas přináší přehledné geoinformační výstupy v podobě krajských a okresních mapových výstupů a v některých případech i území obcí s rozšířenou působností. Podrobně se věnuje nejen žákům se SVP, ale i velmi diskutované profesní pozici asistent pedagoga.

11. Atlas vzdělávání a zaměstnávání osob se ZP v ČR

Souborný geoinformační výstup komponující přístup resortů vzdělávání, sociální ochrany a podpory pracovního uplatnění v ČR k cílové skupině žáků se SVP. Slouží jako přehled možností podpory a příležitostí těchto žáků při přechodu ze vzdělávání do světa práce či (samostatného) života.

Metodika kariérového poradenství pro žáky se sluchovým postižením

Jana Barvíková a kolektiv

Odpovědný redaktor Otakar Loutocký
Jazyková korektura Vendula Kopecká
Návrh obálky a layoutu Ivana Perůtková
Sazba Markéta Pučoková

Vydala Univerzita Palackého v Olomouci,
Křížkovského 8, 771 47 Olomouc
vydavatelstvi.upol.cz

Vytiskl Profi-tisk group, s. r. o.
Chválkovická 223/5, 779 00 Olomouc

1. vydání
Olomouc 2022

DOI: 10.5507/pdf.22.24461168
ISBN 978-80-244-6116-8 (tištěná publikace)
ISBN 978-80-244-6117-5 (online: iPDF)
VUP 2022/0088 (tištěná publikace)
VUP 2022/0089 (online: iPDF)

Neprodejná publikace